

Reformer af den russiske hær

1992-2005

Jesper Hasseriis Gormsen

Syddansk Universitet – Odense

Vejleder: Erik Kulavig

Hæren gennemlever de samme problemer som samfundet som helhed, men vi må ikke glemme, at disse problemer kommer særligt til udtryk i de væbnede styrker.

Præsident Vladimir Putin på Fædrelandets forsvarers dag, d. 23. februar 2004.¹

**Til Anna og mine forældre
Med tak til Anders, Rasmus og Søren.**

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse.....	1
Российские военные реформы 1992-2005 - Резюме	2
Forord	5
1. Problemet	6
2. Kilder og struktur	8
3. Den russiske hær anno 2005	13
3.1 Rekrutteringsproblemer	14
3.2 Otsrotjki	15
3.2 Social slagside.....	16
3.3 Teknik	16
4. Reformernes historie	18
4.1 USSR.....	18
4.2 Rusland	20
4.3 Rusland under Putin	26
5. Hvorfor så langsomt?	30
5.1 Hæren og krigene i Tjetjenien.....	30
5.2 Hæren og pengene.....	34
5.2.1 Mangelfuldt militært bogholderi.....	37
5.2.2 Lukkede budgetter	39
5.2.3 Udlicitering og gæld	40
5.2.4 Om flåden.....	41
5.3 Hærens rolle i politik	43
5.3.1 Politisk lederskab	46
5.3.2.1 Jeltsin	46
5.3.2.2 Putin	47
5.3.3 Subjective fragmentation	50
5.4 Militaristisk tankegang.....	53
5.4.1 Mytologien om Den store Fædrelandskrig	54
5.4.2 Militarismens rødder.....	56
5.4.3 Lader Rusland sig overhovedet reformere?	61
5.4.4 Den onde hær?	64
5.4.5 Pro et contra	65
6. Andre faktorer	67
6.1 Økonomiske interesser.....	69
6.2 Lukkethed	70
7. Konklusion:	74
Litteraturliste:.....	80
Noter	92

Российские военные реформы 1992-2005 - Резюме

С февраля до августа 2004 г. я работал практикантом в офисе военного атташе в посольстве Дании в Москве. Работа, прежде всего, заключалась в обзоре российских СМИ и в подготовке докладов датскому Министерству иностранных дел (МИД) и датскому Министерству обороны (МО).

Вначале я был изумлен количеству несчастных случаев и неуставных отношений в вооруженных силах, но постепенно я стал интересоваться причинами сложившейся ситуации.

Необходимость реформирования российской армии – задача, которая упоминается во многих нормативных документах, в том числе в Концепции национальной безопасности Российской Федерации (1997 и 2000) и Военной доктрины Российской Федерации.

В то же время в Военно-воздушных силах мало летают из-за дефицита горючего, на флотах идет упадок и во всех видах Вооруженных сил уровень преступности и коррупции высокий. Каждый год в Минобороны погибают больше 1000 солдат в результате несчастных случаев и неуставных отношений.

Спрашивается, почему российское общество пока не решило задачу, которую оно поставило себе в выше упомянутых концепциях и доктринах. Или, другими словами:

Почему российская армия в годы 1992-2005 не прошла более глубокие реформы?

Литературы по этой теме мало. Единственной монографией в России пока является книга журналиста Александра Гольца «Реформы Российской Армии – 11 потерянных лет». В нем автор обсуждает четыре теории, почему реформы еще не проведены:

- из-за чеченского конфликта,
- из-за недостаточного финансирования,
- из-за страха политиков вызвать недовольство в армии,
- из-за российских традиций милитаризма.

Западная литература по теме есть, но в основном в виде статей и сборников. Поэтому, я решил противопоставить эту литературу и материал, собранный мною во время практики, четырем теориям, изложенным в книге Гольца.

Часто утверждают, что чеченские кампании замедляли и частично сделали военные реформы невозможными. Тем не менее, многие обозреватели считают, что первая кампания и медленная реакция на наступление чеченских террористов в Дагестан в 1999 показали, насколько необходимы реформы. Были, например, случаи военных действий между войсками МИДа и МО.

Другой причиной несостоявшихся реформ называют экономический кризис 90-х годов, но если смотреть на выводы Счетной Палаты возникает вопрос, насколько ситуация в вооруженных силах обусловлена только нехваткой средств или еще бухгалтерской культурой российской армии и нехваткой гражданского контроля.

Согласно Александру Гольцу в бюджете МО существует несколько «черных дыр», которые позволяют МО «проглотить» любую сумму. Во-первых, он считает, что министерство скрывает точное количество призывников, публикуя разные цифры в разных статистиках. Во-вторых, сама призывная система составляет такую «черную дыру». Постоянная подготовка солдат, которые покидают армию после двухлетнего срока службы, по его мнению, убыточная. Если еще принимать во внимание взятки и расходы на ВУЗы, которые существуют только потому, что предоставляют отсрочки от службы, призывная система дороже профессиональной армии. Третья «дыра» - отсутствие контроля за деятельностью Гособоронзаказа.

В качестве третьей причины провала военных реформ приведут боязни Кремля, что армия может бунтовать. Против этого толкования выступает Дженифер Матерс. Она считает, что армию не подвергли реформам, потому что президент Ельцин не демонстрировал политического лидерства.

Джон Моран, наоборот, считает, что Борис Николаевич как раз демонстрировал политическое лидерство, поскольку ему удалось лавировать между разными фракциями в российском обществе. Моран эту тактику называет «субъективной фрагментацией». Как бы ее не называли, единого политического курса в отношении к армии не было и это позволяло армии сыграть немаловажную роль в политике страны.

Гольц выдвигает четвертую причину нереформированности ВС РФ: унаследованный милитаризм. Западные ученые придерживаются схожих мнений. Кристофер Локсли считает, что россияне просто не в состоянии проводить цивилизованные реформы, потому что Россия не прошла через те же периоды, как западные страны, например Ренессанс и Реформацию. Австриец Мартин Малек рассматривает образ врага российской армии, как главную помеху в проведении реформ. По его мнению, российские генералы все еще убеждены, что главными врагами являются НАТО и Соединенные Штаты и все еще нужна большая мобилизационная армия.

Изучая историю ВС РФ легко прибежать к пессимическим обобщениям, но существуют множество более вероятных версий произошедшего и происходящего в ВС РФ. Во-первых, Перестройка привела к борьбе за деньги и за престиж между ведомствами, распоряжающимися войсками. Политики давали армии очень дорогие для страны гарантии и позволяли ей опять занять центральное место в российском политическом ландшафте. Что касается неумения россиян проводить реформы, нельзя забыть, что для части армии, например для флота, единственное право на существование было сдерживание НАТО и США, поэтому есть стимул к преувеличению угроз со сторон этих стран. Сопrotивление против перехода на контрактное комплектование, также можно объяснить личными экономическими интересами командиров в отдаленных гарнизонах, где призывники являются востребованной рабочей силой.

Причину провалившихся реформ, на мой взгляд, надо искать в политической сфере. Армия попала в борьбу политиков, в их колебании между армией общего назначения и армией, основанной на ядерном сдерживании. Ее переорганизовали, но она не прошла коренные реформы. Это сделало возможным автономное поведение армии в политике. Так что причина не кроется в чеченских кампаниях, в экономике или в цеплянии за советское мировоззрение, а скорее в слабом политическом и общественном контроле над армией. Увеличение бюджета существенно не улучшит положение вещей, пока не ужестотится контроль над военной бухгалтерией.

Похоже, что Россия намерена решить проблемы армии путем сокращения числа отсрочек и военно-патриотического воспитания. То, что министр обороны отрезал от своих слов об отмене отсрочек, свидетельствует о том, что он пока не смеет сделать такие шаги. Время покажет, продолжится ли «звон мечей» или армия вынуждена будет перейти на контракт.

Forord

Den 1. februar til 1. august 2004 var jeg i praktik i Forsvarsafdelingen på Den Danske Ambassade i Moskva. Mine opgaver bestod primært i at overvåge de russiske medier for forsvars- og sikkerhedspolitiske nyheder samt at udarbejde udkast til indberetninger til Forsvars- og Udenrigsministeriet.

Til at begynde med var jeg rystet over især de mange rædselsberetninger om fortvivlende sociale forhold i de russiske væbnede styrker;²(genfind overskrifterne) men efterhånden som jeg kom ind i stoffet, veg min forskrækkelse for en undren over, hvorfor det står så galt til. Jeg fik hurtigt det indtryk, at mange problemer i den russiske hær kan tilskrives, at militærreformerne stort set er gået i stå. Som det vil fremgå, er jeg er ikke ene om den opfattelse. Blandt vestlige og liberale russiske iagttagere hersker der en slående enighed om, at tingenes tilstand skyldes, at hæren kun i meget ringe omfang er blevet reformeret efter Sovjetunionens opløsning.³

Når det kommer til spørgsmålet, *hvorfor* reformarbejdet er skredet så langsomt frem, er holdningerne mere spredt. Forklaringerne spænder fra økonomiske faktorer over politisk strategi til mentalitetshistoriske teorier. Det er temaet for dette speciale.

1. Problemet

En reformering af det russiske militær er en opgave, som det officielle Rusland har beskrevet og stillet sig selv i centrale, strategiske dokumenter såsom den Russiske Føderations sikkerhedskoncepter og landets militærdoktrin.

I Sikkerhedskoncept fra december 1997 blev det indføjet, at den eksisterende militære struktur var blevet en byrde for staten og at den måtte reformeres under hensyntagen til den ændrede magtbalance og til statens økonomiske råderum. Endvidere stod der, at den ufuldstændige reformproces og kløften mellem de politiske retningslinier og disses realisering på det militære og militærtekniske område, sammen med den utilstrækkelige finansiering, udgjorde en trussel mod Den Russiske Føderations nationale sikkerhed.⁴ Også af den revigerede udgave af sikkerhedskonceptet, der så dagens lys i 2000, fremgik det, at de negative tendenser på det militære område blev forstærket af, at reformerne af den militære struktur og det militærindustrielle kompleks var trukket i langdrag.⁵

Af Ruslands militærdoktrin fra samme år fremgik det, at statens militære organisation hvad angår struktur, sammensætning og størrelse skulle bringes i overensstemmelse med landets behov for militær sikkerhed under hensyntagen til dets økonomiske muligheder.⁶

I dag, fem år efter, må luftvåbnets piloter i vidt omfang undvære træning pga brændstofmangel, hvilket jævnligt giver sig udslag i styrt og nødlandinger.⁷ Flåden kan ikke undsætte sine egne fartøjer i tilfælde af uheld,⁸ affyringer af interkontinentale missiler mislykkes,⁹ anti-terrorøvelser ligner til forveksling øvelser fra den kolde krigs tid,¹⁰ og landets militærindustrielle kompleks producerer stadig i vidt omfang sovjetisk materiel.¹¹ Samtidigt fastholder Forsvarsminister Ivanov, at Rusland under ingen omstændigheder kan klare sig med en stående hær på mindre end en million mand.¹²

Sidste år døde der, i Forsvarsministeriets tropper alene, over 900 soldater af ”ikke-kamprelaterede årsager – ulykker samt drab og selvmord på grund af den russiske *dedovsjtjina* – bassevold, de andetårs-værnepligtige *dedys* (bedstefædres) mishandling af de nye værnepligtige.¹³ Den øverste militære anklager stiller spørgsmålstejn ved, om

forsvaret overhovedet ønsker lov og orden og sætter sin lid til, at et udvidet samarbejde med den Russisk-ortodokse Kirke kan forbedre moralen i de væbnede styrker.¹⁴

Misforholdet mellem de opgaver den russiske stat har stillet sig selv og den aktuelle situation i det russiske militær rejser nemlig spørgsmålet, om der kun er tale om en krise i de væbnede styrker, eller om en krise i en stat, der ikke kan tilpasse sig den nye sikkerhedspolitiske og økonomiske virkelighed. For hvorfor har det russiske militær fjorten år efter den røde hærs opløsning stadig ikke fået has på *dedovsjjinaen* og hvorfor råder det tilsyneladende stadig over mere materiel, end den har råd til at vedligeholde, når den russiske stat har stillet sig den opgave at bringe militæret i overensstemmelse med landets økonomiske muligheder og dets sikkerhedspolitiske behov?

Har arven fra Sovjetunionen været så tung, at den i praksis har været umulig at løfte? Er det russiske politikere, der ikke har kunnet – eller villet – gennemføre reformer? Eller er det hæren, der har formået at modsætte sig reformer og har vestlige forskere dermed ret i, at krisen i Ruslands væbnede styrker truer landets økonomi og demokrati¹⁵ og at Vesten har en interesse i, at Rusland får stablet en solid, moderne, konventionel hær på benene?¹⁶

Min problemformulering lyder derfor i al sin enkelthed:

Hvorfor har det russiske militær i tidsrummet 1992-2004 ikke undergået større forandringer end tilfældet er?

Ved at stille det spørgsmål håber jeg at kunne svare på, om nogen enkeltfaktor er i stand til at forklare reformtempoet og om forklaringerne skal findes inden for perioden eller udenfor.

Der er min tese, at forholdene i den russiske hær ikke skyldes underfinansiering eller arven fra Sovjetunionen, men snarere politiske beslutninger og unndladelser efter dens sammenbrud.

2. Kilder og struktur

I de russiske medier skorter det ikke på rædselsberetninger fra de væbnede styrker, men der er langt mellem analyserne af, hvorfor forholdene er som de er. Der er kun ganske få kritiske militærjournalister i Rusland, heriblandt Pavel Felgengauer, Dmitrij Litovkin, Anatolij Tsyganok, Igor Plugatarjov og Aleksander Golts.

Golts begyndte sin journalistkarriere på Den Røde Hærs officielle organ Krasnaja Zvezda – Røde Stjerne. Han er i dag vicedirektør på ugemagasinet Jezjedenelnyj Zjurnal og er sammen med Pavel Felgenhauer en af de skarpeste kritikere af det russiske militær. I de russiske medier, der lader ham komme til orde, primært radiostationen Ekho Moskvy, Novaja Gazeta og Moscow Times, bliver han ofte omtalt som militærekspert. Selv mener Golts, at det at betegne ham som sådan, er et krisetegn i sig selv.

Golts' beskedenhed til trods, blev hans bog, ”Ruslands hær – 11 spildte år”, ved præsentationen på Carnegiecentret i Moskva, d. 31. marts 2004 rost for at være det første forsøg på en sammenhængende fremstilling af reformernes historie på russisk.

I bogen gennemgår han de tre seriøse teorier, der efter hans mening hersker om, hvorfor netop hæren har vist sig at være et af de elementer af sovjetsystemet, det har været vanskeligst at demontere:¹⁷

1) at krigene i Tjetjenien har drænet den russiske hær for midler og overskud til at gennemføre reformer.

2) at den generelle økonomiske krise i Rusland op gennem halvfemserne har umuliggjort reformer.

3) at politikere af frygt for kup har indgået handler med den militære ledelse,

Golts affejer disse tre forklaringer og fremsætter i stedet en fjerde:

4) reformerne er blevet bremset af det faktum, at de russiske samfund er og i århundrede har været gennemmilitariseret.

Udover ”Ruslands hær – 11 spildte år” er der ikke skrevet meget specifikt om dette emne i Rusland og det, der er skrevet i Vesten, er primært udkommet i

fagtidsskrifter såsom *Journal of Slavic Military Studies*, *Österreichische Militärische Zeitschrift*, *Military Technology*, *RUSI Journal* eller udkommet i artikelsamlinger såsom *Russian Military Reform 1992-2002* redigeret af Anne C. Aldis og Roger N. McDermott. Herudover må man læse ”på tværs” i litteratur, som på den ene eller anden måde berører det russiske militær, fx. John P. Morans politiske analyse af Gorbatsjov og Jeltsins regeringsperioder ’From Garrison State to Nation-state’, samt basere sig på avisartikler.

Disse begrænsninger til trods finder man dog forskere med klare bud på, hvorfor det russiske militær fortsat ikke er reformeret, og hvis begrebsapparater kan bruges overfor Golts’. Det gælder Jennifer Mathers, John P. Moran, Martin Malek og Christopher Locksley.

Jennifer Mathers har flere grader i internationale forhold samt slaviske og østeuropæiske studier fra amerikanske og engelske universiteter. Hun har arbejdet ved IISS (International Institute for Strategic Studies) i London og har siden 1992 været tilknyttet universitetet i Aberystwyth (Wales). Hun har udgivet en række artikler og bøger om sikkerhedspolitik. I sin artikel i Aldis og McDermotts bog argumenterer hun for, at den langsommelighed hvormed man har gennemført reformer skyldes manglende politisk lederskab i Jeltsins regeringstid.¹⁸

John P. Moran er tilknyttet professor i statskundskab og internationale forhold ved Kennesaw State University i Georgia, USA. Han har udgivet flere bøger om sikkerhedspolitik og har været tilknyttet militærattachekontoret ved den amerikanske ambassade i Moskva. Han mener, at forklaringen på de udeblevne reformer skal søges i den strategi, som både Gorbatsjov og Jeltsin benyttede sig af for at skabe splid blandt potentielle modstandere og på skift støtte de opståede fraktioner.

I modsætning til Mathers og Moran mener britten Christopher Locksley og østrigeren Martin Malek, at grunden til det russiske militærs ureformerethed hovedsagligt ligger udenfor det politiske felt.

Locksley har en grad i Forsvarsstudier fra Universitetet i Birmingham og har holdt forelæsninger i russisk og sovjetisk forsvarspolitik sammesteds. Han har undervist i militærhistorie på Royal Military Academy Sandhurst og arbejdet som konsulent for firmaet Democon Consult i britisk og EU finansierede programmer for russisk militært

personel. Han tror ikke på, at det er det militære bureaukrati, der bremser reformer, men russernes kulturarv; det at landet aldrig har gennemlevet en renæssance eller en reformation, men lever i forestillingen om, at Rusland skal følge sin egen vej.

Politologen Martin Malek har siden 1993 været tilknyttet „Österreichische Militärische Zeitschrift“ og har siden 1997 arbejdet på Landesverteidigungsakademie i Wien med SNG-området som speciale. I 2002 arbejdede Malek dog for militærattachéen ved den østrigske ambassade i Moskva. Hans forskning er meget militærteknisk og baserer sig hovedsagligt på russiske nyhedsmedier, officielle dokumenter og interviews. Malek er af den opfattelse, at det russiske militær ikke ønsker at orientere sig mod andre krigsformer, såsom assymetriske krige, fordi det fortsat betragter NATO som sin største fjende.

Jeg har valgt at holde denne øvrige forskning og eget materiale op mod de fire forklaringer på reformernes skæbne, som Golts gennemgår i sin bog: At reformtempoet har været dikteret af 1) krigene i Tjetjenien, 2) økonomi, 3) frygt for militær indgriben i politik og 4) militaristiske tankegang. Mathers og Moran vil blive behandlet i gennemgangen af Golts' tredje forklaringsmodel, Marek og Locksley i den fjerde. Således kommer jeg til at behandle to enkeltstående forklaringer på reformtempoet (punkt 1 og 2) på lige fod med to grupper af forklaringer på samme spørgsmål (punkt 3 og 4). Det gør jeg for det første for at få struktur på en så 'uhomogen' litteratur og for det andet for ikke at afskære mig fra de konklusioner, man kan drage af hhv tjetjenienkonflikten og økonomiens indflydelse på reformtempoet.

2.1 Definitioner

Opdelingen mellem disse fire forklaringer er selvfølgelig noget kunstig. Som det vil fremgå er grænsen mellem økonomi, politik og krigen i Tjetjenien svær at drage og politik er snævert forbundet med ideologi (militaristisk tankegang). De to sidste faktorer vil jeg forsøge at holde ude fra hinanden ved at definere politik som politisk legitimerede og ikke-politisk legitimerede handlinger/undladelser og militaristisk ideologi som de

værdier og den verdens- og historieopfattelse, der angiveligt skulle ligge til grund for den politiske beslutningsproces.

Jeg vil benytte mig af den amerikanske forsker Walter Parchomenkos definition af militærreformer som værende: indførsel af civil kontrol med hæren, professionalisering af militæret, etablering af militærnægtertjeneste, demilitarisering af ministerier og tjenester med militært personel samt nedskæringer, der skal bringe militæret i overensstemmelse med statens økonomiske formåen.¹⁹ Det vil jeg af to grunde. For det første er det en definition, som bruges af hovedparten af de forskere, hvis teser jeg vil behandle.²⁰ For det andet rummer den mål, som den russiske stat selv har sat og officielt forsøgt at nå (se herover²¹).

Med ”det russiske militær/forsvar” og ”den russiske hær” mener jeg styrker under Forsvarsministeriet. Det er primært dem, der diskuteres offentligt i Rusland, men de konklusioner, jeg måtte nå frem til, vil dog også have relevans for de øvrige ministerier og tjenester med militært personel.ⁱ Disse institutioner skønnes tilsammen at have lige så mange mand under våben, som Forsvarsministeriet.²² Medregner man Indenrigsministeriets politistyrker, specialenheder samt civilt ansatte har Rusland fire millioner beskæftiget i forskellige sikkerhedsstrukturer.²³

Jeg har valgt ikke at beskæftige mig med de normative aspekter i vestlig litteratur om emnet. Jeg vil derfor ikke diskutere det hensigtsmæssige i civil kontrol med militæret eller de etiske aspekter ved en udfasning af værnepligtssystemet til fordel for en professionel hær. Jeg vil i stedet forholde mig til argumenter for og imod en udfasning samt til den rolle hæren indtager i det russiske samfund.

2.2 Opbygning

At forholde sig til teorier om, hvorfor det russiske militær i tidsrummet 1992-2004 ikke er blevet reformeret mere end tilfældet er, kræver kendskab til to ting. Til den aktuelle

ⁱ Efter at Jernbanetropperne i foråret 2004 blev underlagt Forsvarsministeriet, drejer det sig om elleve instanser, da tallet indtil da var tolv. Golts, 140. Se også: Положение "О Министерстве обороны РФ", <http://www.mil.ru/print/articles/article3596.shtml>

situation i de væbnede styrker og de reformtiltag, der er blevet gjort siden den russiske hærs oprettelse i 1992. Det vil jeg udstyre læseren med i afsnittene *Den Russiske Hær anno 2005* og *Reformernes Historie*.

I *Den russiske Hær anno 2005* vil jeg introducere centrale begreber og problemstillinger indenfor de væbnede styrker, så læseren kan begynde at gøre sig sine egne tanker om mulige forklaringer på reformtempoet allerede i afsnittet *Reformernes Historie*. Her vil jeg skildre militærets plads i 1980'ernes USSR og i den Russiske Føderation samt gennemgå de væsentligste reformtiltag i perioden 1992-2004 i kronologisk rækkefølge.

Derpå vil jeg i analyseafsnittet gennemgå Aleksandr Golts' fire forklaringsmodeller i afsnittene *Hæren og krigene i Tjetjenien*, *Hæren og pengene*, *Hærens rolle i politik* og *Militaristisk tankegang*. I afsnittet *Andre faktorer* vil jeg give mine egne bud på, hvorfor det har trukket ud med militærreformerne i Rusland, hvorpå jeg i konklusionen vil jeg forsøge at samle trådene.

3. Den russiske hær anno 2005

Russiske mødre og unge mænd i den værnepligtige alder frygter den russiske hær. Det indrømmer selv den russiske forsvarsminister Sergej Ivanov.²⁴ Under forårs- og efterårssessionen finder man i Moskvas metro hver morgen nye reklamer for små agenturer, der tilbyder rådgivning om, hvordan man kan undgå værnepligt.²⁵

Ifølge en meningsmåling udført af det officielle meningsmålingsinstitut ”Den offentlige mening” er det bassevældet (*dedovsjtjina*), som russerne anser for det største problem inden for de væbnede styrker. Dernæst kommer dårlig kost, korrupsion, lønniveauet, tyveri, kvaliteten af våben og udstyr, kampberedskabet, uddannelsesniveaueet for officerer, og den lave disciplin, der tillader bassevolden at florere.²⁶ Ifølge samme meningsmåling mener 55 % af russerne, at hæren er i stand til at garantere landets sikkerhed.²⁷ Under et debatprogram på radio Moskvas Ekko, stillede man spørgsmålet om de væbnede styrker var i stand til at garantere de *værnepligtiges* sikkerhed? Dertil svarede kun 4 % ja.²⁸ Resultatet bør tages med et gran salt, da stationens lyttere traditionelt er mere kritiske end befolkningen som helhed, men ikke desto mindre vidner tallet om en betragtelig folkelig skepsis mod forholdene i hæren.

Denne skepsis er ikke længere repræsenteret i det russiske parlament Dumaen, da det eneste parti, der arbejdede for en professionel hær, partiet Unionen af Højrekræfter SPS, ikke klarede spærregrænsen ved parlamentsvalget i december 2003. Dermed står de russiske soldatermødres organisation – de såkaldte soldatermødrekomiteer – sammen med et mindre antal løsgængere tilbage som de stærkeste kritikere af forholdene i Ruslands væbnede styrker. Det er i den erkendelse, at soldatermødrene har etableret et egentligt parti med henblik på opstilling ved det næste dumavalg.²⁹

Sammensætningen af Ruslands væbnede styrker afspejler i stadigt højere grad bunden af det russiske samfund. Op imod 30.000 værnepligtige må ikke bære våben, på grund af deres sociale baggrund eller tidligere begået kriminalitet.³⁰ Det må formodes at være medvirkende årsag til det høje antal dødsfald af ”ikke-kamprelaterede årsager”. Dem var der ifølge forsvarsminister Ivanov 954 af i 2004.³¹ Dette tal inkluderer ikke soldaters drab på civile eller de dødsfald, der bliver rubriceret som dødsfald pga sygdom.

Ifølge soldatermødrene sker det også, at syge værnepligtige bliver indlagt under faldne eller deserterede soldaters navne, så eventuelle dødsfald ikke kommer med i militærforlægningens statistik.³² Tallet inkluderer heller ikke dødsfald i de øvrige ministerier og institutioner med væbnet personel.ⁱⁱ Det samlede årlige dødstal kan være så højt som 2500.³³

Heller ikke de indkaldtes helbredstilstand er den bedste. Af de 33.722 værnepligtige, der i efteråret 2003 undergik medicinsk undersøgelse i det sibirske militærdistrikt, var kun 50 % fuldt egnede til at aftjene deres værnepligt. En af de hyppigste kassationsgrunde var undervægt. Misbrugsproblemerne er tilsvarende store. I 2003 havde næsten 30 % af alle indkaldte i Omsk en eller anden form for mental forstyrrelse, forårsaget af misbrug af narko eller alkohol.ⁱⁱⁱ

3.1 Rekrutteringsproblemer

Den demografiske krise kradser i den værnepligtsbaserede russiske hær. Det russiske samfund nærmer sig det såkaldte 'demografiske hul' i 2008, hvor antallet af 18-årige mænd vil halveres i forhold til 2004 på grund af det voldsomme fald i fødselstallet omkring 1990.³⁴ Samtidigt har militæret svært ved at holde på de unge officerer pga boligmangel, den lave løn, og den lave prestige forbundet med at gøre karriere i forsvaret.³⁵

Forsvarsministeriet forsøger at fylde hullerne ud med reserveofficerer - studerende, der har fulgt militære fag sideløbende med deres civile studium.³⁶ Det har også været på tale at tvinge løjtnanter til at indgå toårige kontrakter med hæren.³⁷

ⁱⁱ I første halvdel af 2003 skal 1200 soldater have mistet livet i samtlige væbnede styrker. Kilde: Материнская служба, Александр Гольц, Еженедельный журнал, nr. **130-131** 26.07.04 <http://www.ej.ru/106/tema/01/index.html>

ⁱⁱⁱ Rusky Kurier, February 16, 2004, EV. Det bliver imidlertid sjældent opdaget under sessionen. Det samme gør sig gældende for HIV og hepatitis B og C. De steder, hvor man på forsøgsbasis har screenet alle for disse tre sygdomme og har filtreret smittede fra, har man oplevet en markant forbedring af moralen, fald i antallet af brud på reglementet samt færre selvmord. Der er et udbredt ønske om at få gjort ordningen permanent og udbredt til hele forsvaret, men Forsvarsministeriet har hidtil ikke været parat til at afsætte de 1,3 milliarder rubler (ca. 280 millioner kroner), der efter eksperters mening er nødvendige. НЕ ТОЛЬКО МЕДИЦИНСКАЯ ПРОБЛЕМА, Олег Еленский, http://nvo.ng.ru/forces/2004-02-06/1_spid.html

Siden april 2004 har det været muligt for ikke-russiske statsborgere at forrette tjeneste i den russiske hær, og der er planer om at oprette en egentlig fremmedlegion, hvis soldater efter udstået tjeneste vil være at blive tildelt russisk statsborgerskab.³⁸ Man har gjort det muligt for civile at bestride en lang række poster inden for Forsvarsministeriet.³⁹

3.2 Otsrotjki

Rekrutteringsproblemerne skærpes af, at man op igennem halvfemserne har vedtaget stadigt flere *otsrotjki* - muligheder for at udskyde sin værnepligt. Hvor der i Sovjetunionen var 9 paragraffer, der gav mulighed for at udskyde aftjeningen af værnepligt, er der i dag et sted mellem 25 og 30.^{iv}

Disse undtagelser er inddelt i fire grupper: uddannelsesmæssige, sociale, tjenstlige og medicinske. Ind under den første kategori falder studerende ved dagholdene på højere læreanstalter. Langt de fleste udsættelser gives på den konto.⁴⁰ Anden gruppe omfatter unge mænd, der forsørger handicappede slægtninge, har to børn eller et barn under tre år. Under gruppe tre hører ansatte i indenrigsministeriet, skattepolitiet osv., samt landsbyskolelæger og -lærere.⁴¹ En af de nyeste paragraffer giver delegerede i Dumaen og lokale demokratiske organer samt kandidater til disse poster ret til udsættelse.⁴² Alt i alt skønnes 3,5 millioner unge mænd at falde ind under disse fire kategorier.⁴³

Det er i dag officielt kun knap 10 % af en årgang, der kan indkaldes. Tilmed skal værnepligtsperioden i 2008 reduceres fra et til to år, hvilket vil fordoble behovet for værnepligtige, medmindre antallet af professionelt personel stiger kraftigt.⁴⁴ Derfor har man i de senere år set militærfolk i offensiven for at nedbringe antallet af *otsrotjki*.

^{iv} Præcist hvor mange *otsrotjki* der er svært at få overblik over. I februar 2005 svingede tallet i forsvarsminister Ivanovs udtalelser mellem 25 og 29. I april var der tilsyneladende 28. <http://www2.interfax.ru/rus/news/newsoftheday/050202/85699/story.html>, Сергей Иванов: «Нам нужна миллионная армия», Екатерина Григорьева, Известия, 10:06 22.02.05 <http://main.izvestia.ru/person/article12511448>; Мирное бремя, Наталья Калашникова, Itogi, 11.04.2005, www.itogi.ru/Paper2005.nsf/Article/Itogi_2005_04_11_13_3960.html

3.2 Social slagside

Det er primært bedrestillede unge, der har gavn af disse undtagelsesbestemmelser. Unge fra fattige hjem har ikke mulighed for lovligt at undgå tjeneste - eller råd til at bestikke sig fra den. Resultatet er, at kun halvdelen af de unge, der kommer i hæren, er fysisk fuldt ud egnede, og der er problemer med at skaffe tilstrækkeligt kvalificerede emner til specialstyrkerne. Det kniber også med de boglige evner.⁴⁵ Efter sigende kan 15 % af de værnepligtige ikke læse eller skrive,⁴⁶ hver tredje har ikke studeret eller arbejdet i længere tid før aftjeningen af værnepligten. Seks procent er registreret hos politiet, 2,7 procent har indtaget narkotika og fem procent er tidligere straffede. Alt sammen fremmer det ikke forsvarsminister Ivanovs ambitioner om at opbygge en moderne handlekraftig hær.⁴⁷

De små ungdomsårgange og de mange muligheder for at undgå militærtjeneste gør det vanskeligt at skaffe kvalificerede rekrutter. Ifølge visse eksperter vil en næsten total afskaffelse af muligheder for at udskyde aftjeningen af værnepligten dog ikke være tilstrækkelig til at undgå mandskabsmangel.⁴⁸ Alligevel kæmper det russiske militær med næb og klør mod oprettelsen af en 100 % professionel hær⁴⁹ og mod væsentlige personelnedskæringer. I november 2005 udtalte Forsvarsminister Ivanov, at hans ministerium i 2011 skal råde over 1,1 million mand – mod 1,134 mio i dag.⁵⁰ Han og andre repræsentanter for forsvaret har i flere omgange bebudet, at man vil skære antallet af muligheder for udskydelse af aftjening af værnepligt ned til 5 eller 6.⁵¹

3.3 Teknik

Under en øvelse i februar 2004 mislykkedes to affyringer af interkontinentale missiler fra neddykkede, strategiske ubåde i Polarhavet mod et militært øvelsesterræn på Kamtjatka, og en tredje blev stoppet, da missilet efter halvandet minut slog ind på en forkert kurs.

Udover at understrege faren for forureningsulykker satte disse fusere alvorlige spørgsmålstejn ved Ruslands troværdighed som atommagt og ved landets såkaldte

atomare triade (den strategiske ubådsflåde, luftvåbnet og de landbaserede strategiske styrker). Ifølge militærjournalisten Pavel Felgenhauer kunne de to mislykkede affyringer have fået alvorlige konsekvenser, hvis saltvand var trængt ind i affyringsrørene.⁵² Et af de missiler, der blev anvendt, var fra 1987 og burde være blevet skrottet i 1994.⁵³ Hændelsen aktualiserer den norske frygt for større forureningsulykker i Nordflåden, hvor mange usødygtige fartøjer ligger og rustner ved kajen.

Senest fik verden indblik i forholdene i den russiske flåde i august 2005, da den russiske stillehavsflåde måtte anmode USA, England og Japan om hjælp til at bjærge redningsubåden *Priz*, der havde udført reparationer på en undersøisk militær antenne. Episoden viste, at den russiske flåde, fem år efter Kursks forlis, fortsat ikke kan undsætte sine u-bådsbesætninger i tilfælde af ulykker samt at den er tvunget til at lade et 50 tons tunge redningsfartøj reparere følsomme militære installationer, et arbejde, som det slet ikke er egnet til.⁵⁴

4. Reformernes historie

4.1 USSR

Den Røde Hær indtog en særposition i det sovjetiske samfund. Hæren var stort set selvforsynende med detailkæder som fx *Vojentorg*, den havde egen fødevarerforsyning, egne underholdnings- og rekreationsfaciliteter, indkvarterings-, bispisnings- og barakbygningsenheder samt egne hospitaler, *polikliniki* og apoteker.⁵⁵ Det skønnes, at 18 % af det sovjetiske BNP og mellem 20-40 % af statsbudgettet gik til militæret.⁵⁶

Det var prestigefyldt at være officer. Tjenesten var relativt vellønnet og man nød godt af en række frynsegoder, såsom 30 til 45 feriedage om året, bedre forhold under sygdom samt bedre pensionsforhold.⁵⁷

Uddannelsessystemet var i høj grad orienteret mod Den Røde Hær. Skolen skulle indprente børnene marxisme-leninisme, socialistisk internationalisme, sovjetisk patriotisme og villighed til at forsvare det socialistiske moderland. Der blev i skolen såvel som i medierne gjort store bestræbelser på at holde Den store Fædrelandskrig (1941-1945) frisk i erindringen. Mange skoler arrangerede i samarbejde med Kommunistpartiets ungdomsorganisation *Komsomol* temaforløb, hvor man undersøgte, hvem der havde befriet lokalområdet, og førte korrespondance med overlevende partisaner og veteraner.⁵⁸

Da værnepligtsperioden i 1967 blev sat ned fra tre til to år, blev der indført et før-værnepligtsforløb i skolerne. Denne ”natjalnaja vojennaja podgotovka” tjente til lige dele ”socialisering” og egentlig militær træning.⁵⁹

Også selve Den Røde Hær blev betragtet som en vigtig socialiseringsagent.⁶⁰ Kommunistpartiets generalsekretær 1966-1982, Leonid Bresjnev, anså hæren som en vigtig bestanddel af hele det sovjetiske opdragelsessystem, fordi næsten hele den mandlige del af landets befolkning gjorde tjeneste i en alder, hvor personligheden og den politisk bevidsthed formedes.⁶¹

Politisk nød militæret en vis autonomi med hensyn til implementering af politiske beslutninger på forsvarsområdet. Det leverede efterretningsoplysninger til partiet, men

blandede sig til gengæld ikke i indenrigspolitik. Gorbatjovs *perestrojka*^v fratog imidlertid militæret dets medbestemmelse på det udenrigspolitiske område og brød dets eneret på militær rådgivning. Den pillede også glansen af militæret ved at åbne for kritik af forholdene i de væbnede styrker. Til gengæld underminerede demokratiseringsforsøgene den uskrevne lov om ikke-indblanding i indenrigspolitik fra militærets side, og man begyndte at organisere sig internt i hæren.⁶²

Gorbatjov mente, at sikkerhedssituationen var ved at løbe løbsk og at militære våben skulle underordnes de politiske.⁶³ Han var også ansporet af økonomiske motiver og af et ønske om at nedtone USSR's image som en trussel mod verdensfreden. I 1988 annoncerede han ensidige militære nedskæringer og påbegyndte tilbagetrækningen fra Afghanistan.⁶⁴

Ifølge et udkast til en ny militærdoktrin i 1990 skulle der fortsat være fem værn, men de skulle hver skæres ned med 6 - 20 %. Afhængigheden af de nukleare styrker skulle mindskes, mens de konventionelle styrker skulle strammes op i forhold til NATOs. Endelig skulle der oprettes civil kontrol med forsvarsudgifterne. Præsidenten skulle være civil øverstbefalende og stå til regnskab for Folkekongressen. I budgetsager og ved ændringer af doktrinen skulle han have støtte af Den Øverste Sovjet.⁶⁵

I marts 1989 fjernede man Indenrigsministeriets og KGB's tropper samt jernbanetropperne fra Forsvarsministeriets portefølje.⁶⁶ Fra 1988 og frem begyndte tanker om professionalisering at cirkulere. I 1990 annoncerede den sovjetiske forsvarsminister Jazov, at flåden skulle professionaliseres, og, hvis det gik godt, skulle eksemplet spredes.⁶⁷

Tjenestetiden blev i 1991 nedsat fra 24 til 18 måneder.⁶⁸ På det tidspunkt havde Letland og Litauen allerede erklæret sig uafhængige af USSR og i løbet af 1991 trådte yderligere 12 sovjetrepublikker ud af unionen.⁶⁹ Der blev gjort forsøg på at bevare en form for enhedskommando over Den Røde Hær under general Shaposhnikov, men enigheden smuldrede og den syvende maj 1992 udstedte præsident Jeltsin et dekret om etablering af en russisk hær. Forsvarsminister blev armegeneral Pavel Gratjov, viceforsvarsminister blev den civile Andrej Kokosjin.⁷⁰

^v Russisk: Af udsagnsordet *perestroit*: bygge om, lave om, ændre.

4.2 Rusland

Gratjov blev forsvarsminister for en hær, der var funderet direkte på den sovjetiske struktur. Glasnostpolitikken havde åbnet for en debat af hærens problemer og Gratjov måtte kæmpe med store rekrutteringsproblemer.⁷¹ Der blev indført fødevarerationering i hæren, og der var ikke ressourcer til tilstrækkelig træning. Der fandt også en kraftig hjerneflugt sted. Det var primært unge officerer, der flygtede – især under den første Tjetjenienkonflikt.⁷² Tillige måtte Gratjov kæmpe med de selvstændige instanser FSB, Indenrigsministeriet, Katastrofeministeriet og Grænsetropperne om de sparsomme midler.⁷³

Forsvarsministeren ville skabe en hurtig, mobil hær. Generalstaben udarbejdede en plan for omstrukturering af hæren: inden udgangen af 1993 skulle den militære ”bodeling” efter Sovjetunionens opløsning være afklaret, og omorganiseringer og tilbagetrækningen fra Østeuropa skulle være planlagt. Inden 1995 skulle den stående hær ned på 1,5 mio mand og inden 2000 skulle Luftforsvarsstyrkerne og de strategiske raketstyrker i reduceret udgave samles under luftvåbnet.⁷⁴

Planen løb hurtigt ud i sandet. Økonomien blev overdraget til viceforsvarsminister Kokosjin og blev isoleret fra hæren. Der var ingen, der tog hånd om omlægningen af det militærindustrielle kompleks og efterhånden opstod der også gnidninger mellem Generalstaben og Gratjov. Ministeren oprettede sin egen kommandolinie og involverede sig kraftigt i opbygning af det nordkaukasiske militærdistrikt, hvilket han ikke slap særligt godt fra. Som et resultat heraf valgte Jeltsin at inddrage Generalstaben mere direkte.

Fra politisk hold blandede man sig i tilbagetrækningstempoet og modtagelsen af de 50 hjemvendte divisioner var kaotisk. Selv de divisioner, der trak sig tilbage fra det tidligere DDR med tysk økonomisk støtte gik i opløsning, da folk i stort tal opsagde deres kontrakter.⁷⁵

Lovgivningen på forsvarsområdet var den første tid forhastet og fejlbehæftet.⁷⁶ Dumaen gav hæren lov til at skaffe sig af med overskydende materiel – hvilket blev

startskuddet til gigantisk røveri under tilbagetrækning fra Østeuropa.⁷⁷ Militæret havnede i en magtkamp mellem Jeltsin og den første Duma, som begge kappedes om dets gunst. Man tildelte officerer rundhændede garantier, fx 20 måneders løn og bolig ved fyring. Det skete samtidigt med, at boliger privatiseredes og fik markedspriser – dvs. at det blev så dyrt at fyre officerer, at hæren helt lod være. Langsomt blev der flere oberster end løjtnanter.

Pga. mandskabsmangel efter vedtagelse af diverse *otsrotjki* blev der gjort forsøg på at gå over til kontrakttjeneste.⁷⁸ I 1992 vedtog man en ambitiøs forordning om gradvis overgang til professionel hær.⁷⁹ Bortset fra område som Prednestrovje (Moldova) og Tadsjikistan, hvor levestandarden udenfor hæren var endnu ringere end i hæren, var forsøget imidlertid en fiasko.⁸⁰ Man havde indført kontrakttjeneste i håb om at holde på de ældre værnepligtige (*dedy*). I stedet ansøgte soldaterhustruer og folk, der ikke kunne finde andet arbejde.⁸¹

Under den første Tjetjenienkrig (1994-96) blev det klart, hvor få kampdygtige enheder man rådede over⁸² og i 1995 blev tjenestetiden for værnepligtige atter sat op til 24 måneder.⁸³

4.3 Rusland under Jeltsin

Jeltsin byggede ikke videre på Gorbatjovs tiltag på det militære område.⁸⁴ De få rådgivere, han havde overtaget fra Gorbatjov, blev snart skiftet ud med folk fra hans eget bagland og dermed kom hæren igen ind i billedet. Dumaens indflydelse på forsvarsbudgettet blev beskåret kraftigt i grundloven efter den opløste Dumas væbnede oprør mod Jeltsin i 1993. Dumaen havde ikke adgang til et detaljeret forsvarsbudget og Forsvarsministeriet og hæren stod kun til ansvar over for præsidenten.⁸⁵

De pacifistiske toner fra forslaget til sovjetisk forsvarsdoktrin i 1990 forsvandt i den russiske version fra 1993, hvor der var en del henvisninger til NATO og USA. Trusselsbilledet var stadig præget af Anden Verdenskrig og Golfkrigen. Man fokuserede på teknologisk overlegne modstandere snarere end på lavteknologiske modstandere.⁸⁶

Efter ydmygelsen i den første Tjetjenienkrig 1994-96 stod det klart, at militærreformen ikke var overstået, som Gratjov påstod.⁸⁷ I juli 1996 blev han fyret og på

posten som forsvarsminister indsatte Jeltsin Igor Rodionov - angiveligt som del af en aftale med Aleksandr Lebed, som Jeltsin havde tildelt posten som sekretær for sikkerhedsrådet, mod at denne støttede ham i anden runde af præsidentvalget i 1996.⁸⁸

Under valgkampen udstedte Jeltsin to dekretter. Det første var om overgang til en professionel hær inden år 2000, det andet forbød udstationering af værnepligtige i konfliktområder. Fristen for overgang til kontrakt hæder blev senere udskudt i *Program for Udvikling af Militærvæsenet* fra 1998. Forbuddet mod indsættelse af værnepligtige i væbnede konflikter blev trukket tilbage kort før begyndelsen af den anden krig i Tjetjenien i 1999.⁸⁹

Tilsyneladende stolede Jeltsin hverken på Lebed eller Rodionov, når det kom til stykket, og udpegede det nydannede Forsvarsråds sekretær, den liberale Jurij Baturin som reformansvarlig.⁹⁰ Han barslede med et reformforslag, der udelukkede fuldskalakrig.⁹¹ Hæren skulle indrettes til at kunne udkæmpe lokale krige. Dog skulle man kunne tage a-våben i anvendelse, hvis en sådan lokal krig løb løbsk. Hæren skulle på fem år reduceres fra 1,7 til 1,2 mio mand, og antallet af værn skulle ned. Generalstaben skulle have militærdistrikter og indenrigstroppers og grænsetroppers distrikter ind under sig.⁹² Man mente at kunne finde de nødvendige 10 trillioner rubler ved blandt andet at rationalisere (skille sig af med tabsgivende landbrug og fast ejendom). I tidsrummet 2001-2005 skulle hæren professionaliseres 100 % og der skulle indføres militærnægtertjeneste.⁹³

Det kunne Rodionov ikke gå med til. Han mente, at der først kunne blive tale om reformer af hæren, når alle væbnede styrker atter blev samlet under Forsvarsministeriet og når det militærindustrielle kompleks var blevet omlagt. Tilmed forlangte Rodionov, at staten afsatte mindst femten procent af BNP til hæren.⁹⁴ Han beskyldte Baturin for at misinformere præsidenten og nægtede at drøfte planerne med andre end denne. Rodionov blev derpå, sammen med generalstabschef Samsonov, i maj 1997 fyret af Jeltsin.⁹⁵

Ny forsvarsminister blev Igor Sergejev. Han var den første forsvarsminister med baggrund i raketstyrkerne, de eneste styrker, der i 1996 ansås for værende i fuldt kampberedskab og nogle af de eneste enheder, der var oprettet efter 1945. Sergejev mente, at hæren måtte indstille sig på, at statens muligheder ikke var ubegrænsede⁹⁶ og i

Den Russiske Føderations Sikkerhedskoncept fra december 1997 blev det som nævnt indføjet, at den eksisterende militære struktur var blevet en byrde for staten og at den måtte reformeres under hensyntagen til den ændrede magtbalance og til statens økonomiske råderum. Endvidere stod der, at den ufuldstændige reformproces, kløften mellem de politiske retningslinier på det militære og militærtekniske område sammen og disses realisering sammen med den utilstrækkelige finansiering udgjorde en trussel mod Den Russiske Føderations nationale sikkerhed.⁹⁷

I juni 1997 underskrev Jeltsin ”Forordning om primære tiltag til reform af Den russiske Føderations væbnede styrker og optimering af deres struktur.” Alt blev kastet ind for at mindske hæren med en halv million mand. På fem måneder kom De Militære Rumstyrker og Raketangrebsvarslingssystemet ind under De strategiske Raketstyrker.⁹⁸ Med samme tempo blev Flyvevåbnet og Luftforsvaret slået sammen. Hovedkommandoen for landtropper blev nedlagt og lagt ind under flere forskellige direktorater i Generalstaben. Samtidigt ville man skære antallet af divisioner i landtropperne ned fra over hundrede til mellem 10 og 15. Ligeledes blev antallet af militære læreanstalter halveret. Det affødte store protester fra generaler og guvernører i nord og i øst.⁹⁹

Der blev tillige oprettet tre grader af beredskab. Der var enheder i ”konstant beredskab”, som skulle være 80 % bemandede, enheder i ”reduceret beredskab”, der skulle være 10-50 % bemandede og ”Strategiske reserver,” der stort set ikke var andet end depoter.¹⁰⁰

Sergejev mente ikke, at der var noget alternativ til en professionel hær. Han ville have de professionelle soldater, der allerede havde tegnet kontrakt, samlet i regulære kampenheder. Generalstanden insisterede på, at militærreformer først kunne komme på tale efter en militær omorganisering af hele samfundet.¹⁰¹ Viceforsvarsminister Kokosjin forlod ministeriet og indtog sekretærposten i Sikkerhedsrådet for at virkeliggøre Jeltsins forordning. Målet var at gennemføre en militærreform og afvikle den gennemmilitariserede industristruktur.

Maj 1998 vedtog man ’Konceptet for Statslig Politik inden for Militær Udvikling frem til 2005.’ I dette dokument erkendtes det, at fuldskalakrig var usandsynlig og at hæren skulle indrettes derefter – dvs. kun delvist baseres på mobilisering. Afskrækkelse

(*sderzjivanie*) skulle baseres udelukkende på a-våben.¹⁰² Endelig fremgik arbejdsdelingen mellem forsvarsministeriets og indenrigsministeriets styrker, hvilket havde manglet under den første Tjetjenienkrig. Generalstaben skulle forestå den strategiske planlægning i de andre værn og Forsvarsministeriet skulle have en samlet ordregivende myndighed.¹⁰³

Kokosjin forsømte dog at uddybe, hvor meget der skulle integreres. Spørgsmålet om rekruttering blev også ladet åbent. Man nævnte fortsat mobilisering, dvs. almindelig værnepligt. Først på sigt skulle indenrigsstyrkerne blive til en nationalgarde bestående udelukkende af professionelle, ligesom alle yngre befalingsmænd i flåden og i hæren. Kun enkelte værn kunne afmilitariseres. Katastrofeministeriet og Grænsetropperne skulle blive til hhv. en tjeneste og et grænseværn.¹⁰⁴

Forslaget stødte på hård modstand. Generalstanden ignorerede i vid udstrækning fyringer¹⁰⁵ og direktøren for grænsetjenesten og indenrigsministeren blev afsat pga. manglende samarbejdsvilje¹⁰⁶. Det lykkedes dog at nedbringe antallet af soldater med 300.000 til 1,2 millioner.¹⁰⁷

Så indtraf krakket i 1998 og Kokosjin blev fyret. Sergejevs budget smuldrede og han valgte at prioritere udviklingen af en ny rakettype (Topol-M) højere end en fortsættelse af reformerne. Sergejev fortsatte dog med at foretage rent strukturelle og organisatoriske ændringer.¹⁰⁸ I november 1998 fik han tilladelse til at oprette en Samlet Overkommando for de Strategiske Afskrækkelsesstyrker¹⁰⁹ hvorunder alle nukleare styrker skulle samles.

Den ny generalstabschef Kvasjnin frygtede at blive skubbet i anden række og Admiral Kurojedov var bange for at flåden aldrig ville få udviklet en ny generation missiler. I fællesskab iværksatte de en mediekampagne mod forsvarsministeren.¹¹⁰ Sergejev følte sig sikker efter at have fået gennemført sine mange sammenlægninger, men situationen havde ændret sig.^{vi}

4.3.1 Konventionelle versus atomare våben

^{vi} Golts, 74. Sergeev havde slået De militære rumstyrker og Raketvarslingstropperne (Vojska preduprezdenija o raketnom napadenii) sammen i De strategiske raketstyrker (RVSN), nedlagt Landtroppernes Hovedkommando (Glavkomat Sukhoputnykh vojsk), og sammenlagt flyvevåbnet og luftforsvaret.

Op gennem halvfemserne havde man i erkendelse af de konventionelle styrkers svaghed valgt at spille på det eneste, som både venner og fjender kunne tage alvorligt – atomarsenalet. Dette blev af flere set som en måde at undgå konventionel krig på.¹¹¹

Denne opfattelse går igen i konceptet om 'udvidet afskrækkelse' i Den Russiske Føderations Militærdoktrin fra 2000. Ifølge den er Rusland bagud i forhold til traditionelle fjender og i forhold til tredje lande. Den eneste måde at afskrække en stærkere fjende på er ved at sænke tærsklen for anvendelse af a-våben. Konceptets forfattere mente, at verdens store lande da ville gøre alt for at beskytte Rusland mod trusler. Imidlertid gjorde begivenhederne i Jugoslavien det klart, at Vesten ikke ville tage højde for Ruslands holdning.^{vii}

Det betød at raketstyrkene faldt betydeligt i anseelse. Omvendt steg de konventionelle styrkers stjerne hos Jeltsin efter generalstabschef Kvasjnins deployering af faldskærmstropper til Pristina. Og det til trods for, at aktionen var dårligt planlagt og blev gennemført uden Forsvarsministeriets og Udenrigsministeriets vidende.^{viii}

Da tjetjenske oprørere i august 1999 foretog et raid ind i Dagestan og det atter viste det sig, at Rusland ikke rådede over hurtige reaktionsstyrker kunne generalstabschefen Kvasjnin henviser til manglende finansiering pga. opprioritering af rumprogrammer.¹¹² Anti-terroroperationen, der fulgte, reddede landtropperne fra yderligere nedskæringer, idet den miskrediterede Sergejevs ensidige satsning på De nukleare afskrækkelsesstyrker.¹¹³ I 2000 viste Generalstabens statistik, at mellem 50 og 80 % af alle midler til våbenindkøb gik til disse styrker.¹¹⁴

Kvasjnin fremlagde i april 2000 forslag til omstrukturering, hvor antallet af rakettropper skulle mindskes 6-7 gange for at få råd til at genføde de konventionelle styrker. Det svarede til en total nedlæggelse af rakettropperne. Generalstaben foreslog

^{vii} Golts, 135-138. Meningerne om doktrinen er delte. Nogle mener, at a-våben virkelig er en redningskrans i svære tider, andre at de stikker politikerne blå i øjnene. Golts mener, at konceptet var et kompromis mellem folk, der anser sovjetiske mobiliseringshær som ideel og reformatorer, der ikke turde anfægte det realistiske i Jeltsins stormagtspolitik, s. 172.

^{viii} De russiske faldskærmstropper havde ikke medbragt drikkevand. Det blev forsynet af britiske soldater – de styrker, man skulle holde borte fra lufthavnen i Prishtina. AN ARMY PERSON, Alexander Golts, *Yezhenedelnyi Zhurnal*, No. 26, July 2004, pp. 25-27; Rudderless in a Storm: The Russian Navy, 1992-2002, Mikhail Tsyppin i *Russian military reform 1992-2002*, Aldis, McDermott, 172; Moran, 111.

endvidere kraftige nedskæringer i kernearsenalet, da man anså krig med USA for usandsynlig. Udenrigsministeriet protesterede, da Rusland ikke længere ville have et afskrækkende stort arsenal, men være afhængig af ”advarende” angreb, jf det udvidede afskrækkelsesbegreb.¹¹⁵

Planen begrænsede sig til nedskæringer og omorganisering. Man ville adskille operative fra administrative opgaver, dvs. Generalstaben fra Forsvarsministeriet. Det var uhensigtsmæssigt, dels fordi disse funktioner hidtil havde været samlet hele vejen ned i systemet,¹¹⁶ dels fordi Generalstaben dermed fik overordentligt store beføjelser. Alligevel blev planerne ført ud i livet, om end delmålene blev ændret i løbet af implementeringen. En uforsonlig konflikt brød ud mellem Kvasjnin og Sergejev om, hvad der kunne undværes.¹¹⁷ Konflikten forværredes af den økonomiske krise, der satte efter krakket i august 1998. Forsvarsbudgettet skal efter sigende – i 2000-priser – være faldet fra 130 milliarder dollars i 1992 til 42 milliarder efter krakket i 1998.¹¹⁸

4.3 Rusland under Putin

Putin viste langt større interesse for hæren end sin forgænger og bragte med sin baggrund i KGB håb om ny tider for militæret. Han fyrede Sergejev og udnævnte sin personlige ven og kollega Sergej Ivanov til forsvarsminister. Senere udpegede han Ljubov Kudelina fra Finansministeriet til viceforsvarsminister for at sætte en stopper på korrupsion og sjusk i Forsvarsministeriet og talte ved den lejlighed om et skridt i retning af en demilitarisering af det russiske militær.¹¹⁹

I år 2000 vedtog Sikkerhedsrådet både en ny militærdoktrin og et nyt Sikkerhedskoncept. Passagen om, at det russiske militær udgjorde en byrde for staten var udeladt i det nye sikkerhedskoncept, men der stod som tidligere nævnt, at de negative tendenser på det militære område blev forstærket af, at reformerne af den militære struktur og det militærindustrielle kompleks var trukket i langdrag.¹²⁰ Af militærdoktrinen fremgik det, at statens militære organisation, hvad angik struktur, sammensætning og størrelse skulle bringes i overensstemmelse med landets behov for militær sikkerhed under hensyntagen til dets økonomiske muligheder.¹²¹ (Se Reformernes Historie).

I første halvår af 2000 havde Putin planer om at fastfryse forsvarsudgifterne i 5-7 år. Den planlagte drøftelse af forswarets fremtidige budget og størrelse blev imidlertid udsat en måned pga. striden mellem Kvasjnin og Sergejev. Kvasjnin mente, at de øgede ikke-atomare trusler i Kaukasus nødvendiggjorde nedskæringer indenfor raketstyrkerne. Sergejev var uenig i den trusselsvurdering og mente, at nedskæringer ville umuliggøre forhandlinger om et nationalt missilforvar og START-aftalen med USA.¹²² Putin greb ikke ind i debatten.

Præsidenten ønskede at debattere reformer af de øvrige 11 ministerier og tjenester med væbnede styrker, der ikke sorterer under Forsvarsministeriet, men denne debat blev, efter pres fra disse organer udskudt og fik karakter af et seminar. Den niende november blev der fremlagt anbefalinger om at skære 600.000 mand (ud af 3 mio) inden for 12 ministerier og departementer de næste fem år – hovedparten inden for Forsvarsministeriet.¹²³

Det affødte store protester og Putin endte med kun at forlange mindre besparelser i ikke-forsvarsministerielle styrker - 6 % mod 30 % inden for Forsvarsministeriets styrker. Det er dog usikkert, hvor meget der rent faktisk blev skåret.¹²⁴

Det endelige reformudspil (forordning af 18. januar 2001) var hemmeligt. Udenfor Kreml havde kun formand for Dumaen Seleznev og Forsvarsudvalgets formand Nikolajev læst den. Noget er dog kendt. Man ville reducere antallet af værn til tre, udvide de hurtige reaktionsstyrker samt bevare de Strategiske raketstyrker. Planerne berørte kun Forsvarsministeriet, ikke de øvrige væbnede styrker og blev kritiseret for deres omrokeringer, sammenlægninger og opsplittings, heriblandt genoplivningen af Landtroppernes hovedkommando.¹²⁵

I november 2001 erklærede Putin, at Rusland skulle have en professionel hær inden 2010 og at værnepligtige fra 2005 ikke skulle udsendes til konfliktområder.¹²⁶

I 2003 blev grænsetropperne og Det føderale Agentur for statslig Kommunikation og Information (FAPSI) lagt ind under FSB og i marts 2004 blev Specialkonstruktionstropperne og Jernbanetropperne overdraget til Forsvarsministeriet.¹²⁷

Samtidigt bebudede regeringen, at den, som led i bestræbelserne på at højne prestigen ved at gøre karriere i militæret, ville tilbyde hypotekslån til køb af bolig. Der var da 136.000 officersfamilier med uafklaret boligsituation, heraf manglede 91.000 en permanent bolig og 45.000 en tjenestebolig. På et møde i Forsvarsministeriet d. 23. marts 2004 bekendtgjorde præsident Putin, at fra første januar 2005 ville der blive oprettet personlige konti for alle officerer, hvorpå staten vil indsætte en dyrtidsreguleret sum^{ix} øremærket til køb af lejlighed.¹²⁸

I juli 2004 vedtog den russiske regering en forordning, som giver de militære læreranstalter de betegnelser tilbage, som de mistede ved den omorganisering af det militære uddannelsessystem, som blev vedtaget under Forsvarsminister Sergejev.¹²⁹

En måned senere godkendte Føderationsrådet Dumaens ændringer i lov om Forsvaret, der begrænser Generalstabens autonomi i forhold til Forsvarsministeriet.¹³⁰ Enkelte kommentatorer mente, at Rusland nu omsider havde taget første skridt i retning mod et civilt Forsvarsministerium, en styrkelse af den civile kontrol med de væbnede styrker og en mere effektiv arbejdsgang inden for den militære etat.¹³¹ Andre mente at denne manøvre blot havde til hensigt at skille sig af med overleveren Generalstabschef Anatolij Kvasjnin.¹³²

I 2004 skønnes Ruslands forsvarsudgifter at have beløbet sig til 411,5 milliarder rubler, svarende til 15 % af statsbudgettet eller 2,69 % af BNP. Til sammenligning brugte Danmark i 2003 1,5 % af sit BNP på forsvaret og USA godt 4 %.¹³³

Medregner man udgifter til andre væbnede styrker, midler til skrotning af militært udstyr, subsidiering af lukkede militære områder og midler øremærket til reformer af militæret skønnes de samlede militærudgifter at beløbe sig til 684 milliarder rubler, næsten 25 % af statsbudgettet. Heraf var 7,245 mia. rubler, eller 1,05 %, sat af til gennemførelsen af reformer – en halvering i forhold til 2003.¹³⁴

^{ix} Beløbet er udregnet efter, at man kan købe tre gennemsnitlige kvadratmeter om året – eller inden for tyve år kan købe egen lejlighed. Man kan dog også vælge efter tre år at låne penge af staten til at købe bolig for. Beløbets størrelse vil være omkring 30.000 rubler (knap 7000 ddk) om året og er udregnet efter gennemsnitsprisen på en gennemsnitlig officerslejlighed (54m²), som ifølge minister for Handel og økonomisk udvikling, German Gref, i 2004 var på omkring 650.000 rubler (ca. 140.000 ddk). ПУТИН ПАРАДОКСАМ НЕ ДРУГ, Наталья Меликова, Владимир Мухин, http://www.ng.ru/politics/2004-03-24/3_putin.html

Forsvarsminister Ivanov har ved flere lejligheder slået fast, at Rusland ikke har råd til en 100 % professionel hær.¹³⁵ (find endnu en kilde)

Kort lader perioden sig opsummere således: Under Gorbatsjov blev der taget beskedne skridt i retning mod civil kontrol af militæret. Samtidigt lagdes kimen til senere rivalisering mellem Forsvarsministeriet og Indenrigsministeriet. Under Jeltsin kappedes Dumaen og præsidenten om militærets gunst og internt i militæret sloges man om de sparsomme midler til skade for reformprocessen. I Putins tid ved magten er militæret blevet opprioriteret økonomisk såvel som symbolsk og man har, trods forsikringer om det modsatte, ikke taget væsentlige skridt i retning af civil kontrol med militæret.

Der er imidlertid ligeså meget, der samler især Jeltsin og Putins regeringsperioder, som der skiller dem: en udtalt mangel på kontrol med militæret og indtil flere eksempler på, at nye reformtiltag enten har ignoreret eller helt omgjort tidligere omstruktureringer.

Vi skal i det følgende undersøge, hvilke begivenheder eller omstændigheder, der har muliggjort de gentagne styrkeprøver internt i militæret samt mellem militærfolk og politikere og som så effektivt har bremset for reformer af det russiske militær.

5. Hvorfor så langsomt?

5.1 Hæren og krigen i Tjetjenien.

Tjetjenienkonflikten dukker tit op som en forklaring på, at Rusland ikke har haft ro og råd til at reformere sine væbnede styrker – også i vestlig litteratur.¹³⁶ Den tyske forsker Frank Umbach mener, at det har forhalet konflikten, at soldater og officerer tjener penge på krigen. Han vurderer, at reformer først kan komme på tale, når konflikten er løst, men at det kan have lange udsigter på grund af militærets økonomiske interesser og den manglende vilje til at finde fredelig løsning.¹³⁷

Umbach påstand bakkes op af andre forfattere, der antyder, at højtstående embedsmænd og officerer tjente penge på fiktive bortførelser i Tjetjenien¹³⁸ og at salg af våben til oprørerne til gengæld for alkohol, dollars eller udlevering af (reelt) tilfangetagne var udbredt.¹³⁹

Langt de fleste forskere fremhæver krigen som et eklatant eksempel på, at det er på høje tid at gennemføre reformer, fordi de har har afsløret omkostningerne ved ikke i tilstrækkelig grad at have forberedt militæret på moderne krigsførsel.¹⁴⁰

Aleksandr Golts betragter aktionerne i Tjetjenien som et symptom på, at, at man fortsat har en sovjetisk hær i formindsket udgave. Ifølge ham har Kreml med invasionen af Tjetjenien gentaget Bresjnev og Gorbatjovs fejl ved at tro, at militær tilstedeværelse alene ville løse et politisk problem.¹⁴¹ Ved at forlange orden genoprettet med militærmagt har man atter stillet militæret en umulig opgave: nemlig at ”vaccinere en befolkning med et andet værdisystem.”¹⁴²

Roger McDermott og Anne Aldis mener, at krigen - sammen med håndteringen af gidseltagningen i Dubrovkateateret i Moskva - vidner om, at *Den store fædrelandskrig* fortsat er dybt indlejret i russisk tankegang – især i hæren. Man hænger stadig hænger fast i forestillingen om behovet for en kæmpe mobiliseringshær og har forsømt andre krigsformer, lavintensive krige.¹⁴³

Særligt den første tjetjenienkrig synes at bekræfte Golts og McDermotts udlægning. Den russiske hær valgte at rykke massivt ind i Tjetjenien med kampvogne og mistede i løbet af krigen op mod 400 kampvogne.¹⁴⁴ Alene i løbet af det første halve år af krigen faldt der på russisk side flere soldater, end der var faldet på ti år i Afghanistan. Flere tjetjenske oprørere havde kæmpet i netop Afghanistan og havde langt større kamperfaring end de ”grønne” russiske værnepligtige.¹⁴⁵ Dertil kom, at mange russiske soldater og officerer faldt for egen ild. Luftvåbnet var berygtet for sin ringe præcision og der var også eksempler på skudvekslinger mellem Forsvarsministeriets, Indenrigsministeriets og FSBs tropper.¹⁴⁶ Ved en lejlighed skal der have fundet deciderede kampe sted mellem faldskærmstropper og Indenrigsministeriets specialstyrker (OMON) om herredømmet med en butik med orientalske tæpper.¹⁴⁷ Også i egentlige kamphandlinger var koordinationen mellem Indenrigsministeriets og hærens styrker mangelfuld, hvilket tog brodden af strategiske operationer og kostede mange menneskeliv.¹⁴⁸

Forsvarsministeriets tropper indtog det nederste trin i hierarkiet. De erobrede de små lokalsamfund og overdrog dem til indenrigsstyrkerne og OMON-styrkerne, der hovedsagligt var dem, der plyndrede og hærgede.¹⁴⁹ Det øgede hadet mod russerne og stillede de få tilbageblevne civile russere i Tjetjenien i en svær situation efter fredsslutningen i 1996.¹⁵⁰

Krigen viste, hvor få kampdygtige og reelt mobile enheder den russiske hær rådede over og det på trods af, at visse enheder bestod udelukkende af officerer.¹⁵¹ Kun de specielle udrykningsstyrker (SOBR) og OMON var i kampberedskab. Dertil kom, at der ikke var nogen klar rollefordeling mellem Forsvarsministeriet, Indenrigsministeriet og efterretningstjenesten FSB.¹⁵²

Da tjetjenske guerillaer i 1999 foretog et raid ind i Dagestan viste det sig, at beredskabsniveauet fortsat var ringe, idet det tog en hel måned at få forstærkninger fra den centrale del af Rusland. Der var kun en tredjedel kampklare folk i hver kompani

(*rota*). Putin har udtalt, at man var på nippet til at mobilisere. Golts mener, at han undlod at gøre dette, da han indså hvor illusoriske mobiliseringsplanerne var.¹⁵³

I den såkaldte anti-terroroperation, der fulgte efter aktionen i Dagestan - fik hæren frie hænder til at benytte de midler, den fandt nødvendige.¹⁵⁴ Den første tid viste, at militæret havde lært af erfaringerne fra den første Tjetjenienkrig, men at landtropperne stadig var uegnede til at udkæmpe mindre krige og til at slå oprør ned.¹⁵⁵

Rusland skønnedes i 2003 at have mellem 80.000 og 100.000 mand i Tjetjenien.¹⁵⁶

Kreml har formået at kontrollere nyhedsstrømmen langt bedre end under den første tjetjenienkrig. Alligevel er det tydeligt, at situationen i Nordkaukasus endnu ikke er under kontrol. Moskvas forsøg på at skabe en politisk løsning på i republikken led et tilbageslag, da den Moskvastøttede præsident Akhmad Kadyrov omkom ved et attentat d. 9. maj 2004.¹⁵⁷ Forretningsmanden Malik Sajdulaev, der ligesom ved det foregående valg ikke fik godkendt sit kandidatur til præsidentvalget, anklagede det russisk støttede tjetjenske embedsapparat for at være bundkorrupt og efterlyste en økonomisk og social genopbygning af landet.¹⁵⁸

To tidligere tjetjenske præsidenter, Selimkhan Jandarbiev og Aslan Maskhadov, blev i 2004 likvideret af hhv russiske efterretningsagenter og specialstyrker.¹⁵⁹ Det menes imidlertid ikke at have ændret situationen i Tjetjenien væsentligt. Den reelle kontrol med operationerne i området formodes ikke længere at ligge hos tjetjenere, men hos arabiske fundamentalister.¹⁶⁰ Tjetjeniens naborepublik Dagestan anses for at have udviklet sig til et mindst ligeså uroligt område som Tjetjenien¹⁶¹ og oprørerne synes at være i stand til at operere i hele Nordkaukasus, hvilket blev understreget i forbindelse med gidseltagningen i Beslan i Nordossetien i september 2004 og angrebet på Kabardo-Balkirijens hovedstad Naltjik i oktober 2005.

Undertiden har militæret og Kremls mediepolitik haft karakter af censur. Flere journalister og redaktører er blevet fyret efter at have lavet eller brugt kritisk materiale om situationen i Kaukasus. Direktøren for den dengang kritiske tv-kanal NTV blev fyret for sin dækning af gidseltagningen under forestillingen Nord-Ost på Dubrovka-teateret i

Moskva og Izvestijas direktør blev fyret for sin gengivelse af blodbadet i Beslan.¹⁶² Journalisten Leonid Parfenov blev fyret og hans program på NTV lukket, da han lækkede et interview, som han havde taget med enken til den myrdede tjetjenske ex-præsident Jandarbiev - et emne, som efterretningstjenesten efter sigende skulle have bandlyst.^x

Senest er den amerikanske tv-station ABC blevet sortlistet af det russiske forsvarsministerium efter at have bragt et interview med den mest eftersøgte tjetjenske terrorist, Shamil Basajev.¹⁶³

Summa summarum

Det kan ikke afvises, at de militære operationer i Tjetjenien har besværliggjort reformer, men de har også afsløret omkostningerne ved ikke at have indrettet hæren efter nye opgaver. De væbnedes styrker ureformerethed har måske endda trukket konflikten i langdrag. Særligt under den første krig var Ruslands væbnede styrker dårligt udrustede og de rivaliserede indbyrdes.

Aktionerne tegner et billede af en stat, der har sat en hær, der er indrettet til at udkæmpe store panserslag, til at løse en separatistisk konflikt og nægter at gøre en militær operation eller militærets indretning genstand for debat og indrette hæren mod nye former for krig. Det er en problemstilling, som jeg vil tage op i kapitlet *Militaristisk tankegang*.

^x To agenter sad på det tidspunkt fængslet i Qatar, mistænkt for drabet på Jandarbiev. **Просьба была из разряда тех, в которых нельзя отказать**, МАРИЯ-ЛУИЗА ТИРМАСТЭ, Газета "КоммерсантЪ" №96/П(2935) от 31.05.04

5.2 Hæren og pengene

Den kroniske økonomiske krise i det russiske samfund op gennem halvfemserne ligner umiddelbart den mest plausible forklaring på, at reformerne af den russiske hær er forløbet så langsomt. Som nævnt tidligere faldt det russiske forsvarsbudget med over to tredjedele mellem 1992 og 1998 og ifølge Rådet for udenrigs- og forsvarspolitik, SVOP, er Ruslands forsvarsbudget i dag hele 30 gange mindre end USA's.^{xi}

Det er imidlertid ikke alle, der mener at budgettets størrelse alene har forhalet reformprocessen. Det gælder blandt andet Frank Umbach og Aleksandr Golts. Sidstnævnte forholder sig ikke til de absolutte tal, men til forsvarsudgifternes andel af den samlede økonomi. I 2004 var budgettet imidlertid på 411,5 milliarder rubler, svarende til 15 % af statsbudgettet eller 2,69 % af BNP. Til sammenligning brugte Danmark i 2003 1,5 % af sit BNP på forsvaret og USA godt 4 %.¹⁶⁴ Medregner man udgifter til Ruslands andre væbnede styrker, midler til skrotning af militært udstyr, subsidiering af lukkede militære områder og midler øremærket til reformer af militæret skønnes de samlede militærudgifter at beløbe sig til 684 milliarder rubler, næsten 25 % af statsbudgettet. Heraf er kun 7,245 mia. rubler, eller 1,05 %, sat af til gennemførelsen af reformer – en halvering i forhold til 2003.¹⁶⁵

Golts mener derfor, at reformer havde været mulige, hvis der havde været en reel vilje til forandring i Forsvarsministeriet. Ifølge ham valgte man i stedet at afpresse politikerne med muligheden for oprør.¹⁶⁶ Derudover udnyttede man det faktum, at en stor del af budgettet fortsat er lukket, til at overdrive prisen for en professionalisering.¹⁶⁷ Det gør, at man, ifølge Golts, fortsat har en hær, som er i stand til at sluge et hvilket som helst beløb.¹⁶⁸ Han opregner fire ”sorte huller” i forsvarsbudgettet, der muliggør dette spild:

^{xi} Военное строительство и модернизация Вооруженных сил России (краткий вариант доклада), Совет по внешней и оборонной политике (СВОП), 5. Ifølge Locksley er Ruslands militærbudget ti gange mindre end det amerikanske. Forskellen kan ligge i tre faktorer. 1) At parametrene for opgørelse af forsvarsbudgettet er forskellige. 2) at SVOPs tal er baseret på vekselkursen (det er de) og at Locksleys tal måske er omregnet til købekraft. 3) amerikansk oprustning mellem marts 2001, da Locksleys artikel udkom og foråret 2004, da SVOP fremlagde sin rapport.

1. Antallet af værnepligtige.
2. Selve værnepligtssystemet.
3. Spild i det statslige våbenindkøbsagentur.
4. Den almindelige prisudvikling for transport og energi.

Ad. 1. Golts mener, at der foregår svindel med antallet af værnepligtige. Det kan efter hans udsagn lade sig gøre, fordi man ikke kan skaffe værnepligtige nok og derfor kan nævne det reelle antal et sted og det officielle antal et andet sted¹⁶⁹ og dermed modtager flere midler end man er berettiget til.

Golts er ikke ene om at mene, at Forsvarsministeriet snyder på vægten. Pavel Felgenhauer beskylder ministeriet og Generalstaben for at lyve, når disse hævder, at mindre end 10 % af en ungdomsårgang kommer i trøjen. Officielt daler andelen af en ungdomsårgang, der aftjener værnepligt, katastrofalt. I 2004 var det ifølge chefen for Generalstabens Hovedstyrelse for organisation og mobilisering generaloberst Vasilij Smirnov kun 9,5 % af rekrutteringsgrundlaget, der kom i trøjen, mens det var 10,3 % i 2003, 27 % i 1994 og mindst 55 % i 1986.¹⁷⁰

For at kunne få så lavt et tal mener militærjournalisten Pavel Felgenhauer, at militærets bogholdere sætter antallet af unge, der hvert år kommer ind i hæren i forhold til samtlige unge mellem 17 og 28, der kunne være blevet indkaldt, men ikke blev det på grund af diverse otsrotjki. Ifølge hans kilder i Forsvarsministeriet er det reelt 30 % af en ungdomsårgang, der kommer i trøjen - eller hele 60 % af dem, der ikke bliver kasseret under lægeundersøgelsen.¹⁷¹ Adomeit nævner et lignende tal, mens Locksley sætter tallet til ca. 22 %.¹⁷² Meningen med denne fremgangsmåde skulle være at dramatisere rekrutteringsproblematikken så meget, at man kan få fjernet otsrotjki for studerende ved de højere læreranstalter og på den måde udvide rekrutteringsgrundlaget.¹⁷³

Ad. 2. Golts' anden påstand, at værnepligten i sig selv udgør et sådant sort hul, er sværere at underbygge. Det er den traditionelle opfattelse, at værnepligtsystemet ganske vist kræver konstant uddannelse og er præget af de problemer, som unge mænd tager med sig fra det omgivende samfund. Til gengæld menes systemet at sikre kontakt med det omgivende civile samfund og være billigere end en professionel hær.¹⁷⁴ Det afviser Golts. Han mener, at hvis man medregner værditabet af hele tiden at lukke uddannede ud og uuddannede ind, hele korruptionsindustrien omkring sessionen og på de mange 'militære institutter' (*vojennye kafedry*) ved videregående uddannelsesinstitutioner, hvor unge mænd får en teoretisk militær uddannelse sideløbende med deres civile uddannelse og dermed udskyder eller helt undgår værnepligt - så er værnepligtsystemet dyrere end en professionel hær ville være.¹⁷⁵

At finde direkte støtte for denne påstand er svært, da det kræver adgang til en enorm mængde data. Dog er Golts ikke ene om at kritisere de militære institutter. Selv forsvarsminister Ivanov anklager dem for at være ineffektive og for at være oprettet udelukkende med henblik på at øge "korruptionskapaciteten" ved de respektive uddannelsesinstitutioner.¹⁷⁶ Skøn over det samlede omfang af korruptionen synes også at underbygge dele af Golts' argumentation. Adomeit anslår, at omsætningen på markedet for udstedelse af falske ikke-egnethedsbeviser ligger på mellem 600 og 800 mio. \$.¹⁷⁷ Felgenhauer påstår, at hele den "korruptionsindustri" Golts omtaler, omsætter for adskillige milliarder dollars.¹⁷⁸

Ad. 3. Golts' tredje påstand er, at Det statslige våbenindkøbsagentur Gozoboronzakaz også udgør et sort hul. Agenturet råder ifølge ham over en tredjedel af forsvarsbudgettet (110 mia. rubler) og virker uden nogen former for kontrol.¹⁷⁹

Denne påstand lader sig efterprøve ved at sammenligne Ruslands våbeneksport med de indenlandske ordrer: det russiske budget til forsvarsindkøb var indtil 2005 lige så stort som våbeneksporten, ca. fem milliarder dollars årligt, men hvor udlandet for de penge har fået 50-60 kampfly, 1-2 skibe, over 100 kampvogne, har den russiske hær kun fået 14 kampvogne og fem moderniserede kampfly.¹⁸⁰ Det tyder på en enorm korrupsion i og omkring Agenturet for våbenindkøb.

Ad. 4. Et fjerde hul er ifølge Golts den almindelige prisudvikling for transport og energi, som kommer bag på Forsvarsministeriets økonomer hvert år.¹⁸¹ Ligesom påstanden om, at værnepligten alene udgør et stort sort hul i Forsvarsministeriets økonomi, er denne påstand svær at dokumentere direkte, men indirekte er det ikke svært at sandsynliggøre, at det meget vel kan forholde sig sådan.

5.2.1 Mangelfuldt militært bogholderi

Meget indikerer, at Forsvarsministeriet henligger i et økonomisk kaos, hvor end ikke centralt placerede embedsmænd har styr på pengestrømmene. Tidligere viceforsvarsminister Kokosjin var først i halvfemserne ude af stand til at beregne Forsvarsministeriets slagkraft, idet han fik modstridende data fra fire statslige instanser og fandt ud af, at Forsvarsministeriet havde 300.000 flere civilt ansatte end det har bemyndigelse til.¹⁸²

Dette økonomiske rod har ifølge den tyske forsker Umbach givet mulighed for social afpresning. I 2002 beskrev generalstabschef Kvasjnin situationen i det væbnede styrker som mere end kritisk. 46 % af stampersonellet levede under fattigdomsgrænsen, 53 % af indenrigsstyrkerne, mens det gjaldt for 57 % af de føderale grænsestyrker. Sådanne tal, mener Umbach, er blevet brugt til at udskyde reformspørgsmålet eller gøre det til et spørgsmål om øget finansiering. Det har kunnet lade sig gøre fordi offentligheden kun har begrænset adgang til ministeriets regnskaber på trods af, at en femtedel af statens udgifter går til forsvaret. Selvom forsvarsbudgettet 2000-2003 i absolutte tal steg tre gange beklagede Forsvarsministeriet sig stadig.¹⁸³

Daglige rapporter fra de russiske medier tyder dog på, at flere penge ikke vil løse hærens problemer. Tit synes manglende styring og prioritering at være af ligeså stor betydning som egentlig pengemangel. Et af de nyeste eksempler er bjærgningen af mini-ubåden Priz den ottende august 2005. I den forbindelse kom det frem, at den russiske flåde har haft råd til at investere i dyre vestligt producerede undervandsrobotter, men har ikke fået dem alle i varig drift, eftersom den ikke har afsat tilstrækkeligt mange midler til at holde på det uddannede mandskab.¹⁸⁴

Et andet eksempel på manglende styring er afhændelsen af militær ejendom. Jurij Baturins plan fra 1997 om at finansere reformer ved salg af fast ejendom (se *Reformernes historie*) er aldrig blevet ført ud i livet. Ifølge den russiske Rigsrevision er kun 10 % af Forsvarsministeriets faste ejendom er blevet solgt. Typisk går der halvandet til tre år, fra tingene bliver udbudt til salg, til de bliver solgt. I løbet af den tid når ubevogtede militærområder enten at blive plyndret og vandaliseret eller forfalde så meget, at de kun kan sælges til spotpriser. De årlige udgifter til vedligeholdelse af kaserneområder overstiger udgifterne til vedligeholdelse af ministeriets rent militære installationer.¹⁸⁵ Situationen forværres af, at ministeriet ikke har kontrol over afhændelsen af ejendom og ikke benytter sig af uafhængige ”taksatorer.”

Noget præcist billede af, hvor store indtægter staten er gået glip af, kan Rigsrevisionen ikke give, da værdien af overskydende militær ejendom aldrig er blevet opgjort. Kun 0,02 % af Forsvarsministeriet ejendomsmasse anslås at være legalt registreret. Ligeledes er det heller aldrig blevet gjort op, hvor mange af de våben, som Forsvarsministeriet råder over, der kunne eksporteres.¹⁸⁶

Når Forsvarsministeriet endelig indgår aftaler om salg, bliver pengene ikke altid inddrevet. Ifølge dumemedlem Valerij Galtjenko har Forsvarsministeriet fortsat ikke opkrævet penge for leveringen af Su-24MK jagerfly til Algeriet og sørger heller ikke for, at flyinstruktørerne bliver betalt for deres arbejde. Rigsrevisorerne opgør gælden til sidstnævnte til 250 mio. dollars.¹⁸⁷

5.2.2 Lukkede budgetter

Viceforsvarsminister Ljubov Kudelina beskylder Rigsrevisionens tal for at være ”virtuelle”.¹⁸⁸ Det er svært at afgøre, for Forsvarsministeriet offentliggør ingen økonomiske rapporter. Dets regnskaber er statshemmeligheder og det er strafbart at afsløre, hvor store summer ministeriet bruger på dette eller hint udviklingsprojekt. Efter sigende møder kravet om øget åbenhed modstand i Finansministeriet, hvorfra viceforsvarsminister Ljubov Kudelina i marts 2001 blev rekrutteret til Forsvarsministeriet. Angiveligt frygter man, at for stor åbenhed vil betyde øget lobbyvirksomhed.¹⁸⁹

Noget tyder dog på, at øget åbenhed og øget konkurrence ikke ville være af vejen. Angiveligt skal en del forskningsprojekter kun køre, fordi de er fritaget fra moms og skat og Forsvarsministeriet skal have standset flere projekter, der havde brugt flere hundrede millioner dollars uden at udvikle noget.¹⁹⁰

Alene i 2003 brugte Forsvarsministeriet over 14 mia. rubler ineffektivt. Det svarer til 10 % af de midler, der er sat af til løn til personale inden for hæren og flåden. Flest penge er forsvundet inden for det militær-tekniske samarbejde med udlandet og på forplejningsbudgettet. Alt i alt, påpeger rigsrevisorerne, er 1,465 mia. rubler ikke blevet brugt efter hensigten. Af disse er det foreløbigt kun lykkedes at inddrive 257 mio. Flere uregelmæssigheder vedrører direkte landets forsvarsevne. Under reformerne af luftvåbnet er 196 fly til en samlet værdi af 4,65 mia. dollars blevet udrangeret – heraf 93 før end de burde i henhold til deres normerede ”tjenestetid.”¹⁹¹

Forsvarsministeriet tjener årligt 10 mia. rubler på salg af fast og ikke-fast ejendom, gammelt militært materiel, ophugning af ubåde, fly og raketter samt på udenlandske studerende ved militære lærestalter. Det vides dog ikke hvad de frigjorte midler bliver brugt til, da det ikke er et lovkrav at føre regnskab over disse indtægter. Rigsrevisionens kontrol af ti styrelser under Forsvarsministeriet tyder på, at de måske ikke er blevet brugt lige effektivt alle sammen. Ingen af de undersøgte styrelser – heriblandt Flyvevåbnet og Den Militære Efterretningstjeneste - satte penge ind på konti i statsligt regi, men havde alle konti i private banker eller ”andre kreditorganisationer”, som ikke er forpligtede til at sikre sig, at midlerne bruges på det, de er beregnet til. Ikke alle styrelser fik renter for deres indlån.¹⁹²

Der er flere eksempler på ikke bare dårligt købmandskab, men decideret kreativ anvendelse af offentlige midler. 18 mio. rubler, der skulle være brugt til reparation af materiel, blev brugt til at bygge en mur omkring Generalstaben i Moskva. Forsvarsminister Sergej Ivanov har – uden at være bemyndiget til det – fastsat rejsediæter, og i løbet af tre år har 11.000 ansatte i Forsvarsministeriet lagt næsten 100 mio. rubler i firmaet ”VSK-Tur”, et datterselskab af Det militære forsikringsselskab. 80 % af de rejsende kom fra Forsvarsministeriet og Generalstaben. Samtidigt bliver årligt næsten 40.000 forlods betalte kurophold på Forsvarsministeriets egne rekreative områder ikke udnyttet.¹⁹³

5.2.3 Udlicitering og gæld

Også i de militære myndigheders brug af udlicitering findes store uregelmæssigheder. Flere undersøgeleser viser, at visse direktorater i Forsvarsministeriet ikke kan gøre rede for store pengebeløb eller har udliceret opgaver til firmaer, som åbenlyst ikke havde tilstrækkelig produktionskapacitet.¹⁹⁴ Disse forhold peger i bedste fald på stor inkompetence, i værste fald på korrupcion i de pågældende militære myndigheder og støtter Golts’ påstand om, at militæret i stand til at ”sluge” et hvilket som helst beløb.

Der er mange eksempler på, at Forsvarsministeriet ikke kan leve op til sine forpligtelser overfor sine ansatte, for eksempel at officerer ikke kan flytte ind i deres lejligheder, til trods for at de har betalt for dem eller at Forsvarsministeriet ikke udbetaler diverse tillæg. I 51. Arme i Det Nordkaukasiske Militærdistrikt skylder Forsvarsministeriet personellet op til 20 mia. rubler i ikke-udbetalte tillæg for tjeneste i konfliktområder.

I april 2004 erklærede Ruslands Forfatningsdomstol Forsvarsministeriets inddragelse af et særligt huslejebidrag i 2001 forfatningsstridigt. De manglende udbetalinger løber op i 1.200 mia. rubler. I den forbindelse udtalte en repræsentant for Forsvarsministeriet, at afgørelsen var en bombe under forsvarsbudgettet. Dels fordi man ikke havde de 1.200 mia., dels fordi man frygtede nye sagsanlæg, idet man i 2001 også indstillede udbetalingen af andre tillæg.¹⁹⁵ Det er måske derfor blevet almindelig praksis, at militæranklagere får frataget diverse bonusser, hvis de taber for mange af disse sager.¹⁹⁶

5.2.4 Om flåden

Flåden, især Nordflåden, er et andet eksempel på, hvilke økonomiske tilstande der hersker i det russiske militær. Da den tidligere chef for Ruslands Nordflåde, admiral Sutjkov blev kendt skyldig i uagtsomhed i forbindelse med ubåden K-159s forlis i august 2003 anklagede han chefen for den russiske flåde, admiral Kurojedov, for at have beordret ubåde af Akula-klassen (Kursk) skrottet, endnu før man har færdigudviklet missilet til den nye generation af ubåde. Han beskyldte også Kurojedov for at have personlige kontakter til ledelsen på værftet ”Severnye Verfy” i Sankt Petersborg og for altid at lade statslige reparationsordrer gå dertil - til trods for, at værftet angiveligt tager ågerpriser for sine ydelser.¹⁹⁷

Meget tyder på, at Kurojedov rent faktisk har beordret Akula-klassen skrottet for canadiske og amerikanske midler, hvilket inden for en årrække kan rive det maritime ”ben” væk under Ruslands højt besungne atomare triade (se Den russiske hær anno 2005).¹⁹⁸ Det er også sandsynligt, at Kurojedov med retsagen mod Sutjkov har forsøgt at fjerne opmærksomheden fra et problem, der dybest set er skabt af ham selv og hans forgænger, admiral Feliks Gromov. Selvom flåden op gennem halvfemserne har klaget over manglende bevillinger til ophugning af gamle atomubåde er en del nyere ubåde skrottet hurtigere end planlagt, angiveligt fordi admiral Gromov tillige var præsident for ophugningsselskabet Vtormetinvest A/S og derfor interesseret i de metaller, der indgik i konstruktionen af disse ubåde. Omvendt har det trukket ud med ophugningen af de ældste - og fra en ophuggers synsvinkel mindre attraktive – ubåde, deriblandt K-159, der forliste under bugsering på vej til skrotning, hvorved ni sømænd omkom.¹⁹⁹

Den manglende gennemsigtighed går igen hele vejen ned i de militære regnskaber. Det gør, at det forsåt er muligt at afskrive militært materiel og indkassere hele fortjenesten ved salg på det sorte marked. Der er eksempler på, at det er lykkedes enkeltpersoner at afsætte helt op til 4000 tons flybrændstof.²⁰⁰ Der er også flere eksempler på, at værnepligtige af deres overordnede bliver lejet ud til private firmaer på dagsbasis.²⁰¹

Denne omfattende svindel sætter ikke blot spørgsmålstegn ved Forsvarsministeriets evne til at forvalte sig selv, men også ved ministeriets evne til at forvalte sine nye ansvarsområder, deriblandt administrationen af Den Føderale Tjeneste for

Forsvarsindkøb, der efter sigende kommer til at kontrollere op mod en sjettedel af den russiske stats planlagte udgifter.²⁰² Det kan derfor kun forurolige, at direktøren for tjenesten mener, at det bør være ham, og ikke Rigsrevisionen, der fører tilsyn med Forsvarsministeriets økonomi.²⁰³

Summa summarum

Rigsrevisorerne og militæranklagerens fund står i stærk kontrast til militærets påstand om, at det er underfinansieret.²⁰⁴ Tager man Forsvarsministeriets bogføring i betragtning, forekommer det usandsynligt, at ekstra midler rent faktisk ville være blevet brugt på egentlige reformer af de væbnede styrker. Forsvarsbudgettet øges år for år, men den manglende gennemsigtighed i bogholderiet gør, at der ikke er styr på hvad midlerne går til.²⁰⁵ Det undergraver ministeriets muligheder for at løse de opgaver, det har stillet sig selv. Eksempelvis skal Forsvarsministeriet angiveligt have til hensigt at finansiere de ovennævnte hypotekslån til militært personel ved at realisere ubenyttet ejendom.²⁰⁶ Selv hvis ministeriet skulle få realiseret væsentligt mere ejendom, vil der dog stadig være lang vej til en løsning på bolig manglen inden for de væbnede styrker. For det første er lovgrundlaget endnu ikke på plads, for det andet er de 650.000 rubler regeringen vil yde stampersonel til at skaffe sig bolig ikke nok til at købe en anstændig toværelses lejlighed i nogen russisk storby. For det tredje er byggetempoet alt for lavt.²⁰⁷

Der er således ganske rigtigt økonomiske årsager til, at den russiske hær i så begrænset omfang er blevet reformeret. Det skyldes dog ikke decideret pengemangel, da de forsvarsrelaterede udgifter dag som nævnt lægger beslag på næsten 25 % af Ruslands statsbudget. Det skyldes snarere hemmelighedskræmmeriet omkring det militære budget, økonomisk ineffektivitet og korrupsion i Forsvarsministeriet - samt manglende prioritering fra politisk hold.

5.3 Hærens rolle i politik

5.3.1 Hæren – en trussel mod samfundet?

Som nævnt i *Reformernes Historie* er der en række eksempler på, at generalstanden har misinformeret præsidenten eller siddet hans holdning overhørig.

I 1999 insisterede generalerne på at fortsætte fremrykningen ind i Tjetjenien, selvom Kreml endnu ikke havde bestemt sig for hvilket efterspil nedkæmpelsen af tjetjenske guerillaer i Dagestan skulle have. I 2001 nægtede lederne af de såkaldte magtinstanser at efterkomme ordrer om nedskæringer.²⁰⁸ Meget tyder også på, at militæret ikke ønskede, at det første forsøg på at reformere en division – den 76. luftbårne division i Pskov – skulle lykkes.²⁰⁹

Det er nærliggende at tolke Kremls tilsyneladende stilsigende accept af denne enrådighed som et tegn på, at politikerne har frygtet hæren og derfor har ladet den spille så stor en rolle i politik i Rusland. Blandt andet under udarbejdelsen af landets gældende Militærdoktrin, der opregner en lang række nye trusler mod Den Russiske Føderation. Blank antyder, at militæret med en sådan trusselsvurdering håbede at kunne holde centralmagten fra livet og atter sætte sig på national sikkerhedspolitik.²¹⁰

Flere forskere aviser imidlertid, at hæren udgør eller har udgjort en direkte trussel mod demokratiet. Moran henviser til, at officerskorpset ved Dumavalget i 1995 stemte over hele det politiske spektrum og at militærfolk blev valgt ind fra næsten alle partier.²¹¹ Adomeit mener ikke, at der er grund til at frygte et militærkup, da der ikke er fortilfælde i Russisk historie.²¹²

Ifølge Golts herskede der ikke væsentlige modsætninger mellem militæret og den politiske ledelse i Sovjettiden. Så længe at politikerne tog det fulde ansvar for deres beslutninger om magtanvendelse var militæret villigt til at gøre det beskidte arbejde i nedkæmpelsen af de antikommunistiske oprør i Ungarn og Tjekkoslaviet og i opløsningen af demonstrationer inden for USSR. Krisen satte ind, da Kreml brugte hæren

til at undertrykke nationalistiske bevægelser rundt omkring i den daværende Sovjetunion – og senere nægtede at påtage sig ethvert ansvar for disse aktioner. General Aleksandr Lebed beklagede sig over, at han siden 1988 ikke havde fået en eneste skriftlig ordre.²¹³

I Golts' optik er Kreml fortsat elendig til at bruge hæren, der ofte er blevet indsat i brændpunkter med uklare beføjelser. Hæren, der er forpligtet til at adlyde ordre, har derfor ofte valgt at holde lav profil af frygt for, at politikerne igen ville nægte alt, hvis noget gik galt, og dermed ofte gjort en halvhjertet indsats.²¹⁴

Selvom Jeltsin overtog en meget skeptisk hær, mener Golts alligevel ikke, at der på noget tidspunkt har været fare for et militærkup.²¹⁵ Han henviser blandt andet til et memorandum fra 1993, der konkluderede, at hverken hæren eller indenrigsstyrkerne ville være villige til etablere ro og orden i hovedstaden, hvis der kom en sådan ordre fra Kreml.

Oppositionen kunne ifølge Golts heller ikke kalkulere med opbakning fra militæret. I 1997, da kun 32 % af officerslønningerne blev udbetalt,²¹⁶ blev der stiftet en ”Bevægelse til støtte for militæret, forsvarsindustrien og militærvidenskaben” ledet af Lev Rokhlin, en af de officerer, der var gået ind i politik efter ordre fra Grattjov.²¹⁷

Bevægelsen talte mange nationalister og kommunister,²¹⁸ men havde ringe opbakning blandt officerer i aktiv tjeneste. Bevægelsens senere leder, Iljukhin, mente, at en fredelig udgang på magtspørgsmålet i Rusland var udelukket, men det russiske militær har til dato forholdt sig passivt. Der har kun været ét tilfælde af mytteri, da en major i protest mod besparelser kørte rundt i en kampvogn på hovedgaden i lille by udenfor Nizjnyj Novgorod.²¹⁹

At hæren ikke fandt sin egen leder, forklarer Golts med, at de fleste generaler ikke turde henvende sig direkte til hæren,²²⁰ fordi de, på trods af deres snak om behovet for en stærk leder, ikke ønsker et diktatur, når det kommer til stykket.²²¹ En anden forklaring er, at der findes ligeså mange politiske holdninger i hæren som i samfundet som helhed- og at hæren er uvillig til at indgå i indenrigspolitiske koalitioner. Dette er dog ikke udtryk for et bevidst valg, men for mistillid til politikere.²²²

Pro et contra

Golts synes at have ret for så vidt, at det forekommer usandsynligt at Kreml i dag har grund til frygte militæret. Men hans argumentation for at Kremls kupfrygt er ubegrundet lider af én fejl: den er irrelevant, hvis politikere og rådgivere var af en anden opfattelse og har handlet (og handler) ud fra den. Derfor kan Golts ikke udelukke, at fx Gorbatsjovs og Jeltsins politik har været drevet af en vis angst for militæret.

Forskellige undersøgelser viser, at russiske værnepligtige først i halvfemserne faktisk stemte mere nationalistisk end befolkningen som helhed²²³ og meget tyder på, at Kreml gav efter for militærets krav om at atter at engagere sig militært i Tjetjenien af frygt for at miste hærens loyalitet op til Jeltsins overdragelse af magten til Putin.²²⁴

Det kan heller ikke udelukkes, at Ruslands nuværende ledelse har sine tvivl om militærets loyalitet. Op til Fædrelandets forsvarers dag d. 23. februar 2005 bestilte Kreml en undersøgelse af holdningerne i hæren. Resultaterne af meningsmålingen er hemmeligstemplede, men ifølge unavngivne kilder i Forsvarsministeriet viste undersøgelsen, at op mod 80 % af de adspurgte er utilfredse med den nuværende politiske ledelse.²²⁵

I sit forsøg på at sandsynliggøre, at det moderate reformtempo ikke kan tilskrives Kremls frygt for militær magtovertagelse alene, fremhæver Golts imidlertid en række interessante forhold, blandt andet den mistro militæret nærrede til politikerne. Han bliver på dette punkt bakket op af Baev. Hæren blev i flere tilfælde efterladt i konfliktområder uden nærmere dessiner fra Kreml og måtte, som Golts er inde på, ofte improvisere,²²⁶ hvilket næppe har gjort følgende reformtiltag lettere.

Ifølge Baev befandt hæren sig indtil Putins magtovertagelse i en dyb identitetskrise. Den kunne ikke længere identificere sig med staten og havde ikke noget klart fjendebillede. NATO fungerede stadig som en diffus trussel, men kunne udelukkende bekæmpes med a-våben. Separatisme blev udråbt til en fare, men da det kom til stykket ønskede samfundet ikke en militær løsning på den første tjetjenienkonflikt. Den manglende logik i anvendelsen af magt var en yderligere kilde til militærets identitetskrise. I Transdnjestr skulle den russisksprogede befolkning forsvares – i Estland skulle den ikke. Forvirringen forsvandt da Putin kom til og udråbte terror som

den største militære trussel mod Rusland. Militæret greb denne klarhed – og muligheden for revanche i Tjetjenien.²²⁷

5.3.1 Politisk lederskab

Jennifer G. Mathers mener, at militærets modstandsdygtighed overfor reformer kan tilskrives manglende politisk lederskab under Jeltsin, der ifølge hende ikke interesserede sig for militære spørgsmål og annullerede mange af sin forgængers tiltag.²²⁸ Gorbatsjov udviklede tanken om militær tilstrækkelighed og bidrog til, at Warszawa-pagtens og Sovjetunionens ny doktriner blev forsvarsrelaterede.²²⁹ Hans forsvarspolitik var ansporet af ønsket om at nedtone USSR's billede som trussel mod verdensfreden for at få råd til at forbedre sovjetøkonomien. Ifølge Mathers opfattede han reformer af hæren som en forudsætning for, at hans politik kunne føres ud i livet²³⁰ og det er i det lys, at man skal se hans handlinger: annonceringen af ensidige nedskæringer i FN, tilbagetrækningen fra Afghanistan, nedskæringerne i de fem værn og opprioriteringen af de konventionelle styrker samt indførsel af en form for civil kontrol med forsvarsudgifterne, dvs. præsidenten som civil øverstbefalende, der skal stå til regnskab for Folkekongressen, og som skal støttes af Den Øverste Sovjet i budgetsager og ved ændringer af doktrinen. Gorbatsjovs politik fratog militæret dets udenrigspolitiske medbestemmelse og fjernede en del af auraen omkring hæren. Gorbatsjov brød også hærens eneret på rådgivning ved at inddrage civile.²³¹

5.3.2.1 Jeltsin

Under Ruslands første præsident blev Dumaens indflydelse på forsvarsbudgettet mm. beskåret i grundloven efter begivenhederne i 1993 og præsidenten blev stort set almægtig. Dumaen havde eksempelvis ikke adgang til et detaljeret forsvarsbudget.²³²

Jeltsin lovede udadtil at modernisere hæren, som da han i præsidentvalgkampen 1996 lovede både at professionalisere hæren inden år 2000 og at forbyde udstationering af værnepligtige i konfliktområder.²³³ Reelt var han med til at opbygge et system, hvor Forsvarsministeriet og hæren kun stod til ansvar overfor ham. Det gjorde ifølge Mathers,

at hæren genindtog sin plads i det politiske landskab, og at Gorbatjovs reformer blev rullet tilbage.

Jeltsin havde ingen strategi for modernisering af hæren. Han var primært omgivet af ældre officerer, der var skolet til at forberede krig mod NATO og i militærdoktrinen fra 1993 var trusselsbilledet præget af højteknologiske fuldskalakrige, mens doktrinen kun i begrænset omfang forudså konflikter med lavteknologiske modstandere.²³⁴

Hvor Gorbatjovs politik krævede militær omstrukturering,²³⁵ mener Mathers, at Jeltsins politik blot gik ud på ikke at tirre hæren. Netop denne mangel på positiv strategi forværrede forholdene, da hæren ifølge Mathers ikke kan reformere sig selv.²³⁶

5.3.2.2 Putin

Mathers tekst er fra 2003 og hun behandler kun overfladisk Putins politiske lederskab. Man kan dog i vidt omfang anvende hendes teori på Ruslands nuværende præsident.

Putin har, præcist ligesom Jeltsin, forsøgt at vinde popularitet ved at gøre sig til talsmand for en afskaffelse af værnepligten. Et andet eksempel er Putins retræte i 2000, hvor han ville fastfryse forsvarsudgifterne i 5-7 år og ville foretage nedskæringer inden for de ikke-forsvarsministerielle styrker, men endte med kun at forlange ubetydelige besparelser.²³⁷ Det endelige program omfattede kun Forsvarsministeriet, ikke de 11 andre tjenester med militært personel, hvilket kan udlægges som manglende interesse for reformer i det hele taget.²³⁸ Programmet rummede også en lang række sammenlægninger og omstruktureringer i landets militære opbygning, som med få undtagelser anses som værende forhastede, bekostelige og skadelige for kampberedskabet.^{xii} Den amerikanske forsker Parchomenko mener derfor ikke, at Putins reformer er noget gennembrud, men blot nedskæringer og omstruktureringer af Forsvarsministeriet. Ifølge ham er reformbestræbelserne ikke drevet af et ønske om besparelser, men af bureaukrati og afspejler et forældet bogholderi, der blot vil føre til mere spild.²³⁹ (det ku flyttes til økonomi)

^{xii} Parchomenko, 45; Orr anser nedlæggelsen af Ground Force Command for at have været skadelig, og må derfor være tilhænger af dens genoprettelse, 32.

Pro et contra

Mathers begreb ”politisk lederskab” sætter fokus på noget meget centralt i reformerne af de russiske væbnede styrker, nemlig at Jeltsin ikke vidste, hvad han ville med hæren, men primært har brugt den som et instrument til at holde sig ved magten.

Mathers bakkes op af Betz og Volkov, der påpeger, at militæret i stort omfang er blevet betroet at reformere sig selv og ser forsvaret af landet som sin egen opgave.²⁴⁰ Ifølge dem er det ikke godt, at en institution som hæren er overladt til sig selv og til at definere sin egen rolle. Hvis hæren mister indtryk af at være værdifuld institution – især i en nation, hvor hæren har været instrument for staten – vil dens professionelle kerne blive optaget af egne interesser. Det er ifølge de to forfattere netop det, der er sket i Rusland i løbet af halvfemserne. Officerskorpset har overlevet vha. stoicisme, småkorruption og ved at søge tilflugt i en forestilling om at være den sidste patriotiske bastion.²⁴¹

Mathers forklaring lider imidlertid også af en række mangler. For det første synes hendes begreb udelukkende møntet på russiske forsvarspolitik. I et noget større perspektiv er Gorbatjov måske ikke den ideelle modpol til Jeltsin. Selv hvis han udviste politisk lederskab i forsvarsøjemed, rakte det ikke til at holde sammen på Sovjetunionen eller til at demontere staten på blot nogenlunde kontrolleret vis.

Selv hvis man fokuserer på Gorbatjovs militærpolitik, hersker der uenighed om, hvor tilbundsgående Gorbatjovs reformer egentlig var. Jennifer Mathers fremstiller ham som den store reformator i modsætning til Jeltsin, der efter hendes mening ingen intentioner havde om at gennemføre reelle reformer. Golts derimod mener, at Gorbatjov og Sjervnadzes megen snak om reformer var ren retorik.²⁴² Også Locksley mener, at reformbestrebelse først tog fart med dannelsen af en selvstændig russisk hær i 1992.²⁴³ Endelig kan man diskutere, hvor hensigtsmæssige Gorbatjovs tiltag var. Blandt andet skabte hans hyppige omstruktureringer et fragmenteret og svært håndterligt apparat og lagde kimen til mange senere problemer (se *Hæren og Tjetjenienkonflikten*).²⁴⁴

Mathers er derimod ikke ene om at mene, at Jeltsin ikke interesserede sig for hæren.²⁴⁵ Mathers beskrivelse af Jeltsins regeringsperiode er meget rammende. Han sørgede for at holde generalerne ved sin side ved ikke at kræve alt for meget. Det ændrede sig op til dumavalget i 1995 i lyset af hærens alt andet end overbevisende

håndtering af Tjetjenienkrigen. På fædrelandets forsvarers dag udtalte han, at det var på høje tid at gennemføre reformer. På dette tidspunkt var forholdet mellem stat og hær anspændt. I 1995 havde 80 % af officererne ikke fået løn i fem måneder eller mere.²⁴⁶ Jeltsin forlangte reformer, men ingen troede på den professionelle hær han forlangte oprettet inden 2000 i et dekret af 16. maj 1996 midt under valgkampen,²⁴⁷ og Jeltsin gjorde intet for at hindre, at Forsvarsminister Gratjov forsøgte at befæste sin position ved at beordre 123 højtstående militærfolk til at stille op til Dumavalget i 1995.²⁴⁸

En anden svaghed ved Mathers begreb, politisk lederskab, er, at det er meget normativt. Det forekommer, at være en idealistisk opfattelse af, hvordan politikere *bør* agere: ansvarligt, fremsynet – i dette tilfælde professionalisere det russiske militær. Desværre forekommer politisk lederskab i en russisk kontekst at være lidt af en luksus. Politisk lederskab er måske noget visse statsmænd kan udøve, når forudsætningerne er til stede, dvs. når deres magtbase er sikker. Man kan i høj grad spørge sig selv om det har været tilfældet i Sovjetunionen i firserne og i halvfemsernes Rusland.

For det tredje kan Mathers ikke forklare, hvorfor Putin, hvis magtbase i forhold til Sovjetunionens sidste og Ruslands første præsident er uhyre sikker, ikke har gennemført mere tilbundsående reformer end tilfældet er. En forklaring på dette kunne være, at Putin i mangt og meget skylder militæret sin kommen til magten. At han ikke har fortsat politikken fra først i halvfemserne i retning mod et vestligt indrettet militær kan skyldes, at han ved sin magtovertagelse ikke så nogen grund til at reformere, men anså det som sin primære opgave at sikre Ruslands enhed ved styrke grebet om magten.²⁴⁹ Til det formål har han haft brug for Forsvarsministeriet, Indenrigsministeriet og Efterretningstjenesternes fulde støtte.²⁵⁰ Set i det lys kan Putin meget vel have udvist politisk lederskab.

Mathers forklaring stikker med andre ord ikke særligt dybt. Det er snarere en konstatering end en forklaring. Mathers forklarer kun, hvilke beslutninger politikerne har truffet eller ikke truffet - ikke hvorfor de har valgt at handle eller ikke at handle. Mathers udlægning forklarer heller ikke, hvorfor en politiker vælger ikke at handle selvom

vedkommende sandsynligvis kan. Moran graver et spadestik dybere med et bud på, *hvorfor* reformbestræbelserne er strandet.

5.3.3 Subjective fragmentation

I John P. Morans optik var militæret gidsel i Gorbatsjov og Jeltsins magtspil. Som han ser det, holdt de to politikere sig ved magten ved konstant at spille deres rivaler ud mod hinanden. Subjective fragmentation kalder Moran denne strategi, som Jeltsin efter hans mening har brugt med størst held, idet han, i modsætning til Gorbatsjov, hele tiden holdt sig i begivenhedernes centrum og lod andre kræfter indtage nye positioner. Gorbatsjov bevægede sig selv frem og tilbage i det politiske landskab, og det kunne han i længden ikke holde til.²⁵¹

Moran vender så at sige Mathers begrebsverden på hovedet. Hvad der hos hende er udslag af manglende politisk lederskab er hos Moran resultaterne af politisk overlevelsesinstinkt. Resultaterne af hhv. manglende politisk lederskab og subjective fragmentation vurderer de to forfattere dog lige negativt.

Grundet opsplitningen af Forsvarsministeriet i 1989 var det muligt for de øvrige magtministerier styrelser og tjenester at ”opruste”. I 1991 rådede disse instanser over 10 % af hvad Forsvarsministeriet rådede over – i 1995 20 %. Det kan, som nævnt herover, have spillet ind i den første Tjetjenienkrig.²⁵² Jeltsin ønskede ifølge Moran denne rivalisering mellem magtinstanserne, og forstod først efter den blodige tjetjenske hospitalet i byen Budjonnovsk, at kappestriden måske var gået for vidt.²⁵³

Rivaliseringen ministerierne imellem fortsatte op gennem halvfemserne. Som nævnt var udenrigsministeren var ikke informeret om aktionen i Pristina.²⁵⁴ Moran mener, at Jeltsin havde til *hensigt* at så splid mellem Udenrigsministeriet og Forsvarsministeriet, Sergejev og Kvasjnin.²⁵⁵ Ligesom Gorbatsjov tilskyndede Jeltsin militærfolk til at gå ind i politik.²⁵⁶ Jeltsin greb heller ikke ind i den strid mellem Forsvarsministeriet og Dumaens forsvarsudvalg, der førte til at Gorbatsjov beordrede militærfolk til at stille op til Dumavalget. Ifølge Moran fordi det passede ind i hans kram.²⁵⁷ Ligeledes lod Jeltsin Lebed vokse sig stor, fordi han så sin fordel i at give Gorbatsjov modstand.²⁵⁸

Pro et contra

Moran behandler ikke Vladimir Putins embedsperiode, men hans teori kan forklare det magtforhold, der blev etableret under Gorbatsjov og Jeltsin og som har trukket spor langt ind i Putins regeringsperiode, jf. Genindførelsen af Forsvarsministeriets ”overhøjhed” over Generalstaben i 2004 i *Reformes Historie*.

Morans teori forklarer i modsætning til Mathers’ også politikernes undladelsessynder. Særligt rammende forklarer den ”bivirkningerne” af subjective fragmentation, nemlig politikernes tilskyndelser til rivalisering mellem magtinstanser, der siden sidst i 1980’erne har givet sig udslag i alt lige fra skudveksling mellem tropper fra forskellige ministerier i Tjetjenien til Generalstaben og landtroppernes sabotage af professionaliseringsforsøget i Pskov.²⁵⁹ Rivaliseringen har også udmøntet sig i mere harmløse bureaukratiske tovtækkerier. Blandt andet har Generalstaben efterlyst en lovændring, der skulle sætte en stopper for, at 15.000 unge værnepligtige hvert år kommer ind til ”konkurrenter” som politiet, kriminalforsorgen og Katastrofeministeriet, uden at have aftjent værnepligt i de væbnede styrker først.²⁶⁰ I foråret 2005 blev dette ønske delvist efterkommet.²⁶¹

Teorien om subjective fragmentation lider imidlertid også af visse mangler. Om udnævnelsen af Gratjov skriver Moran fx at den var naturlig, da Gratjov havde støttet Jeltsin og i modsætning til den militære elite var ung og nem at styre.²⁶² Golts’ forklaring på, at Jeltsin valgte Gratjov som forsvarsminister og Kvasjnin som generalstabschef er den simple, at de tilhørte den kategori af mennesker, som fremkaldte ubetinget tillid hos den første russiske præsident. Golts beskriver denne type således: ”(...) [k]raftigt bygget, hærdebred, ikke nogen stor taler, men kan til gengæld tømme en flaske [vodka] uden at falde om.”²⁶³

Disse to forklaringer behøver ikke udelukke hinanden. Det kan godt være, at de to militærfolk vakte Jeltsins tillid netop fordi han ikke frygtede udspekulerede rævekager fra deres side. Det kan imidlertid også være, at Jeltsin – og Gorbatsjov – har handlet mere intuitivt end Moran forestiller sig. Hans teori om subjective fragmentation forudsætter, at Gorbatsjov og Jeltsin igennem hele deres regeringstid konsekvent og konstant har handlet

med det sigte at svække sine modstandere ved at skabe splid mellem dem. Det er utvivlsomt en teknik, som begge ledere flittigt har benyttet sig af, men næppe en taktik de har kunnet følge så konsekvent, som Moran fremstiller det. Der er formentlig blevet indgået en mængde kompromiser, men det tager hverken teorien om subjective fragmentation - eller teorien om manglende politisk lederskab - stilling til.

Dermed forbigår både Moran og Mathers den mulighed i tavshed at de magre resultater skyldes kompromiser mellem reformatorer og konservatorer. Som Golts skriver kan diskussionen om reformer siges at have været en diskussion mellem den døve og den stumme – mellem generalstanden, der ikke vil høre tale om reformer og reformatorerne, der ikke følte nogen opbakning fra præsidentens side og derfor ikke turde kalde ting ved deres rette navn.²⁶⁴

Reformernes kranke skæbne synes i høj grad at kunne tilskrives den rolle militæret har fået lov til at spille i politik. Teorierne om, hvorfor det har fået lov til at spille så stor en rolle, kan imidlertid ikke forklare en række forhold, fx hvorfor der ikke er sket flere reformtiltag under Putin, der nyder så stor popularitet i befolkningen, at han ikke har været afhængig af hærens stemmer. Flere forskere mener, at forklaringen skal findes udenfor den politiske arena, i den russiske historie og mentalitet.

5.4 Militaristisk tankegang

En del forskere hævder, at Ruslands militære og politiske ledelse er fortsat er ”kognitivt udfordret” af de nye strategiske realiteter og de krav, som moderne krigsførelse stiller til hæren og til samfundet.²⁶⁵ Uenigheden mellem disse forskere går på, hvor langt man skal tilbage i historien for at finde forklaringen på denne uforberedthed. Enkelte mener, at denne fastlåste tænkning er et produkt af den Kolde Krig, andre mener, at årsagens skal søges i Anden Verdenskrig eller i det faktum, at Rusland aldrig har gennemlevet en reformation eller en oplysningstid og atter andre at den har rødder i Peter den Stores reformer.

5.4.1 NATO-fiksering

Ifølge den østrigske forsker Martin Malek mener den russiske generalstab fortsat at have brug for en dybest set sovjetisk hær med tilsvarende opgaver og udformning, fordi den anser en storkrig mod NATO for sandsynlig, ganske som den var det i sovjetiden.²⁶⁶

Malek henviser til scenarierne fra talrige russiske militærøvelser, hvor det er helt åbenlyst, at NATO er den potentielle modstander. Samtidigt mener Rusland i NATOs øvelser tydeligt at se sig selv og Hviderusland skildret som aggressorer. I en kommentar til NATO-øvelsen „Strong Resolve 02“ skrev en avis, at NATO under dække af fredsoperationer har tænkt sig at blande sig i suveræne europæiske staters indre forhold.²⁶⁷

I en lang række officielle dokumenter genfinder man denne tænkning. I Den Russiske Føderations Marindoktrin fra 2002 står der fx at ”den nationale marinpolitik i atlantehavsområdet formes af det stadigt større politiske og militær pres fra landene i NATO-blokken, af dennes udvidelse mod øst, samt af den voldsomme indskrænkning af Den Russiske Føderations muligheder for at realisere sine maritime aktiviteter.”²⁶⁸

Et andet eksempel på militærets mistro til NATO var reaktionen, da Generalstaben i juni 2004 atter blev underlagt Forsvarsministeriet. Da udtalte kilder i Generalstaben, at der var tale om bestillingsarbejde for Vesten.²⁶⁹

Navnlig NATOs aktion i Kosovo fik den russiske Generalstab til at justere sine strategier. Øvelsen ”Zapad-99” var den første strategiske øvelse siden 1985.²⁷⁰ Selvom man hævdede, at der var tale om en hypotetisk fjende, mindede øvelsen så meget om den nys overståede NATO-operation i Jugoslavien, at der ikke var tvivl om, at den var rettet mod Den Nordatlantiske Alliance.²⁷¹

Midt under Zapad-99-øvelsen foretog tjetjenske oprørere en offensiv ind i Dagestan under eller lige efter lignende øvelser i 2001, 2002 og 2004 skete terrorangrebet på New York og Washington, gidseltagningen under musicalen Nord-Ost i Dubrovkateateret i Moskva^{xiii} og gidseltagningen af skole nr 1 i Beslan.²⁷² Disse fire begivenheder viser, hvor uaktuelt det russiske krigsteater er. Selv i øvelser, der angiveligt har til formål at forberede de russiske styrker på hurtig indsats i et konfliktområde, er den russiske hær udrustet til at udkæmpe større krige. Således mindede den russisk-kinesiske øvelse ”Fredsmision-2005”, der officielt skulle træne de to landes hære i nedkæmpning af anti-konstitutionelle kræfter i et tredje land, mest af alt en repetition af en massiv kinesisk landgang på Taiwan.²⁷³

5.4.1 Mytologien om Den store Fædrelandskrig

Ofte bliver årsagen til det sindige reformtempo ført tilbage til Den Store Fædrelandskrig 1941-45 og den rolle krigen fortsat spiller i russisk tankegang.

Første gang man som udlænding oplever en 9. maj i Rusland, bliver man forbløffet over, at en begivenhed, der fandt sted for tres år siden, i den grad kan dominere billedet i alle medier. At det kan lade sig gøre, kan skyldes flere ting. Dels har langt de fleste russere mistet søskende, forældre, bedste- eller oldeforældre under Den store Fædrelandskrig. Dels er sejren over Nazityskland en af de få historiske begivenheder, der kan samle alle borgere i den relativt unge og multikulturelle stat, Den russiske Føderation. En tredje medvirkende årsag til krigen indtager en så vigtig plads er sandsynligvis, at den sovjetiske historieforståelse stadig hænger ved. Man taler stadig om ”befrielsen af det vestlige Ukraine” i 1939, selvom der snarere var tale om en annektering

^{xiii} Golts, 131. Efter 11. september 2001 henstillede USA til Rusland om at indstille manøvrer i nærheden af amerikansk luftrum.

i kølvandet på Hitler-Stalin-pagten. Rusland ser sig selv som Anden Verdenskrigs egentlige sejrherre. Ved Fædrelandets forsvarers dag 2004 udtalte præsident Putin. ”Rusland er stolt af de soldater, der ikke bare har forsvaret fædrelandet, men også mere end en gang har frelst verden fra erobrere.”²⁷⁴

Rusland har ifølge Aleksandr Golts alvorligt brug for en ny historieskrivning. I et temanummer af *Jezenedelnj Zjurnal* om Den Store Fædrelandskrig skrev han i juni 2004 en leder om behovet for professionalisering og omskrivning af Anden Verdenskrigs historie med brod mod nutiden:

” (...) For at modstå den tyske blitzkrig, manøvrekrigen, hvor situationen ændrer sig hver time, var der brug for professionelle og initiativrige kommandører – helt fra general til løjtnant. Men sådanne soldater kunne Stalins regime ikke forme. Det formede andre: idealistiske, frygtløse, selvopofrende, men aldeles uegnede til at træffe beslutninger selvstændigt. De var parate til selv at gå i døden og til at lade deres underordnede dø. Hundredtusindvis af sovjetiske soldater døde i utallige forsøg på at standse den tyske fremrykning og på at stabilisere frontlinien. Imidlertid kunne man have standset Guderian og Gotts kampvogne, hvis de af vores tropper, der blev omringet, havde angrebet de tyske tankbiler, der kun kørte langs nogle få hovedveje.

Jo, i sidste ende vandt vi. Men vi betalte 26 millioner liv for denne sejr. Det er langt lettere, at forklare nederlaget i 41 med Hitlers fejhed og Stalins fejl. For også i dag, i det 21. århundrede, har vores strateger til hensigt at forsvare vort land ved hjælp af fuld mobilisering. Også i dag underviser man på vores akademier militærfolk ud fra et halvt århundrede gammel erfaring. Der er endnu ikke skrevet nogen form for sandfærdig historie om Den store Fædrelandskrig. De officielle militærhistorikere, for ikke at tale om de professionelle patrioter, der holder af ikke så meget Rusland som imperiet, ynder ikke at diskutere dette. Men uden denne sandhed er vi dømt til at gentage fortidens fejl.”²⁷⁵

At Golts fremstilling af undervisningen på militærakademierne ikke er grebet ud af den blå luft bekræftes af vestlige militærfolk, der har gennemført uddannelser ved det russiske Generalstabsakademi. Ifølge den danske militærattache i Moskva, brigadegeneral Søren Bo Bojesen, er det stadig storskalakrige, der doceres i på akademiet.²⁷⁶

Spørgsmålet er imidlertid, hvor dybt denne forklaring stikker. Golts fremhæver Sergejev som en Forsvarsminister, der havde alle muligheder for at gøre en forskel, da han i kraft af sin baggrund i raketstyrkerne, det eneste værn oprettet efter 1945, ikke var flasket op med den mytologiserede ”erfaring” fra Anden Verdenskrig.²⁷⁷ Denne positive opfattelse af Sergejev står Golts imidlertid alene med. Orr skriver, at Sergejevs nedlæggelse af Hovedkommandoen for landtropper var blottet for enhver militær logik og snarere var udtryk for magtpolitik.²⁷⁸ Main nævner, at under Sergejev gik måske helt op 80 % af midlerne til våbenkøb til de styrker han tidligere havde haft kommandoen over – de strategiske nukleare styrker.²⁷⁹ Moran beskylder Sergejev for nepotisme og også Umbach udtrykker sig negativt om Forsvarsministerens embedsperiode.²⁸⁰

At en forsvarsminister, der ikke burde være præget af arven fra Den store Fædrelandskrig, tilsyneladende ikke var i stand til at gennemtvinge gennemgribende reformer betyder langt fra, at Den store Fædrelandskrig ikke fortsat spiller en rolle i russisk militær tænkning. Men det indikerer, at forklaringen på, at reformerne er kørt fast, måske også skal søges andre steder i det russiske militærs dyrkelse af Anden Verdenskrig.

5.4.2 Militarismens rødder

Golts hævder, at kilden til Ruslands militariserede bevidsthed skal søges helt tilbage i Peter den Stores reformer, der tvangsudskrev livegne til militærtjeneste.²⁸¹ Ifølge Golts fik Peter den Store på den måde skabt en effektiv krigsmaskine. Den muliggjorde sejre over store hærførere i det 19. årh., men hæren var baseret på, at staten havde uudtømmelige menneskelige ressourcer til rådighed og efter Napoleonskrigen vendte

Ruslands krigslykke. Man havde ikke set, at industrialiseringen overhalede Rusland og at det konstante beredskab var en byrde i fredstid.²⁸²

Rekruttsystemet eksisterede indtil 1877, da man efter præjsisk-fransk forbillede indførte almindelig værnepligt. Alligevel led man nederlag i den russisk-japanske krig 1904-5 og i Første Verdenskrig fordi generalerne stadig svor til gammeldags dyder såsom bajonetangreb på kanonstillinger og fordi holdningen til de værnepligtige var den samme som til de livegne rekrutter. Dertil kom, at man ikke havde tilstrækkeligt mange professionelle officerer og at de få, der var, ikke kunne forvandle bønder til soldater.²⁸³

Sejren over Hitlertyskland i Anden Verdenskrig prægede den militære tænkning i årtier. USSR var, med Golts' ord, én stor militærlejr, hvor man fremelskede ikke borgere, men soldater og hele industrien var ét stort parallelt militærindustrielt kompleks, der af strategiske hensyn ikke eksporterede en række råstoffer, fx aluminium.²⁸⁴

Sat på spidsen mener Golts, at Rusland nu i næsten tre århundreder har opretholdt en kæmpe krigsmaskine, hvor borgeren primært har haft styrets interesse i sin egenskab af 1) soldat og 2) skatteyder til hæren.²⁸⁵ Ifølge Golts er denne militære bevidsthed ikke for nedadgående. Tværtimod mener han, at militarismen har vist sig mere levedygtig end kommunismen. Skønt de færreste ønsker, at deres nære skal tjene i hæren, mener de fleste borgere, at staten kan forlange opofrelse fra sine borgere.²⁸⁶

Også den politiske elite et irrationelt forhold til hæren, påstår Golts. Den synes at mene, at de væbnede styrker er et universalværktøj til løsning af problemer. Som eksempel herpå nævner Golts finanskrisen i 1998, da både Luzjkov og Tjernomyrdin forlangte kontrol over sikkerhedsstrukturer for at ville påtage sig hvervet som premierminister. Jeltsin nægtede Luzjkov disse beføjelser, men lovede Tjernomyrdin, at han ville få dem. Jeltsin afgav imidlertid først kontrollen med sikkerhedstjenesterne, da han overdrog magten til Putin. Det udlægger Golts sådan, at der i russisk politik hersker en forestilling om, at man må beskytte sig mod masserne vha. hæren. Tilsvarende mener Golts, at der i de fleste, der er opvokset i USSR findes en myte om at hæren er grundlaget for nationen, at en god borger skal ære hæren.²⁸⁷

Retorikken i den russiske forsvarspolitiske debat ser ud til at afspejle den militarisme, som Golts omtaler. Siden Putins magtovertagelse synes der i det russiske samfund at være en tendens til at ”dyrke” militæret stadig mere.

Russisk TV er fyldt med fyldige rapportager fra militærøvelser, programmer om hæren og musikprogrammer med vemodige soldaterviser. I marts 2004 fik ministeriet tillige licens til den ovennævnte militær-patriotiske fjernsynskanal Zvezda.²⁸⁸

På trods af den omfattende korrupsion og ineffektivitet i hæren omtalt herover blev Forsvarsministeriet under regeringsrokaden i foråret 2004 betroet flere opgaver - kontrol med Specialkonstruktionsstyrkerne, jernbanetropperne og Den Føderale Tjeneste for Våbenkøb. I sommeren 2005 vedtog Dumaen ”Program for patriotisk opdragelse den Russiske Føderations Borgere.”²⁸⁹ Programmet skal formentlig være med til at finansiere driften af den ovennævnte militærpatriotiske TV-kanal, Zvezda.²⁹⁰

I præsident Putins udtalelser på Fædrelandets forsvarers dag, d. 18. februar 2004 kan man genfinde træk fra ovennævnte citat af Bresjnev. Den øverstkommanderende for de væbnede styrker sagde til de tilstedeværende militærfolk, at der påhviler dem et ansvar for ”(...) opdragelse af soldater som udmærkede krigere og ægte mænd.” Og videre sagde han: ”At tjene Fædrelandet er ikke bare en soldats pligt, men et kald og livets mening, det er et hårdt krigerhverv, som altid har nydt anelse i Rusland (...) Millioner af vores borgere har gennemgået tjeneste i de væbnede styrker og for størstedelen af dem blev det en skole for livet.”²⁹¹

Undertiden påtager hæren sig i bogstaveligste forstand sig rollen som opdrager. I 1997 opfordrede Forsvarsminister Sergejev de væbnede styrker til at hjælpe Ruslands forældreløse børn. Denne hjælp skulle ikke bare bestå i materiel støtte, men også i en militær patriotisk opdragelse. Hønneland og Jørgensen mener i dette skridt at se en reel social indignation, men også mulighed for at forbedre hærens image og at sikre hærens rekrutteringsgrundlag.²⁹²

Hæren synes som under Sovjetunionen at se det som sin opgave at forme og ”af-feminisere” de unge mennesker.²⁹³ Hvert forår gennemgår tiendeklasser fra det meste af Rusland et femdages militært øvelsesprogram. Pigerne skal lære førstehjælp; drengene

træner i at gå i række og geled, lave kropshævninger, lære at adskille, samle og anvende håndvåben samt løbe orienteringsløb.^{xiv}

Øvelserne er officielt ikke obligatoriske, men i praksis vil en elev, der nægter at deltage, ikke kunne rykke op i 11. klasse, fordi mange lærere da ikke vil bekræfte, at vedkommende har fulgt førstehjælpsfaget. Vicedirektør for Moskvas Undervisningsdepartements Center for militær-patriotisk og civil opdragelse, Viktor Sjunkov, udtalte i april 2004 til *Novye Izvestija*: ”Ingen bliver tvunget til noget, de kan bare blive væk. Men ungerne skal jo forberedes til deres fremtidige liv. Hvordan skal de klare sig uden militær træning? Vores øvelser forbereder dem til den barske virkelighed.”²⁹⁴

Sådanne synspunkter falder godt i tråd med holdningen i Dumaen, hvis mandlige medlemmer, som led i deres reserveofficersuddannelse, også drager i felten om foråret.²⁹⁵ Ifølge forsvarsudvalgets formand, generalløjtnant Zavarzin, ville Dumaen snart fjerne en uoverensstemmelse mellem Lov om Uddannelse og Lov om Almindelig Værnepligt, og dermed gøre øvelsesprogrammet obligatorisk for alle - også for elever i privatskoler, der hidtil havde været friholdt.²⁹⁶

Jagten på rekrutter

^{xiv} Siden 2004 dog uden gasmaske, eftersom en dreng i 2003 blev kvalt i sit eget opkast under et 10 km orienteringsløb. Der blev alene rejst tiltale i sagen, fordi drengens forældre lagde sag an. Den ansvarlige blev dog frikendt med begrundelsen, at det var læreren i førstehjælp, *osnovy bezopasnosti zjiznedejatelnosti*, der havde ansvaret for løbet. Пять дней на сборы, АЛЕКСЕЙ ТЕРЕХОВ, «Новые Известия», 20 апреля 2004

Også i kampen for at skaffe flere værnepligtige synes man at kunne spore denne militarisme. Selvom man forsøger at øge antallet af professionelle soldater, anser forsvarsminister Ivanov det på forhånd for usandsynligt, at Rusland inden for den nærmeste fremtid vil kunne klare sig uden værnepligtige.²⁹⁷ Dumaens Forsvarsudvalg har i flere omgange varslet snarlige stramninger i loven om almindelig værnepligt for at kompensere for, at der i de nærmeste år - som følge af den negative demografiske udvikling - bliver endnu færre unge mænd i den værnepligtige alder (se herover). Nærmere bestemt ville man skære antallet af muligheder for udskydelse af aftjening af værnepligt ned fra 24 til 5 eller 6.²⁹⁸ Det har den militære ledelse længe efterlyst; den hævder, at mange unge mænd kun studerer rent pro forma. Blandt andet henviser man til, at kun 1120 af de 17.000 der i år 2000 påbegyndte deres Ph.D, forsvarede deres afhandling inden for de normerede tre år. I alt 1,3 millioner unge mænd – eller 36 % af rekrutteringsgrundlaget - læser i dag ved højere læreranstalter. For at få fat i disse ressourcer foreslog blandt andre viceminister for økonomisk udvikling og handel, tidligere vicegeneralstabschef generalmajor Vladislav Putilin i 2004 at sikre professionelle soldater optagelse på gratis uddannelsespladser ved universiteterne efter endt tjeneste og måske endda forbeholde retten til at *søge ind* på statslige uddannelsesinstitutioner unge mænd, der har ”tjent fædrelandet” i mindst et år, dvs. en delvis kopiering af det israelske system.

Det er dog Putilins håb, at mange vil lade sig friste af muligheden for at fortsætte karrieren inden for hæren (jævnfør hypotekslån-systemet omtalt i *Reformernes historie*). Et sådant system vil ifølge Putilin vil have tre fordele:

- 1 Det vil nedbringe det alt for store antal studerende, hvoraf kun hver anden efter endt uddannelse finder beskæftigelse inden for sit fag.
- 2 Det vil være socialt retfærdigt.
- 3 Det vil i betragtelig grad højne kvaliteten af de værnepligtige, da det i reglen er de ”mere flittige og intellektuelt udviklede unge mennesker, der læser ved de højere læreanstalter.”²⁹⁹

Det er ikke kun militærfolk, der plæderer for en afskaffelse af otsrotjki. Brede kredse, ikke bare i militæret, men også i det politiske liv, at arbejde på at udvide værnepligten i stedet for at reformere og professionalisere hæren, selvom der om føje år kun vil være halvt så mange unge mænd i den værnepligtige alder som der er i dag. Det gælder blandt andre menneskerettighedskommissær (Upolnomotjennyj po pravam tjeloveka) Vladimir Lukin og tidligere undervisningsminister Vladimir Filipov.³⁰⁰ Også præsident Putin var i sin tale til nationen den 26. maj 2004 inde på, at de højere læreanstalter udklækker alt for mange specialister i forhold til samfundets behov.³⁰¹

Det er indtil videre dog blevet ved snakken om at afskaffe otsrotjki i stort tal. Den 8. januar 2005 udtalte forsvarsminister Ivanov sig for en afskaffelse af de fleste otsrotjki.³⁰² Den 19. januar 2005 afviste han enhver tale herom, men understregede, at man nøje skulle overveje otsrotjkiernes fremtid, da man ville få brug for dobbelt så mange værnepligtige, når værnepligtstiden bliver halveret i 2006. Forsvarsministerens udmelding blev på radiostationen Ekho Moskvj kædet sammen med de demonstrationer pensionister over hele landet havde arrangeret i protest mod, at de fra og med nytår 2005 ikke længere nyder godt af privilegier som medicintilskud, gratis telefon og gratis transport. Med andre ord, at Kreml skulle frygte, at de studerende også skulle gå på gaden.³⁰³

5.4.3 Lader Rusland sig overhovedet reformere?

Locksley mener, at forklaringen på det russiske militærs 'reformresistens' skal søges langt tilbage i den russiske historie og mentalitet. Han mener simpelthen ikke, at det russiske samfund er i stand til at reformere sig selv, da det har været isoleret fra de begivenheder, der efter Locksleys mening har formet vestlige lande, nemlig reformationen og renæssancen: "(...) Russian society does not possess the intellectual equipment to perform an enlightened reform within a liberal-democratic socio-political context, which has a general purpose of empowering Russian citizens and liberating civil society. (...) The Russian *mentalité* is an antibody to reform. It fuels a political culture which is not based on inclusion, compromise and synthesis, but a rather defensive ideology which demonises any critical opposition."³⁰⁴

Visse forhold synes at underbygge Locksleys pessimistiske syn. Under et interview udtrykte udenrigsredaktøren på Forsvarsministeriets officielle talerør, avisen Krasnaja Zvezda, V. V. Kuzar, overfor mig fx sin foragt overfor begrebet ytringsfrihed.^{xv}

Et andet eksempel på, at hæren modarbejder indførelse af ”vestlige tilstande” er, at Generalstaben har tilstræbt, at militærnægtertjenesten – den såkaldte alternative borgertjeneste - aldrig blev et reelt alternativ til den almindelige værnepligt, men en straf for ikke at påtage sig sin pligt overfor fædrelandet.³⁰⁵ Udformningen af denne lov tyder ifølge Adomeit på, at militæret vil fastholde værnepligten, ikke vil tillade opblødning af den og stadig har stor indflydelse i sikkerhedsspørgsmål.³⁰⁶

På grund af de store rekrutteringsproblemer – og måske af almindelig mistro til unge mennesker, der ikke ønsker at aftjene værnepligt – har Generalstaben gjort sit yderste for at gøre Lov om militærnægtertjeneste så uspiselig som muligt og har efter vedtagelsen tilmed forsøgt at sabotere implementeringen af den.³⁰⁷

Fra og med sessionen foråret 2004 har russiske unge haft ret til at gennemgå militærnægtertjeneste. Denne såkaldt alternative borgertjeneste (*alternativnaja grazhdanskaja sluzjba*) er dog ikke blevet et reelt alternativ. Dels er tjenestetiden grotesk lang – op til 3½ år - dels var lovgivningen på området mangelfuld, indtil premierminister Fradkov den første juni 2004 – præcist et halvt år efter, at loven om militærnægtertjeneste trådte i kraft – underskrev ”Forordning om aftjening af militærnægtertjeneste” af hvilken det fremgår, under hvilke vilkår militærnægtere vil skulle tjene.³⁰⁸

Hvor rodet lovgivningen er, og hvor lidt interesseret man er i at forbedre den, understreges af, at det først i efteråret 2004 – næsten et år efter lovens ikrafttræden – blev muligt at blive militærnægter. En lille passage i loven kræver, at anmodninger om at blive

^{xv} «Jeg siger altid, at vi også havde ytringsfrihed, for så vidt, at vi i køkkenet kunne sige, hvad vi ville eller mødes i en skov og snakke, fordi ingen kunne høre os. Nu har vi virkelig ytringsfrihed, men der tales ud i et tomt rum, der er ingen der hører efter. Hvad skal man med sådan en ytringsfrihed? Det er, så at sige, almindelig sludder, ikke ytringsfrihed.» Krasnaja Zvezdas redaktion 17.07.03. «Я всегда говорю, о свободе слова, если, по сути говорить, да, то она тоже существовала у нас, свобода слова, в плане того, что мы на кухне говорили все что хотим, да, или где-то в лесу глухом могли прийти и говорим, потому что нас никто не слышит. Вот сейчас она логично свобода слова, только она говорится в открытую, но ее никто не слышит, зачем такая свобода слово? Это просто, так сказать, обычное болтовня, а не свобода слова!»

militærnægter indsendes senest et halvt år inden sessionen. De, der gjorde det i 2003, blev imidlertid afvist, da loven på det tidspunkt endnu ikke var trådt i kraft. I år 2004 havde kun de unge, der året forinden lagde sag an ved domstolene mulighed for at gennemgå militærnægtertjeneste.³⁰⁹

Skønt retten til militærnægtertjeneste har figureret i Lov om Værnepligt lige siden 1993³¹⁰ er det først i år, at sessionskomiteerne har fået et egentligt lovgrundlag at handle ud fra. Resultatet er nu blevet præcis lige så utiltrækkende, som Generalstaben har ønsket.

Militærnægtertjeneste, siges det i teksten, ”er en særlig form for arbejdsaktivitet, udført i samfundets og statens interesser, som udføres i stedet for militærtjeneste ved almindelig værnepligt.” Værnepligtperioden er for tiden 24 måneder. Hvis man vælger at aftjene sin militærnægtertjeneste i en offentlig institution nær hjemmet (fx på alderdomshjem eller i Vejvæsnet) skal man tjene i 42 måneder, mens de der vælger at tjene inden for de væbnede styrker (servicere kaserner, magasiner, institutioner og værksteder) slipper med 36 måneder. Hvis man har afsluttet en statsanerkendt videregående uddannelse er tjenestetiden hhv. 21 og 18 måneder, afhængigt af, om man vil aftjene militærnægtertjenesten i det civile eller inden for militæret. Ureglementeret ”fravær” i form af skulkeri, afsoning af straf eller drukture vil blive lagt oven i tjenestetiden. Militærnægterne skal indkvarteres i specielt dertil indrettede ”kaserner”, under opsyn af såkaldte ”officielle personer” og vil blive bispist efter normerne i de russiske væbnede styrker. Interesserede skal selv underbygge, at aftjening af værnepligt er i strid med deres overbevisninger eller religion.³¹¹ Ifølge Soldatermødrekomiteerne er det ikke usædvanligt, at unge moskovitter, der ønsker at aftjene den alternative værnepligt bliver frakrævet 800 dollars for at få lov at aflevere ansøgningen om tilladelse til at aftjene alternativ borgerpligt.³¹²

Den russiske militærnægtertjeneste er ikke noget alternativ til de gængse måder at undgå værnepligt på – påbegynde fiktive studier, blive far, få udstedt en falsk lægeerklæring, bestikke sessionskomiteens medlemmer eller gå under jorden. Den synes at være gennemsyret af en mistænkeliggørelse af alt og alle, der forsøger at undgå værnepligt. Det er ikke ualmindeligt at se militærfolk ytre sig om, hvor mange unge mænd, der efter deres mening er *værdige* (sic) til at aftjene alternativ borgertjeneste.³¹³

Også soldatermødrekomiteerne, der går ind for en afskaffelse af værnepligten, er genstand for dyb mistro fra militærets side. Da græsrodsorganisationen først i november 2004 fik godkendt deres parti, udtalte et medlem af det nationalistiske parti *Rodina* (Fædreland), at soldatermødrene i virkeligheden er agenter for fremmede magter.³¹⁴ Det er ikke første gang, at der bliver stillet spørgsmålstejn ved soldatermødernes nationale sindelag. Højtplacerede militærfolk har tidligere antydnet, at der må stå udenlandsk kapital bag soldatermødrenes aktiviteter.³¹⁵

Forsvarsministeriet forsøgte i foråret 2004 at genføde Rådet for værnepligtiges forældre, angiveligt som en art konkurrent til Soldatermødrene.³¹⁶

5.4.4 Den onde hær?

Flere forskere lader, ligesom Golts, til at give op overfor spørgsmålet om, hvorfor de russiske væbnede styrker så indædt modarbejder reformer og tillægger dem nærmest dæmoniske motiver. Ifølge Blank aner hærledelsen således ikke, hvad et professionelt militær er, men sætter lighedstejn mellem det og en lejehær. ”They also carefully conceal that the most likely reason for their opposition is that professionalization, if realized, entails ending officers’ treatment of soldiers as serfs.”³¹⁷

Baev skriver om tjetjenien-generalernes besvær med at formulere argumenter mod en professionalisering af hæren: ” (...) the ‘Chechen generals’ remain unable to advance a consistent argument since they cannot say explicitly that forcing untrained soldiers to cover their clumsy manoeuvres by indiscriminate fire is the only war-fighting method they know.”³¹⁸

Felgenhauer og Golts retter skytset mod både den militære og den politiske ledelse. Felgenhauer: “The global military-technical revolution dictates the necessity of professional armies, armies consisting of volunteers. But the existing tax in draftees’ blood is better for Russian generals and Ivanov.”³¹⁹ Golts: ”(...) kontrakttjeneste forudsætter gensidige forpligtelser og gensidigt ansvar, værnepligt sikrer staten retten til at bruge borgere efter forgodtbefindende og uden nogen form for ansvar. En befrielse fra

denne skat [værnepligten] passer ikke ind i konceptet for den stat, som Vladimir Putin og Sergej Ivanov er ved at opbygge.”³²⁰

5.4.5 Pro et contra

Loven om militærnægtertjeneste bliver ofte fremhævet som eksempel på generalstandens menneskeforagt. Meget synes at støtte denne opfattelse, blandt andet den enormt lange tjenestetid og den ligeså lange udarbejdelse af et egentligt lovgrundlag for militærnægtertjenesten. Hertil kommer det faktum, at det påligger militærnægteren at bevise, at det er uforeneligt med hans samvittighed eller religion at bære våben og den – for en militærnægtertjeneste noget absurde – mulighed for at give militærnægtere ”afslag” i tjenestetiden, hvis de vælger at aftjene militærnægtertjenesten inden for den institution de forsøger at undgå, nemlig militæret.

Teorien om, at det er denne gennemmilitariserede mentalitet, der bremser reformerne i Rusland er ikke uden forklaringskraft. Den forklarer den slående mangel på nytænkning i hæren, den stædige fastholden af værnepligten, modviljen mod vedtagelsen af en militærnægtertjeneste samt opfattelsen af militæret som ”en skole for livet.” Den kan forklare, at der i en moderne europæiske by findes en stillingsbetegnelse som ”vicedirektør for Undervisningsdepartements Center for militær-patriotisk og civil opdragelse” og den rummer også en sandsynlig forklaring på hemmelighedskræmmeriet i militærets bogholderi og uviljen mod civil kontrol.

Meget tyder på, at Golts og hans kolleger har en pointe. Russiske politikere synes især i halvfemserne at have, om ikke frygtet, så haft stor respekt for militæret og den politiske ledelse og måske samfundet som sådan synes i en vis grad stadig at være præget af en militariseret tankegang. Golts er selv inde på, at Ivanov og Putin i kraft af deres baggrund ikke havde fantasi til at forestille sig, at man kunne omgå deres ordrer.³²¹

Disse forhold kan selvfølgelig skyldes en militaristisk tankegang i toppen af russisk politik, der blandt andet giver sig udslag i foragt for og mistro til unge mennesker, der af den ene eller anden grund ikke ønsker at aftjene værnepligt. Sådanne sammenfald bør imidlertid ikke få en til at overse en anden mulig konklusion: at der bag militærets

konservatisme også kan gemme sig langt mere jordnære forklaringer af økonomisk og politisk karakter, at man bruger militaristisk retorik til at pleje egne interesser.

6. Andre faktorer

Kaster man et blik på de militærøvelser, der er løbet af stablen de sidste par år, har de afsløret store svagheder i det russiske beredskab, blandet andet at det russiske flyvevåben har en meget lav transportkapacitet. For eksempel var det under øvelsen Mobilitet-2004 nødvendigt at anvende civile fly til at transportere kun godt 800 faldskærmssoldater til øvelsesområdet.³²²

Rusland har ikke kræfter til at slå større angreb tilbage med konventionelle midler, men vil lade en kernebombe detonere over et øde område og tvinge angriberen til forhandlinger. Men kernevåben er åbenlyst ubrugelige mod terror, da de kun kan afskrække en aggressor, der ikke vil miste en stor del af sin befolkning.^{xvi}

Det er ikke kun kernevåben som sådan, der er ubrugelige i terrorbekæmpelse, men også de dele af militæret, der stadig har den struktur, der blev opbygget under den kolde krig. Det gælder blandt andet flåden. Dens andel af forsvarsbudgettet skåret fra 23 % i 1993 til 9,2 % i 1998 og er senere steget til 11-12 %.³²³ Den eneste flåde, der i nævneværdig grad har modtaget nye skibe i den seneste tid er den Kaspiske flotille, hvilket indikerer en ny rolle for den russiske flåde som garant for Ruslands økonomiske interesser i området. Putin har udtalt, at andre flåder burde følge flotillens eksempel ved at koncentrere sig om terrorisme og økonomisk sikkerhed i Ruslands kystområder. Men indtil videre synes flåden ikke indstillet på at ville orientere sig mod andre fjender. I stedet forsøger den med jævne mellemrum at spille på fordums storhed og på truslen fra vest. Flådens øverstkommanderende, flådechef admiral Kurojedov, har i indtil flere artikler givet udtryk for, at Rusland er en oceanmagt, der fortsat skal vogte sig mod USA og NATOs planer.³²⁴

Fastholdelsen af dette trusselsbillede fører til situationer, som den man så i august 2005, da redningsubåden Priz under reparation af en hemmelig undersøisk militær antenne blev viklet ind i et trawl og måtte undsættes af ”fjenden” – et privat

^{xvi} Golts, 130, 139. Dette er formentlig Golts udlægning af følgende passage fra Den russiske Føderations militærdoktrin: ”Den Russiske Føderation forbeholder sig ret til at anvende atomvåben, hvis der mod den og (eller) dens forbundsfæller bliver anvendt atomvåben eller andre masseødelæggelsesvåben, og ligeledes som svar på storstilet aggression med anvendelse af konventionelle våben i situationer, der er kritiske for Den Russiske Føderation.” Военная доктрина Российской Федерации, <http://www.mil.ru/articles/article3923.shtml>

bjærgningsfirma, betalt af den engelske flåde.³²⁵ Fjendebilledet hænger hverken sammen med flådens økonomiske muligheder eller med det sikkerhedspolitiske billede.^{xvii}

At Rusland fortsat afholder koldkrigsøvelser behøver ikke betyde, at landets militærstrateger sidder fast i deres NATO-stereotyper og ikke ved, at kernevåben er uanvendelige i kampen mod terror. Det kan være, at de planlægger de eneste øvelser, de *kan* afholde og fastholder det eneste fjendebillede, der kan retfærdiggøre deres eksistens, nemlig en trussel fra en stor militær alliance som NATO.

Når man i løbet af en aften i tre forskellige tv-aviser ser stort set samme fyldige reportage fra præsident Putin og/eller forsvarsminister Ivanovs besigtigelse af spektakulære militærøvelser³²⁶ og sammenholder disse reportager med den militære relevans i disse øvelser, kan man få den tanke, at de væbnede styrkers nuværende indretning indtil videre passer Ruslands politiske ledelse ganske udmærket. Kommentatorerne Anatolij Tsyganok og Igor Plugatarjov mener, at formålet med disse øvelser primært er at overbevise russerne om, at Rusland atter er blevet en slagkraftig supermagt.³²⁷ De går endda så langt som til at antyde, at nedsættelsen af værnepligten fra to til et år er planlagt til valgåret 2008, for at Forsvarsminister Ivanov til den tid kan føre præsidentvalgkampagne som manden, der moderniserede den russiske hær.^{328 xviii}

Hvorom alting er, så forekommer det sandsynligt, at det russiske militær afholder koldkrigsøvelser af nød snarere end af egentligt strategiske overvejelser og at det har den politiske ledelses fulde opbakning til dette.

^{xvii} Hvis den undersøiske antenne ikke er rettet mod NATO, men mod Kina, rejser det spørgsmålet om den langsigtede strategi ved at sælge u-både til Kina, som Rusland gør. A SUBMARINE THE CHINESE WAY, Alexander Mikhailov, Russkii Kurier, April 22, 2004, p. 2

^{xviii} Talskvinden for Soldatermødrekomiteerne Valentina Melnikova antyder, at også planerne om at afskaffe hovedparten af otsrotjkierne i januar 2006 måske skal ses som del af optakten til præsidentvalget 2008 (hvor man kan genindføre otsrotjkierne). Ekho Moskvyy d. 13. december 2005, <http://echo.msk.ru/guests/556>. En kendsgerning er det, at Sergej Ivanov, med sin udnævnelse til vicepremierminister, ser ud til at være tiltænkt en hovedrolle ved valget. (КРЕМЛЕТРЯСЕНИЕ, Екатерина Григорьева, Известия 14.11.05).

6.1 Økonomiske interesser

Det kan ikke afvises, at mange russiske militærfolk rent faktisk tror, at NATO udgør en trussel mod Rusland, men det kan heller ikke udelukkes, at militæret opererer ud fra langt mindre idealistiske motiver end Golts og Locksley antyder.

Modviljen mod militærnægtertjenestens kan skyldes, at generalerne nærer en - nok ikke helt ubegrundet – frygt for, at en mere humant udformet militærnægtertjeneste ville dræne de væbnede styrker for rekrutter. Aversionen mod en professionel hær kan skyldes, at man ikke gør sig illusioner om, at man vil kunne skabe så gode materielle forhold, at man kan oprette en sådan hær.³²⁹

En anden årsag er muligvis, at en afvikling af værnepligten formentlig vil føre til fyring af et stort antal officerer og lukning af en række ”spøgelsesgarnisoner” (jf. de ”strategiske reserver” i *Reformernes historie*). Hæren kan leve med en nedgang i antallet af værnepligtige, så længe det ikke medfører nedlægninger af forlægninger, men ved en professionalisering af hæren vil sandsynligvis føre til en række lukninger, hvorved mange officerer (siden 2002 har officerer udgjort halvdelen af hærens personel) vil blive fyret og de og deres familier vil miste deres tjenestebolig.³³⁰

En tredje grund til at modsætte sig en professionalisering kan være, at værnepligtige som nævnt udgør en indtægtskilde, idet officerer lejer dem ud til private firmaer.³³¹ En modernisering af militærets bogholderi vil også fratage en del officerer muligheden for at tjene ekstra ved afskrivning og salg af militært materiel.

Måske det ikke kun er militæret, der har en interesse i en fastholdelse af trusselsbilledet og dermed et militært status quo. Efterretningstjenesterne og kredsen omkring præsidenten synes også at kunne drage fordel heraf. FSB har offentligt advaret om, at NGOer i virkeligheden indsamler informationer til vestlige og arabiske efterretningstjenester.³³² Det er med til at fastholde Vesten i en skurkerolle og legitimerer ikke blot tjenesternes eksistens, men også deres ret til at operere stort set uden offentlig indblanding, hvilket de efter sigende benytter sig af ved at pleje deres egne pekuniære interesser.

Det skal siges, at denne opfattelse udelukkende beror på udsagn fra diplomater og russere med tilknytning til ejendomsmarkedet i Moskva. At en lille håndfuld ministre og embedsmænd bestrider høje poster i store russiske statsforetagender er imidlertid en kendt sag. Syv mænd i kredsen omkring præsidenten har helt eller delvist kontrol med ni virksomheder, der tilsammen står for 40 % af Ruslands samlede BNP.^{xix} Samtidigt har flere toppolitikeres sønner sæde i store banker og shippingfirmaer.³³³ Det ligger imidlertid udenfor rammerne af dette speciale at vurdere om dette ”embedsoligarkis” privatøkonomiske interesser kan siges at have haft indflydelse på reformtempoet.

6.2 Lukkethed

En af de væsentligste hindringer for reformer synes at være manglen på åbenhed omkring forsvars- og sikkerhedspolitikken. Det gælder såvel forsvarets egne forsøg på at skjule de faktiske forhold som den politiske ledelses modvilje mod at gøre militærets indretning genstand for debat.

I militæret giver denne modvilje sig udslag både i de årlige opgørelser over ikke-kamprelaterede dødsfald og under ulykker og katastrofer, som atom-ubåden Kursks forlis, hvor Generalstaben forholdt offentligheden oplysninger både om datoen for forliset og situationen om bord på ubåden.^{xx} Hvad angår årsagen til forliset, så fastholdt

^{xix} Der er tale om vicepremierminister – tidligere chef for præsidentadministrationen - Dmitrij Medvedev (Gazprom), hans tidligere stedfortrædere Igor Setjin og Vladislav Surkov (hhv. Rosneft og Transnefteprodukt), præsidentens medhjælper Viktor Ivanov (Aeroflot og Almaz-Antej) og Medvedjevs rådgiver, tidligere chef for præsidentadministrationen, hans rådgiver Aleksandr Volosjin (energiselskabet EES). Finansminister Aleksej Kudrin (diamantmineselskabet ALROSA og Vnesjtorgbank) samt revisor i præsidentadministrationen Vladimir Jakunin (de russiske jernbaner RZjD). КОРПОРАЦИЯ «КРЕМЛЬ» УСПЕШНО ПОРАБОТАЛА, Петр Орехин, Евлалия Самедова, http://www.ng.ru/economics/2005-07-26/1_corporation.html.

^{xx} Man hævdede først, at Kursk var sunket d. 13. august 2000, senere bekræftede Udenrigsministeriet den norske udlægning, at forliset var sket d. 12. Nordflådens stab udbredte også budskabet om, at besætningen var i live og at man havde hørt bankelyde til trods for, at man sandsynligvis allerede få timer efter forliset vidste, at ingen havde overlevet og havde rapporteret dette til Moskva. Malek Das Ende der Kursk, Martin Malek, Österreichische Militärische Zeitschrift, November/Dezember 2000 s.799-800.

flådeledelsen i næsten halvandet år den urigtige udlægning, at Kursk var blevet påsejlet af en amerikansk eller en britisk ubåd, der patruljerede i området.³³⁴

Efter bjærgningen af redningsubåden Priz i august 2005 gav Forsvarsministeriet tilsyneladende en række specialister forbud mod at udtale sig om forliset,³³⁵ sandsynligvis i et forsøg på at undgå yderligere omtale af den hemmelige militærantenne, som ubåden havde været ved at reparere, da den blev filtret ind i enten et trawl eller selve antennen.³³⁶

Ikke mindre central er den politiske ledelses manglende vilje til at give offentligheden indsigt i og indflydelse på hærens indretning. Visse iagttagere vurderer, at gennemsigtigheden inden for forsvarspolitikken er blevet forringet og pressefriheden indskrænket under Putin og Ivanov.³³⁷ Putins gamle KGB-kollega, generaløjtnant Sergej Ivanov, skal angiveligt have overtalt præsidenten til ikke at tolerere åben debat af forsvarsspørgsmål og skal selv have truet med fyringer og retssager for offentliggørelse af detaljer. Og som nævnt er man i Finansministeriet også imod større åbenhed, idet man frygter, at det vil føre til øget lobbyvirksomhed.³³⁸

Forsvarsudvalgets tidligere formand Nikolaev har påpeget det absurde i, at regeringen leverer detaljerede oplysninger om forsvarsbudgettet til FN, men ikke til Forsvarsudvalget og vælgerne. Tidligere viceforsvarsminister Kokosjin og Rådet for Udenrigs- og Forsvarspolitik, SVOP, mener, at det er en absolut nødvendigt med øget gennemsigtighed. Det kan starte en offentlig debat og bane vejen frem mod *checks and balances* inden for forsvarspolitikken. Rådet frygter, at den store lukkethed omkring økonomien kan føre til, at ansvaret for landets forsvarsevne udelukkende ses som et anliggende for FMN og generalerne.³³⁹

Frygten er ikke ubegrundet. Hæren er ikke længere et karrierealternativ for middelklassen og dens problemer ses som noget man kan købe sig fra, ikke som et problem i opbygningen af en moderne stat.³⁴⁰ Og i det omfang befolkningen ser et

problem, opfattes det som et problem i hæren, ikke et problem, der berører samtlige sikkerhedsstrukturer.³⁴¹

Det skyldes måske, at der i dag stort set ikke findes civil kontrol med hæren.³⁴² I 2002 blev omtrent 40 % af budgetposterne på forsvarsbudgettet 2003 ganske vist tilgængelige og andelen af åbne budgetposter er tilsyneladende steget siden da.³⁴³ Det går imidlertid meget langsomt med at åbne og ”demilitarisere” hæren.

Den har med Golts ord haft held til at overbevise Kreml om, at den har eneret på at bestemme om en reform er god eller ej – og det uden at bære nogen som helst form for ansvar.³⁴⁴ Det er derfor Golts altafgørende, at Forsvarsministeriet bliver afmilitariseret. Hvis det forbliver et militært ministerium vil Forsvarsministeren ikke kunne tage politiske beslutninger, men vedblive at tage bureaukratiske beslutninger i etatens snævre interesser.³⁴⁵

Golts bakkes op af forsvarsudvalgets tidligere formand Nikolaev. Han mener, at et gennemsigtigt vestligt inspireret bogholderi er nødvendigt for at få forsvarsbudgettet under kontrol og eliminere dobbeltfunktioner. Indtil det sker, vil Rusland kun opleve pseudoreformer.³⁴⁶

Siden Dumaens vedtagelse af ændringer til ”Lov om Forsvar” i juni 2004 har Forsvarsministeriet tillige haft den fulde kontrol med de væbnede styrker, eftersom Generalstaben nu atter sorterer under og ikke ved siden af ministeriet.³⁴⁷ Enkelte kommentatorer mente, at Rusland nu omsider havde taget første skridt i retning mod et civilt Forsvarsministerium, en styrkelse af den civile kontrol med de væbnede styrker og en mere effektiv arbejdsgang inden for den militære etat.³⁴⁸ Andre mente at formålet blot var at skille sig af med den indflydelsesrige og egenrådige Generalstabschef Anatolij Kvasjnin.³⁴⁹

Der synes dog ikke at været sket noget egentligt opgør med hverken Kvasjnin eller Generalstaben. Kvasjnin blev efter nogle måneder udnævnt til befuldmægtiget repræsentant for præsidenten i det sibirske føderale distrikt³⁵⁰ og selvom det nu på papiret er det russiske Forsvarsministerium, der har den fulde kontrol over den militære planlægning, var det Generalstaben, der i maj 2005 udarbejdede en række forslag til lovændringer, der decentraliserer sessionen.³⁵¹ Generalstaben begrundede lovændringerne med hensynet til Forsvarsministeriets økonomi. Fremover vil de regionale

sessionskomiteer have bemyndigelse til at bestemme i hvilke værn og våbenart den værnepligtige skal aftjene sin værnepligt i og om han skal fritages fra tjeneste eller gennemgå militærnægtertjeneste.³⁵²

Bag lovændringen ligger tilsyneladende reelle intentioner om besparelser. Det er imidlertid spørgsmålet, om decentraliseringen ikke blot vil øge omsætningen i ”korrupsionsindustrien” og forringe de værnepligtiges retssikkerhed. Endelig sætter vedtagelsen af disse ændringer også et stort spørgsmålstejn ved de positive udlægninger af skilsmissemellem Forsvarsministeriet og Generalstaben, da sidstnævnte tilsyneladende stadig tager sig af administrative spørgsmål.

7. Konklusion:

Hæren gennemlever de samme problemer som samfundet som helhed, men vi må ikke glemme, at disse problemer kommer særligt til udtryk i de væbnede styrker.

Præsident Putin på Fædrelandets forsvarers dag, d. 23. februar 2004.

Jeg har i dette speciale behandlet fire mulige forklaringer på, at de russiske væbnede styrker i så ringe grad er blevet reformeret siden deres oprettelse i 1992.

Ingen af de fire forklaringer kan siges at have været uden betydning for reformernes skæbne. Det kan ikke undgå at få konsekvenser, at en hær og en militær ledelse, hhv indrettet og skolet til storskalakrig, bliver involveret i en etnisk separatistisk konflikt. Det går heller ikke ubemærket hen, at en hærs budget på seks år falder fra 130 til 42 milliarder dollars, som det skete i Rusland mellem 1992 og 1998. Den militære arv fra Sovjetunionen har utvivlsomt været svær at løfte for Ruslands politiske ledere, og det har været fristende at undgå konfrontationer ved at indgå aftaler med militæret og senere søge legitimitet i hærens patriotiske retorik.

Imidlertid viser gennemgangen af de fire forklaringer, at det ikke er naturlove, der har dikteret reformtempoet.

Tjetjenienkrigene, især den første, har blotlagt svaghederne i det russiske militære beredskab og stridighederne mellem magtinstanserne. Krigene tegner et billede af en hær, en økonomi og en politisk ledelse, der ikke har moderniseret sine væbnede styrker og tilpasset dem nye krigsformer. Set i det lys er det ikke konflikten, der har forsinket reformer af den russiske hær, men snarere en ureformeret, korrump hær og en politisk ledelse, der har været med til at trække en krig i langdrag.

Argumentet om, at økonomien har umuliggjort reformer er heller ikke helt konsistent. Dagspressen vrimler med eksempler på, at der rent faktisk findes en række

”sorte huller” i Forsvarsministeriets bogholderi, som får selv nok så store bevillinger til at forsvinde sporløst og at økonomien i de væbnede styrker sejler. Det kan bestemt ikke udelukkes, at den omfattende underfinansiering af de væbnede styrker i op gennem halvfemserne har trukket militærreformer i langdrag, men i dag, da finansieringen af hæren er langt bedre, synes det ikke at være egentlig pengemangel, der bremser for reformer, men snarere ugenomsigtighed og manglende vilje til at indføre civil kontrol og til at reformere i det hele taget.

I afsnittet om hærens politiske indflydelse opregnede jeg en række resultater af denne mangel på strategi i reformprocessen, nemlig en endeløs række af sammenlægninger og omstruktureringer af værn og våbenarter, en vaklen i prioriteringen mellem konventionelle og atomare styrker samt udbredt rivalisering mellem magtinstanserne.

Golts, Mathers og Morans udlægninger af reformernes historie tegner et billede af en hær, der i et vist omfang har kunnet definere sin egen rolle og af en politikerstand, der har givet den lov til det ved ikke at udstikke langsigtede mål for landets forsvars- og sikkerhedspolitik.

Militaristisk tankegang kan tilsyneladende forklare meget, både den indædte kamp for at beholde værnepligten og opfattelsen af denne institution som ”en skole for livet.” Den kan forklare modviljen mod vedtagelsen af en militærnægtertjeneste, det store hemmelighedskræmmeri omkring militærets regnskaber og uviljen mod civil kontrol, men efter min opfattelse holder teorien ikke.

Det er let at forfalde til pessimisme- og determinisme, når man beskæftiger sig med det russiske militær og med Rusland i det hele taget. Det er imidlertid en falliterklæring at fremsætte det som en tese, at den russiske hær skulle modsætte sig reformer af ren og skær ondskab eller af intellektuel uformåenhed.

Det kan undre, at netop Aleksandr Golts kommer til den konklusion. Som en af årsagerne til, at Tjetjenienkrigen endnu ikke afsluttet, angiver han, at de russiske politikere atter har stillet et krav, som den russiske hær ikke kan honorere. Økonomien halter fordi politikerne endnu ikke har gennemtruffet en større grad af åbenhed i den

militære administration. Og hæren indtager en stor plads i politik, fordi politikerne efter hans opfattelse ikke lever op til deres ansvar.

Golts - og andre forskeres - påstand om, at forklaringen på de udeblevne reformer skal findes i militaristisk tankegang lider af særligt én mangel – den tager ikke hensyn til, at den russiske militarisme i en række tilfælde kan være af kosmetisk karakter.

Den militaristiske tankegang deles tilsyneladende ikke af de russiske parlamentarikere, der har bevilget sig selv og deres kollegaer i lokalpolitik otsrotjkier. Heller ikke forsvarsminister Igor Sergejev, der ikke var rundet af, hvad Golts kalder Anden Verdenskrig-mytologien, optrådte mindre partisk og forudindtaget end de øvrige spillere i det militærpolitiske spil. Og de mange officerer og embedsmænd, der er blevet taget i korrupcion og embedsmisbrug, har tilsyneladende heller ikke kun været opslugt af militaristisk ideologi, da de begik deres forbrydelser.

Selvom der stadig doceres storkrige på de russiske militærakademier, er der kraftige indicier for, at det russiske militær og den russiske flåde også handler ud fra mere materielle motiver, når de kæmper for at opretholde værnepligten eller for at fastholde NATO som en del af trusselsbilledet. Tilsvarende forekommer det sandsynligt, at de russiske politikere i bund og grund har været tilfredse med hæren.

Forklaringen på, at de russiske væbnede styrker ikke er blevet reformeret mere end de er, skal efter min opfattelse primært findes her – blandt politikerne. Militæret har været en brik i deres magtspil, i deres vaklen mellem en konventionel hær og en hær baseret på atomafskrækkelse. Der er blevet omorganiseret og omprioriteret, men de russiske væbnede styrker (herunder sikkerhedstjenesterne) er ikke blevet gennemgribende reformeret endsige afmilitariseret. Hvad end man kalder det – manglende politisk lederskab, *subjective fragmentation*, frygt for militær indgriben i politik – resultatet er det samme: det har gjort det muligt for magtinstanserne i høj grad at optræde autonomt.

Dermed være ikke sagt, at den politiske og militære ledelse ikke finder inspiration i en patriotisk ideologi; men det forekommer sandsynligt, at det russiske militær har økonomiske og jobmæssige interesser i at bevare status quo og at Ruslands nuværende

politiske ledelse muligvis et magtpolitisk motiv til ikke stille for store krav til militæret, som det i mangt og meget skylder sin succes og baserer sin legitimitet på.

Derfor forekommer den situation, det russiske militær i dag befinder sig i, ikke så meget at være betinget af russisk historie, mentalitet og historiesyn, som resultatet af en række politiske valg og politiske udeladelser i perioden 1992-2004:

- at militæret har været katebald mellem politikere, der på den ene side gerne ville spille med stormagtsmusklerne, men på den anden ikke har kunnet eller villet gøre det.
- at man i perioder har overladt det til militæret at definere fjendebilledet.
- at politikere har forsøgt at købe sig til støtte i hæren og i samfundet ved snart at vedtage fordelagtige aftrædelsesordninger for militæret og fritagelse fra værnepligt for civile.

Den sidste faktor har ført til, at militærreformer i dag indtager en meget beskedent plads i den russiske debat. Det russiske værnepligtssystem sørger *ikke* for, at der er kontakt med det civile samfund. Man har fra politisk hold set igennem fingre med, at hæren har rekrutteret mere og mere skævt. Man må derfor give præsident Putin ret – det kan ikke undre, at samfundets problemer i særlig grad kommer til udtryk i de væbnede styrker. Der er et tydeligt skel mellem det militære og det civile samfund, selvom man endnu ikke har afskaffet værnepligten. Der synes i offentligheden at have været en tendens til at koncentrere sig om at sikre veluddannede unge mænd mulighed for at undgå militærtjeneste, mens man har ladet hånt om unge mænd, der ikke har nogen mulighed for at søge udsættelse eller råd til helt at undgå tjeneste ved at bestikke sessionskomiteen. Derfor ser hæren ud som den gør. Takket været de mange otsrotjkier behøver størstedelen af unge mænd fra velhavende familier ikke gøre sig bekymringer om at komme i trøjen, heriblandt de unge der i kraft af deres uddannelse og position vil være blandt dem, der kunne ændre fremtidens hær. Sammen med den nuværende parlamentariske situation medvirker det til, at der udover soldatermødrene ikke er nogen, der efterlyser civil kontrol med de væbnede styrker.

Årsagen til reformernes foreløbige kranke skæbne synes altså ikke at bunde i Tjetjenienkonflikten, i økonomi, eller i en klyngen sig fast til et sovjetisk trusselsbillede, men i manglende gennemsigtighed og politisk kontrol med hæren. Øgede militære budgetter løser ingen problemer, så længe der ikke er mere styr på pengene.

Blank og Umbachs frygt for at krisen i Ruslands væbnede styrker truer landets økonomi og demokrati synes ubegrundet. Det er ikke krisen i de russiske væbnede styrker, der truer landets demokrati og økonomi, men berøringsangst og konservatisme i russisk politik, der udgør en trussel mod de værnepligtige og undergraver landets forsvarsevne.

Den omfattende ineffektivitet og korruption i Forsvarsministeriet sætter spørgsmålstegn ved Forsvarsministeriets evne til at forvalte sine nye ansvarsområder, herunder at administrere Den Føderale Tjeneste for Forsvarsindkøb, hvis direktør mener, at det bør være hans tjeneste, ikke Rigsrevisionen, der bør føre tilsyn med Forsvarsministeriets økonomi.

Hvis Rigsrevisionen afskæres adgang til ministeriets bogholderi er det omtrent ligeså produktivt som Forsvarsministeriets bandlysning af den amerikanske tv-station ABC. Det vil skåne etaten for kritisk medieomtale, men på ingen måde bidrage til at løse det egentlige problem – at få styr på økonomien.

I dag er militærets økonomiske råderum blevet bedre, men de sociale og materielle forhold er stadig skræmmende. Det er de efter alt at dømme, fordi forsvarsminister Ivanov, pga. den parlamentariske situation og ”klimaet” i de russiske medier ikke bliver afkrævet noget svar på, hvad det er en dårligt udrustet, demoraliseret millionhær kan gøre bedre end en mindre, mere moderne og eventuelt professionel hær.

Det er ikke forsvarsministeriet, generalstaben – eller den russisk-ortodokse kirke, for den sags skyld – der skal udstikke kursen for de russiske væbnede styrker. Det er de russiske politikere, der skal det.

Indtil videre synes Ruslands politikere forsat at følge linien i Forsvarsministeriet og i Generalstaben. Sat på spidsen kan man sige, at ”Programmet for Patriotisk

Opdragelse af Den Russiske Føderations borgere”, oprettelsen af den militær-patriotiske kanal Zvezda og de tilbagevendende forsøg på at afskaffe næsten samtlige otsrotjki tyder på, at Ruslands politiske ledelse ikke har tænkt sig at gennemføre militærreformer i militæret, men i samfundet. I stedet for at opbygge et militær russerne kan være stolte af, ser ud til at den russiske politiske ledelse har i stedet vil lære lære russerne at være stolte af det militær de har.

Forsvarsminister Ivanovs retræte efter at have talt varmt for et ophævelse af de fleste otsrotjki i januar 2005 tyder imidlertid på, at Kreml endnu ikke føler sig stærk nok til at turde tage en så upopulær beslutning som at indskrænke antallet af otsrotjkier væsentligt. Tiden må vise, om Kreml på et tidspunkt vil turde tage et sådan skridt, eller om denne sabelraslen vil blive ved nogle år endnu, indtil hæren ikke har andet valg end at gå med til store personalenedskæringer eller en total afskaffelse af værnepligten.

Spørgsmålet er, hvor mange unge mænd, der skal miste livet af ’ikke-kamprelaterede årsager’ inden det sker.

Litteraturliste:

- Aldis, Anne C. Roger N. McDermott, Russian military reform, 1992-2002, , Frank Cass, 2003.
- The Sources of Military Change, redigeret af Theo Farrel og Terry Terriff, Lynne Rienner Publishers, 2002.
- Green, Red and White: The Problems of Muslim Soldiers in Today's Russian Army, Robert S. Mathers, Journal of Slavic Military Studies 16(4): 12-32, 2003
- Hønneland, Geir og Jørgensen, Anne-Kristin: Integration vs. Autonomy: Civil-Military Relations on the Kola Peninsula, Ashgate, 1999.
- Jones, Ellen, Red army and society, George Allen & Unwin, 1985.
- Knezys, Stasys og Sedlickas, Romanas, The War in Chechnya, College Station, Texas A&M University Press, 1999.
- Lambeth, Benjamin S, The warrior who would rule Russia, RAND, 1996
- Lowe, Norman, Mastering Twentieth century Russian history, Palgrave Master Series, Palgrave 2002.
- Military Organizations and Change: The "Professionalization" of the 76th Airborne Division, Rod Thornton, Journal of Slavic Military Studies 17(3): 449-474, 2004.
- Military Reform in Russia and the Global War Against Terrorism, Aleksander Golts, Journal of Slavic Military Studies 17: 29-41,2004
- Moran, John P., From Garrison State to Nation-state: political power and the Russian military under Gorbachev and Yeltsin, Praeger 2002.
- Das Ende der Kursk, Martin Malek, Österreichische Militärische Zeitschrift, November/Dezember 2000 s. 798-804.
- Malek, Martin, Die NATO und Russland – zwischen Kooperation und Konfrontation, Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik, 3/2003, Büro für Sicherheitspolitik des Bundesministerium für Landesverteidigung.
- Malek, Martin, Russlands Politik gegenüber der NATO, Strategische Analysen Juli 2003, Büro für Sicherheitspolitik des Bundesministerium für Landesverteidigung.
- Malek, Martin, Rusland – Eine Großmacht? Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie 4/2003.
- Odom, William E.: The Collaps of the Soviet Military, Yale University Press, 1998.
- Putins Militärpolitik, Hannes Adomeit, ÖMZ 4/2004, s. 395-408.

- Russian Military: Concept, Algorithm, Indecision: Why Military Reform has failed in Russia Since 1992, Christopher Locksley, *The Journal of Slavic Military Studies*, Volume 14, March 2001, Number 1, s. 1-26.
- Simonsen, Sven Gunnar, Russlands militære som et politisk mikrokosmos: Verdiorientering og valgfærd, 1995-2000, PRIO <http://www.atlanterhavskomiteen.no/publikasjoner/sp/2002/2.htm>
- Soviet Civil-Military Relations and the August Coup, John W. R. Lepingwell, *World Politics*, Vol. 44, No. 4. (Jul., 1992), pp. 539-572.
- The General Crisis in the Russian Military, Stephen J. Blank, *Slavic Military Studies*. - År: 2003; vol. 16; nr. 2. - side 1-26.
- The Kosovo Air Campaign's Impact on Russian Military Thinking, Irina Isakova, *RUSI Journal*, august 2000, s. 53-57.
- The Military Balance 2004-2005, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press og International Institute for Strategic Studies
- The Russian Military in the Wake of the Kursk Tragedy, Walter Parchomenko, *The Journal of Slavic Studies*, Volume 14, December 2001, number 4, s. 35-56.
- Wolf, R. A, *The Armed Forces of the Soviet Union*, Carmichael and Sweet Ltd., 1995.

Avisartikler:

Bemærkning: Engelske artikler fra russisksprogede medier stammer fra WPS = What the Paper Says, en russisk nyhedstjeneste, som tre gange om ugen udsender oversættelser af artikler om militære og sikkerhedspolitiske emner. *WPS analysis* er nyhedstjenestens leder.

- A KILLING SERVICE, Vadim Baranov, *Versiya*, No. 20, May 31 - June 6, 2004, p. 12
- A SOLDIER SWALLOWED NEEDLES IN ORDER TO AVOID MILITARY SERVICE, *Moskovskii Komsomolets*, July 3, 2004, p. 1.

- A SUBMARINE THE CHINESE WAY, Alexander Mikhailov, Russkii Kurier, April 22, 2004, p. 2
- ALMOST CHECHNYA, Ivan Sukhov, Vremya Novostei, April 30, 2004, p. 4
- AN ARMY PERSON, Alexander Golts, Yezhenedelnyi Zhurnal, No. 26, July 2004, pp. 25-27
- AN OFFICER WHO MURDERED A SOLDIER FOR THE REFUSAL TO DO MORNING EXERCISES JAILED, Kommersant, April 29, 2004, p. 6
- A SOLDIER SWALLOWED NEEDLES IN ORDER TO AVOID MILITARY SERVICE, Moskovskij Komsomolets, July 3, 2004, p. 1
- Billions Down the Drain, Pavel Felgenhauer, Tuesday, June 1, 2004. pp 11
- China, Russia to Play "Peace Mission 2005", Sergei Karamayev, Moscow News, 18. aug. 2005
- CONSCRIPTION CAMPAIGN IN THE SIBERIAN MILITARY DISTRICT, *Na Boyevom Postu, april 24 - maj 1, 2004, 2004, s. 2*
- ETERNAL TAX IN BLOOD, Pavel Felgengauer, Novaya Gazeta, No 40, June 7 - 9, 2004, pp. 2 – 3
- GOOD-BYE, BOYS! Natalya Rozhkova, Vremya Novostei, April 28, 2004, p. 42
- HEALTH OF OMSK CONSCRIPTS DOES NOT MAKE MILITARY MEDICS HAPPY, Russky Kurier, February 16, 2004, EV;
- IMPOSSIBLE TO CALCULATE THE LOSSES, Ivan Yegorov, Arina Sharipova, Gazeta, May 31, 2004, p. 3
- Ivanov is calling, Ivan Yegorov, Gazeta d. 10. januar 2005, s. 1, 5.
- LETTERS FROM AFAR, Victor Semenov, Russkii Kuryer, July 14, 2004, p. 2,
- MILITARY SLAVE-OWNERS, Sergei Ishkov, Russkij Kuryer, April 8, 2004, p. 2
- NO SETTLEMENT IS OBTAINED WITH THE WAR, Vitaly Strugovets Russkii Kurier, April 2, 2004, p. 2.
- PUTIN HAS GIVEN DEPUTIES AND FUNCTIONARIES A DEFERRAL FROM MILITARY SERVICE, Rosbalt news agency, June 21, 2004;
- Radioavisen, P1, 10. november 2004, kl. 12.00.
- THE DAY OF BIG MILITARY BOOT, Nikolai Poroskov, Vremya Novostei, July 9, 2004, p. 4
- THE DEFENSE MINISTRY AS A FORGE OF SKILLED PERSONNEL, WPS ANALYSIS, 19. marts 2004,
- THE DEFENSE MINISTRY'S STRATEGIC INITIATIVE, Ilya Bulavinov, Kommersant, June 23, 2004, pp. 1-2

- THE GENERAL STAFF TOOK TO THE OFFENSIVE AT THE DUMA, Dmitry Litovkin, Izvestia (Moscow issue), June 30, 2004, p. 3;
- THE HONOR OF THE SUIT, Nikolai Poroskov, Vremya Novostei, No. 62, April 12, 2004, p. 1.
- Training flights to be suspended because of fuel shortages, Alexander Mikhailov, Russkii Kuryer, July 23, 2004, pp. 1, 2
- Nikolai Poroskov Vremya Novostei, July 9, 2004, p. 4
- WILL THE MORTGAGE LENDING RESOLVE THE HOUSING PROBLEM FOR SERVICEMEN IN RUSSIA? DEFENSE and SECURITY, No. 73, July 2, 2004.

Russiske kilder

- Военное строительство и модернизация Вооруженных ил России (краткий вариант доклада), Совет по внешней и оборонной политики (СВОП), uden dato. Blev omdelt ved præsentationen af Golts' bog d. 31. marts 2004.
- Гольц, Александр, Реформы Российской Армии – 11 потерянных лет, Сахаров 2004.
- ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОГРАММА "ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ НА 2006 - 2010 ГОДЫ", http://www.government.ru/data/news_print.html?he_id=103&news_id=18041
- Концепция национальной безопасности Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. N 1300).
- КОНЦЕПЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ (УТВЕРЖДЕНА Указом Президента Российской Федерации от 17 декабря 1997 г. № 1300 (в редакции Указа Президента Российской Федерации от 10 января 2000 г. № 24).
- Морская доктрина Российской Федерации на период до 2020 года, 27 июля 2001 г.
- О ПРАВОВОМ ПОЛОЖЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, http://www.rg.ru/oficial/doc/federal_zak/115-fz.shtml
- Положение "О Министерстве обороны РФ", <http://www.mil.ru/print/articles/article3596.shtml>
- Приказ Министра обороны Российской Федерации от 2 апреля 2004 г. N 101 г. Москва О сроке временного пребывания в Российской Федерации иностранных граждан, поступающих на военную службу по контракту, *Опубликовано 28 апреля*

- 2004 г., Зарегистрирован в Минюсте РФ 20 апреля 2004 г., Регистрационный N 5761;
- Режим Путина, идеи и практика, Голосов, Г. В., Бляхер, Л. Е., Коктыш, К. Е., Королев, С. А., Воронов, В. В., Панеях, Э. Л.; Комитет-2008: свободный выбор, Москва: В. Секачев, 2005.
 - ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН "О ВОИНСКОЙ ОБЯЗАННОСТИ И ВОЕННОЙ СЛУЖБЕ, Принят ГД РФ 6 марта 1998 года.
 - УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ОТ 21.04.2000Г. № 706 ОБ УТВЕРЖДЕНИИ ВОЕННОЙ ДОКТРИНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, <http://www.mil.ru/articles/article3923.shtml>

Russiske avisartikler

Forklaring:

ИНТЕРФАКС-АВН = Interfax' militære nyhedsagentur, Agenstvo Vojennyh Novostej.

NVO = Nezavisimaja Gazetas militærtillæg, Nezavisimaja Vojennoe Obozrenie.

Vpk = Våbenindustriens talerør, Vojenno-promyslennyj Kurjer.

- Алу Алханов согласился возглавить Чечню, АНДРЕЙ КРАСНОВ, Газета "Коммерсантъ" №105/В(2944) от 15.06.04
- АВИАЦИЯ И ПОДВОДНЫЙ ФЛОТ НУЖНЫ МЕНЬШЕ ВСЕГО, Александр Бабакин, Виктор Мясников, http://nvo.ng.ru/forces/2004-10-15/1_crop.html
- АРМЕЙСКАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ ПРИРАСТАЕТ ТЫЛАМИ
Финансовая сфера Вооруженных сил буквально создана для хищений и коррупции, Виктор Мясников, Владислав Крамар. http://nvo.ng.ru/forces/2004-10-15/1_crime.html
- **АРМИИ РОССИИ И КИТАЯ МОГУТ ВЫПОЛНЯТЬ ЗАДАЧИ ПО РЕШЕНИЮ ШОС, Андрей ЛЕБЕДЕВ**, Известия, 11:01 10.08.05
- В РОССИИ ТЕПЕРЬ ДВЕ АРМИИ, Александр Григорьев, Nvo d. 4. juni 2004;
Служить бы рад. Альтернативно, Юрий Гаврилов Дата публикации 2 июня 2004 г.

- В строй под знаком перемен, Елена Задорожникова,
<http://www.kuzpress.ru/index.php?n=showsta&id=680> 13.10.2005.
- ВЕРХУШКЕ МИНОБОРОНЫ ПЛЕВАТЬ НА ПРАВОСУДИЕ, Вадим Соловьев,
Nezavisimoe voennoe obozrenie, 27.05.04 http://nvo.ng.ru/wars/2005-05-27/1_law.html
- ВЕЧНЫЙ РЕКРУТСКИЙ НАЛОГ КРОВЬЮ Pavel Felgengauer, Novaya Gazeta, No 40, June 7 - 9, 2004, pp. 2 – 3)
- Взойшла "Звезда" Минобороны, Юрий Гаврилов, Российская Газета, 22 февраля 2005 г, <http://www.rg.ru/2005/02/22/zvezda.html>
- http://nvo.ng.ru/wars/2004-01-23/2_korotko.html
- Все под ружье, Анна Николаева, Алексей Никольский, Ведомости, 16.06.2004, №102 (1142),
- ВМЕСТО ДЕПУТАТСКОЙ РАБОТЫ - ВОЕННЫЕ СБОРЫ, Владимир Мухин,
http://nvo.ng.ru/forces/2004-04-23/2_sbory.html
- Военная тайна, Минобороны умело камуфлирует доходы от коммерческой деятельности, Vremya Novostey 04.06.2004
- Военных до денег допускать нельзя , Vlast' d. 19.april 2004.
- ВСЕХ ШКОЛЬНИКОВ ПОСТАВЯТ ПОД РУЖЬЕ,
Владимир Мухин http://www.ng.ru/politics/2004-04-22/2_sbory.html
- ГЕНШТАБ РЕЗКО – В 2–2,5 РАЗА УВЕЛИЧИВАЕТ КОЛИЧЕСТВО ПРИЗЫВНИКОВ, (http://www.ng.ru/politics/2004-07-22/1_genshtab.html)
- ГРАЖДАНСКИЙ КОНТРОЛЬ НАД АРМИЕЙ В РОССИИ ДЕКОРАТИВЕН, Пока он заключается в поиске компромата на генералов сосотроны верховной власти, Александр Храмчихин http://www.ng.ru/nvo/2004-06-11/9_control.html
- Дана команда вывески снимать, Виталий СТРУГОВЕЦ, Владимир УРБАН, Russkiy Kurer 15. juli 2004
- Дума урезала полномочия Минобороны РФ, ОЛЕГ КАШИН, Kommersant d. 14. maj 2005.
- За честь без мундира, ИВАН САФРОНОВ; АНДРЕЙ ЦЫГАНОВ,
Kommersant d. 7. juni 2005.

- Забитый полк, Новая Газета, 2. februar 2004.
<http://2004.novayagazeta.ru/nomer/2004/07n/n07n-s00.shtml>
- Забреют всех, кроме инвалидов, Петр Маслов, Виктория Малютина, Эля Вермишева, Gazeta.ru, 12 ИЮЛЯ 10:22; grani.ru 17.06.2004 17:35
- Залетели..., АЛЕКСАНДР ГОЛЫЦ, Еженедельный Журнал, 15 СЕНТЯБРЯ 2005.
- Зачем Владимир Путин слетал в Чечню, АНДРЕЙ КОЛЕСНИКОВ, Коммерсантъ" №83(2922) 12.05.04)
- Знакомьтесь: глава 'Кремль Инкорпорейтед', Ник Пэйтон Уолш, "The Guardian", (oversættelse fra www.inosmi.ru/stories/01/05/29/2996/220777.html, 6. juli 2005)
- Им бы только заполнить казарму, Александр Рылкин,
<http://www.ej.ru/106/tema/02/index.html>
- ИНОСТРАННЫЙ ЛЕГИОН" В РОССИЙСКОЙ АРМИИ, ВРК №25 (42) 07 - 13 июля 2004 года
- ИПОТЕКА КОНКУРИЕРУТ С ЖИЛИЩНЫМИ СЕРТИФИКАТАМИ, Александр Бабакин, http://nvo.ng.ru/forces/2004-06-04/1_ipoteka.html
- К 2 годам тюрьмы приговорен в Ростове-на-Дону офицер, который незаконно отправлял солдат на строительство гражданских объектов, **Ekho Moskvy, 01.11.2005**
- Картонный щит Северный флот России медленно, но верно идет ко дну, Светлана МЕТЕЛЕВА, Московский Комсомолец от 29.03.2004.
- КОНТРАКТНИКА ПОМАТРОСИЛИ И БРОСИЛИ, Вадим Соловьев,
http://nvo.ng.ru/forces/2004-07-16/1_kontrakt.html

- «Косяк» Как наш корреспондент от службы бегал, Сергей СЕВЕРИНОВ, «Красная звезда». http://www.redstar.ru/2004/04/22_04/2_02.html)
- Легионеры, Юрий Гаврилов <http://www.rg.ru/2004/04/28/kontrakt.html>.
- ЛЮБОВЬ КУДЕЛИНА: "Я НЕ СТРОЮ ГЕНЕРАЛОВ. Я ПРОСТО С НИХ СТРОГО СПРАШИВАЮ" Светлана БАБАЕВА, Известия 12.03.04, <http://www.izvestia.ru/army/article45012>
- МАЛИК САЙДУЛАЕВ: «МОСКВА МОЖЕТ ПОТЕРЯТЬ ЧЕЧНЮ», Сергей Мигалин, http://www.ng.ru/regions/2004-05-12/4_saydulaev.html
- МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПОКАЗЫВАЕТ, ЧТО ГЛАДКО НЕ ПОЛУЧИТСЯ, Эдуард Воробьев, Виталий Цымбал, http://nvo.ng.ru/forces/2004-04-09/1_modelirovanie.html
- Материнская служба, Александр Гольц, Еженедельный журнал, nr. 130-131 26.07.04 <http://www.ej.ru/106/tema/01/index.html>
- МИНОБОРОНЫ: ВОЗВРАЩЕНИЕ В "1984", Вадим Соловьев http://nvo.ng.ru/forces/2004-04-02/1_return.html
- МИНОБОРОНЫ И ГЕНШТАБ РАЗВОДЯТ ПО РАЗНЫМ УГЛАМ, Владимир Георгиев, Виктор Мясников, http://www.ng.ru/politics/2004-07-22/1_genshtab.html
- МИНИСТР ОБОРОНЫ ТЕРЯЕТ ДОВЕРИЕ КРЕМЛЯ, Вадим Соловьев, Олег Еленский, Nezavisimaja voennoe obozrenie, 11.06.04 http://nvo.ng.ru/concepts/2004-06-11/1_kremlintrust.html
- МИНИСТЕРСТВО СЧЕТНОЙ ОБОРОНЫ, **Владимир Мухин**, http://www.ng.ru/politics/2005-10-13/2_kartblansh.html
- Минобороны сыграло на материнском инстинкте, ЮЛИЯ ТАРАТУТА, Газета "Коммерсантъ" №86/П(2925) от 17.05.04;

- Не ждали? Александр Гольц, Еженедельный журнал, №125, 21.6.2000.
- НЕ ТОЛЬКО МЕДИЦИНСКАЯ ПРОБЛЕМА, Олег Еленский,
http://nvo.ng.ru/forces/2004-02-06/1_spid.html
- «Оборонке нужен дефолт», Владислав Крамар, http://nvo.ng.ru/armament/2005-02-18/6_defolt.html
- Они выплыли, Олег Кашин, Kommersant 8. august 2005.
- **ОСТАНУТСЯ ТОЛЬКО МЕДИЦИНСКИЕ ОТСРОЧКИ** Сергей Иванов
реформирует систему призыва, Дмитрий Литовкин, Известия, 14.11.05
- Патриотизм за 17 млн. долларов, Татьяна Кособокова, Взгляд, 31 июля 2005
- Пацифистам не удалось сорвать военный призыв, "Коммерсантъ" №59(2898)
02.04.04
- По старому сценарию, АЛЕКСАНДР ГОЛЬЦ, Еженедельный журнал, 22
АВГУСТА 2005
- ПОЧЕМУ НЕ ПЛАТЯТ "БОЕВЫЕ", Хаким Ибрагимов, http://nvo.ng.ru/forces/2004-07-16/3_money.html
- ПОДЛОДКА «АКУЛА» ПАЛА ЖЕРТВОЙ БОЛЬШОГО БИЗНЕСА, Александр
Бабакин, http://www.ng.ru/economics/2004-05-26/1_flot.html
- ПОДЧИНЮСЬ ТОЛЬКО ПРИКАЗУ ПРЕЗИДЕНТА, Елена МИЛАШИНА,
<http://2004.novayagazeta.ru/nomer/2004/35n/n35n-s06.shtml>
- ПРЕЗИДЕНТ РФ ВЛАДИМИР ПУТИН ВЫСОКО ОЦЕНИЛ ИТОГИ ОСКШУ "МОБИЛЬНОСТЬ-2004", **Олег
ФАЛИЧЕВ**, Урк №25 (42) 07 - 13 июля 2004 года

- Президент РФ подписал закон о внесении изменений в законодательные акты, регламентирующие военную службу по контракту (28.04.04 14:27:14) Москва. 28 апреля. ИНТЕРФАКС-АВН;
- Призыв навсегда, Александр Гольц, Еженедельный журнал №119, 11.5.2004 , <http://www.ej.ru/119/tema/army01/index.html>
- ПРИКАЗ: "ЛИКВИДИРОВАТЬ!" Игорь Плугатарев, http://nvo.ng.ru/printed/spforces/2004-04-16/1_qatar.html
- ПРОКУРАТУРА НАШЛА КРАЙНЕГО, Александр Бабакин, Виктор Мясников, http://www.ng.ru/events/2005-08-16/9_prokuratura.html
- Просьба была из разряда тех, в которых нельзя отказать, МАРИЯ-ЛУИЗА ТИРМАСТЭ, Газета "Коммерсантъ" №96/П(2935) от 31.05.04
- Путин: служба Отечеству - не просто воинский долг, а смысл жизни и тяжелый ратный труд. <http://www.strana.ru/stories/02/02/18/2512/208221.html>
- ПУТИН ПАРАДОКСАМ НЕ ДРУГ, Наталья Меликова, Владимир Мухин http://www.ng.ru/politics/2004-03-24/3_putin.html
- Пять дней на сборы, АЛЕКСЕЙ ТЕРЕХОВ, «Новые Известия», 20 апреля 2004
- РЕВИЗОРЫ НЕДОВОЛЬНЫ ТЫЛОВОЙ ОТЧЕТНОСТЬЮ, Виктор Барсуков, http://nvo.ng.ru/wars/2004-05-28/1_revisory.html
- РОССИЯН ГОТОВЯТ К ЛИКВИДАЦИИ ОТСРОЧЕК
Александра Самарина, Иван Родин, http://www.ng.ru/politics/2004-07-13/2_army.html
- Россия должна экстренно определить меры для парирования потенциальных угроз на западных границах - генерал Заварзин (22.04.04 8:54:47 ИНТЕРФАКС-АВН)

- **РОССИЯ СТРОИТ НОВУЮ АРМИЮ СТАРОГО ТИПА, Игорь Плугатарев, Анатолий Цыганок, http://nvo.ng.ru/forces/2005-03-25/1_newarmy.html**
- С 2005 года для приобретения жилья военнослужащим государство откроет персональные счета, сообщил президент РФ (Обобщенная версия) (23.03.04 15:06:09 ИНТЕРФАКС-АВН),
- С 1 января 2008 года служить будут все, кроме калек, 17.06.2004 17:35, <http://grani.ru/War/Draft/p.72621.html>
- **САМОЛЕТОВ РАЗБИВАЕТСЯ БОЛЬШЕ, ЧЕМ ПОСТУПАЕТ НОВЫХ, Независимая Газета, Александр Бабакин, Виктор Мясников, http://nvo.ng.ru/concepts/2004-04-30/1_planes.html**
- Сергей Иванов: «Нам нужна миллионная армия», Екатерина Григорьева, Известия, 10:06 22.02.05 <http://main.izvestia.ru/person/article12511448>
- **СЕРГЕЙ ИВАНОВ УБРАЛ КВАШНИНА ТОЛЬКО НА БУМАГЕ, Игорь Плугатарёв, http://www.ng.ru/politics/2004-06-21/1_kvashnin.html**
- СИТУАЦИЯ В ЧЕЧНЕ КАРДИНАЛЬНО НЕ ИЗМЕНИТСЯ, Вадим Соловьев, Владимир Иванов, http://nvo.ng.ru/concepts/2005-03-11/1_maskhadov.html
- Служить бы рад. Альтернативно, af Юрий Гаврилов, Российская Газета 2 июня 2004 г
- **СОЛДАТСКИЕ МАТЕРИ ОБРАЗОВАЛИ ПОЛИТПАРТИЮ, Игорь Плугатарев, Вадим Соловьев, http://nvo.ng.ru/forces/2004-05-21/1_mothers.html;**
- **СОЛДАТ КОРМИЛИ КАК ПУШНЫХ ЗВЕРЬКОВ, Александр Шаповалов, http://www.ng.ru/events/2004-02-25/10_rostov.html**

- СОЛДАТЫ ВОЗМЕЗДИЯ, Владимир Иванов, Игорь Плугатарёв,
http://www.ng.ru/politics/2005-04-13/1_soldiers.html

- Солдаты убили трех чеченцев из хулиганства, ВЛАДИСЛАВ ТРИФОНОВ,
Коммерсант, 19.11.2005

- Состояние армии меняется в лучшую сторону, но проблемы остаются, считают россияне – опрос, 24.02.04 8:52:08 ИНТЕРФАКС-АВН

- 100 % в армию: вопрос завис, Текст: Марина Лемуткина. Фото: Константин Куцылло, Gazeta, 31 МАРТА 2004 22:23;

- **ТАКТИЧЕСКАЯ ПУТАНИЦА В ОПЕРАТИВНО-СТРАТЕГИЧЕСКИХ УМАХ**, Анатолий Цыганок, Игорь Плугатарев, http://nvo.ng.ru/maneuvers/2004-07-02/1_mobil.html

- У РАМЗАНА ОТБИРАЮТ «ШТЫКИ», Андрей Рискин,
http://www.ng.ru/regions/2004-07-22/1_ramzan.html

- УДРУЧАЮЩИЙ ОБЛИК ВООРУЖЕННЫХ СИЛ, Игорь Плугатарев,
http://nvo.ng.ru/concepts/2005-03-11/1_image.html

- Учеба в вузе не спасет от армии,
http://www.gazeta.ru/education/2004/03/18_n_96748.shtml

- УЧЕБНАЯ БОЛВАНКА, Pavel Felgenhauer, 19. februar 2004,
<http://2004.novayagazeta.ru/nomer/2004/12n/n12n-s02.shtml>

- ХОЛОДНЫЙ ВЕТЕР С ЗАПАДА, Олег ФАЛИЧЕВ, ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ШТАБ ВНИМАТЕЛЬНО СЛЕДИТ ЗА ТРАНСФОРМАЦИЕЙ НАТО Военно-промышленный Курьер, №15 (32) 21 - 27 апреля 2004 года

- ЮНОШИ-ПРИЗЫВНИКИ В ЧЕЧНЕ СЛУЖИТЬ БУДУТ. И НЕ ОДИН ГОД, Вадим Соловьев, Александр Бабакин, http://nvo.ng.ru/forces/2004-10-29/1_prizyv.html
- Экипаж батискафа АС-28 и спасатели получили награды от президента, <http://www.lenta.ru/news/2005/09/04/bathyscaphe/>
- Эхо Москвы *Ekho Moskvy*, 10.02.2004, [20:45-22:00]
- http://www.kremlin.ru/appears/2004/05/26/2003_type63372_71501.shtml
- http://www.ng.ru/events/2004-02-25/10_rostov.html
- http://nvo.ng.ru/forces/2004-02-06/1_spid.html
- <http://www.strana.ru/stories/02/02/18/2512/208221.html>
- Golts, *Ezhenedelnyj Zhurnal* nr. 22, 13.06.04, s. 4.

Noter

1 Путин: служба Отечеству - не просто воинский долг, а смысл жизни и тяжелый ратный труд, <http://www.strana.ru/stories/02/02/18/2512/208221.html>

2For konkrete eksempler herpå se fx СОЛДАТ КОРМИЛИ КАК ПУШНЫХ ЗВЕРЬКОВ, Александр Шановалов, http://www.ng.ru/events/2004-02-25/10_rostov.html,

Kommersant, April 29, 2004, p. 6, Moskovskij Komsomolets, July 3, 2004, p. 1, Vadim Baranov, *Versiya*, No. 20, May 31 - June 6, 2004, p. 12, Natalya Rozhkova, *Vremya Novostei*, April 28, 2004, p. 42, *Strazh Baltiki* (the Baltic Fleet), March 30, 2004, pp. 1, 2

3 Betz og Volkov, Umbach i McDermott og Aldis 41-43, 55, 75; Adomeit, 397.

4 Концепция национальной безопасности Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. N 1300)

5 УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ОТ 21.04.2000Г. № 706 ОБ УТВЕРЖДЕНИИ ВОЕННОЙ ДОКТРИНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, КОНЦЕПЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, УТВЕРЖДЕНА, Указом Президента Российской Федерации от 17 декабря 1997 г. № 1300 (в редакции Указа Президента Российской Федерации от 10 января 2000 г. № 24)

6 УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ОТ 21.04.2000Г. № 706

ОБ УТВЕРЖДЕНИИ ВОЕННОЙ ДОКТРИНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ,
<http://www.mil.ru/articles/article3923.shtml>

7 LOGISTIC SERVICES' ANTI-AIRCRAFT ATTACK,
Training flights of Russian fighters to be suspended in autumn because of fuel shortages,
Alexander Mikhailov, Russkii Kuryer, July 23, 2004, pp. 1, 2; Залетели...,
АЛЕКСАНДР ГОЛЬЦ, Ежедневный Журнал, 15 СЕНТЯБРЯ 2005.
8 "В СУТКИ ВЫШЛО ПО ДВА СУХАРЯ НА ЧЕЛОВЕКА", Олег Жунусов,
Известия 10.08.05.

9 <http://2004.novayagazeta.ru/nomer/2004/12n/n12n-s02.shtml> УЧЕБНАЯ БОЛВАНКА

10 По старому сценарию, АЛЕКСАНДР ГОЛЬЦ, Ежедневный журнал, 22
АВГУСТА 2005, ТАКТИЧЕСКАЯ ПУТАНИЦА В ОПЕРАТИВНО-
СТРАТЕГИЧЕСКИХ УМАХ,

Анатолий Цыганок, Игорь Плугатарев, http://nvo.ng.ru/maneuvers/2004-07-02/1_tobil.html, РОССИЯ СТРОИТ НОВУЮ АРМИЮ СТАРОГО ТИПА, Игорь
Плугатарев, Анатолий Цыганок, http://nvo.ng.ru/forces/2005-03-25/1_newarmy.html

11 Store dele af det militærindustrielle kompleks er på fallittens rand og man leverer hovedsagligt sovjetisk "hardware" (minus radar- og navigeringssystemer etc) til regimer i Asien, Afrika og Mellemøsten. ВОЕННЫЙ БЮДЖЕТ США КАК СРЕДСТВО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА, http://www.finiz.ru/cfin/tmpl-art/id_art-769615; 21:18 03.02.04

http://nvo.ng.ru/armament/2004-06-18/1_platonov.html, ТУПЫМ МЕЧОМ ВРАГА НЕ ОДОЛЕТЬ, Александр Бабакин; THE LOST MARKET, Alexei Nikolskii, Vedomosti, June 16, 2004, p. A2; ПЕРСПЕКТИВЫ И ТУПИКИ РОССИЙСКОГО ОРУЖЕЙНОГО БИЗНЕСА, Владимир Георгиев, http://nvo.ng.ru/armament/2004-06-18/6_tupik.html; «Оборонке нужен дефолт», Владислав Крамар, http://nvo.ng.ru/armament/2005-02-18/6_defolt.html

12 Сергей Иванов: «Нам нужна миллионная армия», Екатерина Григорьева, Известия, 10:06 22.02.05 <http://main.izvestia.ru/person/article12511448>;
Россия в цифрах, ПАВЕЛ ЧЕРНИКОВ, Коммерсантъ-Власть, 14.11.2005, s. 14.

13 За честь без мундира, ИВАН САФРОНОВ; АНДРЕЙ ЦЫГАНОВ,
Kommersant d. 7. juni 2005.

14 ВЕРХУШКЕ МИНОБОРОНЫ ПЛЕВАТЬ НА ПРАВОСУДИЕ
Вадим Соловьев, http://nvo.ng.ru/wars/2005-05-27/1_law.html

15 Blank, 2; Umbach, s. 93.

16 Umbach, s. 91.

17 Golts, 12.

18 Mathers 175

-
- 19 Parchomenko, 36-37.
- 20 Golts, 28; Adomeit, 399.
- 21 Концепция национальной безопасности Российской Федерации, (утв. Указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. N 1300), IV. Обеспечение национальной безопасности Российской Федерации; УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ОТ 21.04.2000Г. № 706 ОБ УТВЕРЖДЕНИИ ВОЕННОЙ ДОКТРИНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, «16. Основные направления развития военной организации государства»
- 22 Hønnestad og Jørgensen, s. 44
- 23 Adomeit, 397
- 24 Сергей Иванов: «Нам нужна миллионная армия», Екатерина Григорьева, Известия, 10:06 22.02.05 <http://main.izvestia.ru/person/article12511448>
- 25 Eksempel på et sådan agentur: «Косяк» Как наш корреспондент от службы бегал, Сергей СЕВЕРИНОВ, «Красная звезда».
http://www.redstar.ru/2004/04/22_04/2_02.html)
- 26 Состояние армии меняется в лучшую сторону, но проблемы остаются, считают россияне – опрос, 24.02.04 8:52:08 ИНТЕРФАКС-АВН)
- 27 ИНТЕРФАКС-АВН, 24.02.04 8:52:08
- 28 Ekho Moskvу, 10.02.2004, [20:45-22:00]
- 29 СОЛДАТСКИЕ МАТЕРИ ОБРАЗОВАЛИ ПОЛИТПАРТИЮ, Игорь Плугатарев, Вадим Соловьев,
http://nvo.ng.ru/forces/2004-05-21/1_mothers.html; Radioavisen, P1, 10. november 2004, kl. 12.00.
- 30 THE DEFENSE MINISTRY AS A FORGE OF SKILLED PERSONNEL, WPS ANALYSIS 19. marts 2004.
- 31 За честь без мундира, ИВАН САФРОНОВ; АНДРЕЙ ЦЫГАНОВ,
Kommersant d. 7. juni 2005.
- 32 Забитый полк, Новая Газета, 2. februar 2004.
<http://2004.novayagazeta.ru/nomer/2004/07n/n07n-s00.shtml>
- 33 Poul F. Hansen, Radioavisen, kl. 12.00, 15. juni 2005.
- 34 (Adomeit, 398; Отсрочек не станет вовсе, Владимир Мухин,
(http://www.ng.ru/politics/2004-07-22/1_genshtab.html
- 35 THE HONOR OF THE SUIT, Nikolai Poroskov, Vremya Novostei, No. 62, April 12, 2004, p. 1.
- 36 СОЛДАТЫ ВОЗМЕЗДИЯ, Владимир Иванов, Игорь Плугатарёв_
http://www.ng.ru/politics/2005-04-13/1_soldiers.html
- 37 Отсрочек не станет вовсе, Владимир Мухин, (http://www.ng.ru/politics/2004-07-22/1_genshtab.html

38 "ИНОСТРАННЫЙ ЛЕГИОН" В РОССИЙСКОЙ АРМИИ, ВПК №25 (42) 07 - 13 июля 2004 года;

Президент РФ подписал закон о внесении изменений в законодательные акты, регламентирующие военную службу по контракту (28.04.04 14:27:14) Москва. 28 апреля. ИНТЕРФАКС-АВН; Приказ Министра обороны Российской Федерации от 2 апреля 2004 г. N 101 г. Москва О сроке временного пребывания в Российской Федерации иностранных граждан, поступающих на военную службу по контракту, Опубликовано 28 апреля 2004 г., Зарегистрирован в Минюсте РФ 20 апреля 2004 г., Регистрационный N 5761; Легионеры, Юрий Гаврилов <http://www.rg.ru/2004/04/28/kontrakt.html>; Adomeit, 400.

39 THE DEFENSE MINISTRY AS A FORGE OF SKILLED PERSONNEL, WPS ANALYSIS, 19. marts 2004, THE HONOR OF THE SUIT, Nikolai Poroskov, Vremya Novostei, No. 62, April 12, 2004, p. 1.

40 С 1 января 2008 года служить будут все, кроме калек, 17.06.2004 17:35, <http://grani.ru/War/Draft/p.72621.html>

41 Забреют всех, кроме инвалидов, Петр Маслов, Виктория Малютина, Эля Вермишева, Gazeta.ru, 12 ИЮЛЯ 10:22; grani.ru 17.06.2004 17:35, ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН

"О ВОИНСКОЙ ОБЯЗАННОСТИ И ВОЕННОЙ СЛУЖБЕ, (Принят Государственной Думой РФ 6 марта 1998 года) раздел IV, статья 24.

42 PUTIN HAS GIVEN DEPUTIES AND FUNCTIONARIES A DEFERRAL FROM MILITARY SERVICE, Rosbalt news agency, June 21, 2004.

43 Adomeit, 398

44 Все под ружье, Анна Николаева, Алексей Никольский Ведомости, 16.06.2004, №102 (1142), 100 % в армию: вопрос завис, Текст: Марина Лемуткина. Gazeta, 31 МАРТА 2004 22:23

45 CONSCRIPTION CAMPAIGN IN THE SIBERIAN MILITARY DISTRICT

Na Boyevom Postu, april 24 - maj 1, 2004, 2004, s. 2

46 Pavel Arsen'ev, Ekho Moskvy, 10.02.2004, [20:45-22:00]

47 Отсрочек не станет вовсе, Владимир Мухин, http://www.ng.ru/politics/2004-07-22/1_genshtab.html

48 МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПОКАЗЫВАЕТ, ЧТО ГЛАДКО НЕ ПОЛУЧИТСЯ, Эдуард Воробьев, Виталий Цымбал, http://nvo.ng.ru/forces/2004-04-09/1_modelirovanie.html

49 Military Organizations and Change: The "Professionalization" of the 76th Airborne Division, Rod Thornton, Journal of Slavic Military Studies 17(3): 449-474, 2004, s. 457; Golts, 98.

50 Россия в цифрах , ПАВЕЛ ЧЕРНИКОВ, "Коммерсантъ-Власть" №45(648) 14.11.2005, s. 14.

51 THE DAY OF BIG MILITARY BOOT, Nikolai Poroskov, Vremya Novostei, July 9, 2004, s. 4; Ivanov is calling, Ivan Yegorov, Gazeta, January 10, 2005, pp. 1, 5.
52 <http://2004.novayagazeta.ru/nomer/2004/12n/n12n-s02.shtml> УЧЕБНАЯ БОЛВАНКА
53 Картонный щит, Северный флот России медленно, но верно идет ко дну, Светлана МЕТЕЛЕВА, Московский Комсомолец от 29.03.2004.
54 "В СУТКИ ВЫШЛО ПО ДВА СУХАРЯ НА ЧЕЛОВЕКА", Олег Жунусов, Известия 10.08.05.

55 Jones, 20-22

56 Moran, 192; Odom, 119

57 Jones, 82-84

58 Jones, 151-152

59 Jones, 1, 63-64

60 Jones, 155-156

61 Moran, 144

62 Mathers, 163, 164

63 Mathers, 166

64 Lowe, 410

65 Mathers, 169

66 Moran, 193

67 Jones, 33; Mathers, 168

68 Joris van Bladel, Russian Soldiers in the Barracks, Russian military reform 1992-2002, Aldis, McDermott, 69.

69 (Odom, 351

70 Golts, 16; Wolf, B3 – 1, 3

71 Golts, 18; Mathers, 168; Odom, 46

72 Mathers, 176

73 Baev i McDermott og Aldis, 194

74 Baev, 67.

75 Baev, 68, 69

76 Wolf, B24 - 1

77 Golts, 26

78 Golts, 27

79 Golts, 28

80 Golts, 29

81 Mathers, 177.

82 Golts, 30.

83 Locksley, 9.

84 Mathers, 170.

85 Mathers, 172.

86 Mathers, 173.

87 Golts, 40.
88 Betz og Volkov, 45.
89 Adomeit, 398, 399, 407.
90 Golts, 30.
91 Golts, 43.
92 Golts, 44.
93 Golts, 31, 45.
94 Golts, 41, 42.
95 Golts, 46, 48.
96 Golts, 49-51.
97 Концепция национальной безопасности Российской Федерации (утв. Указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. N 1300).
98 Golts, 64.
99 Golts, 65; Orr, 131.
100 Reform and the Russian Ground Forces, 1992-2002, Michael Orr, 132, i McDermott og Aldis.
101 Golts, 66.
102 Golts, 67.
103 Golts, 68.
104 Golts, 69.
105 Golts, 70.
106 Golts, 69.
107 Golts, 71.
108 Golts, 72.
109 объединенное главное командование стратегическими силами сдерживания. (ОГК СССР)
110 Golts, 73.
111 Main, 103-104.
112 Golts, 75
113 Orr, 132
114 Main, 111
115 Golts, 75-77.
116 Golts, 78
117 Golts, 79
118 Blank, 7.
119 Mathers, 177; Adomeit, 396
120 УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ОТ 21.04.2000Г. № 706 ОБ УТВЕРЖДЕНИИ ВОЕННОЙ ДОКТРИНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, КОНЦЕПЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, УТВЕРЖДЕНА, Указом Президента Российской Федерации от 17 декабря 1997 г. № 1300 (в редакции Указа Президента Российской Федерации от 10 января 2000 г. № 24)
121 Военная доктрина Российской Федерации
<http://www.mil.ru/articles/article3923.shtml>

-
- 122 Parchomenko, 38
123 Parchomenko, 39
124 Adomeit, 397
125 Parchomenko, 44, 45
126 Thornton, 454.
127 Adomeit, 402; МИНОБОРОНЫ: ВОЗВРАЩЕНИЕ В "1984", Вадим Соловьев http://nvo.ng.ru/forces/2004-04-02/1_return.html
128 С 2005 года для приобретения жилья военнослужащим государство откроет персональные счета, сообщил президент РФ (Обобщенная версия) (23.03.04 15:06:09); ИНТЕРФАКС-АВН), ПУТИН ПАРАДОКСАМ НЕ ДРУГ, Наталья Меликова, Владимир Мухин, http://www.ng.ru/politics/2004-03-24/3_putin.html
129 (Дана команда вывески снимать, Виталий СТРУГОВЕЦ, Владимир УРБАН, Russkiy Kurer 15. juli 2004; Ряд российских военных институтов и университетов снова станут училищами и академиями (15.07.04 12:44:01), ИНТЕРФАКС-АВН
130 THE DEFENSE MINISTRY'S STRATEGIC INITIATIVE, Ilya Bulavinov, Kommersant, June 23, 2004, pp. 1-2.
131 МИНОБОРОНЫ И ГЕНШТАБ РАЗВОДЯТ ПО РАЗНЫМ УГЛАМ, Владимир Георгиев, Виктор Мясников, (http://www.ng.ru/politics/2004-07-22/1_genshtab.html
132 THE DEFENSE MINISTRY'S STRATEGIC INITIATIVE, Ilya Bulavinov, Kommersant, June 23, 2004, pp. 1-2
133 The Military Balance 2004-2005, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press og International Institute for Strategic Studies s. 264, 275. Se også note 16 på www.fm.dk/1024/visPublikation.asp?artikelID=5297
134 The Military Balance 2004-2005, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press og International Institute for Strategic Studies, 294, 297.
- 135 LETTERS FROM AFAR, Victor Semenov, Russkii Kuryer, July 14, 2004, p. 2;
Сергей Иванов: «Нам нужна миллионная армия», Екатерина Григорьева, Известия, 10:06 22.02.05 <http://main.izvestia.ru/person/article12511448>
- 136 Locksley, 12.
137 Nuclear versus Conventional Forces: implications for Russia's Future Military Reform. Franck Umbach i Russian military reform 1992-2002, Aldis og McDermott, s. 93.
138 Режим Путина, идеи и практика, Голосов, Г. В., Бляхер, Л. Е., Коктыш, К. Е., Королев, С. А., Воронов, В. В., Панеях, Э. Л.; Комитет-2008: свободный выбор, Москва: В. Секачев, 2005, s. 269-271.
- 139 Knezys og Sedlickas, 182-183.
140 Mathers, 179; Locksley, 2; Golts, 75, 167; Thornton, 451.
141 Golts, 164.
142 Golts, 165.
143 Russian military reform 1992-2002, Aldis McDermott, Frank Cass 2003, XXI - XXII
144 Golts, 61; Knezys og Sedlickas, 184.
145 Knezys og Sedlickas, 181

-
- 146 Knezys og Sedlickas, 182
147 Knezys og Sedlickas, 183, 187
148 Blank, 9.
149 Knezys og Sedlickas, 182-183.
150 Режим Путина, идеи и практика, Голосов, Г. В., Бляхер, Л. Е., Коктыш, К. Е., Королев, С. А., Воронов, В. В., Панеях, Э. Л.; Комитет-2008: свободный выбор, Москва: В. Секачев, 2005, s. 257.
151 Golts, 30, 166
152 Ваев i McDermott og Aldis, 195.
153 Golts, 166, 167.
154 AN ARMY PERSON, Alexander Golts, Yezhenedelnyi Zhurnal, No. 26, July 2004, pp. 25-27; Golts, 165; Simonsen, Sven Gunnar, Russlands militære som et politisk mikrokosmos: Verdiorientering og valgfærd, 1995-2000, PRIO.
155 Orr, 132.
156 Die NATO und Russland zwischen Kooperation und Konfrontation, Martin Malek, Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik 3/2003, s. 25.
157 Алу Алханов согласился возглавить Чечню, АНДРЕЙ КРАСНОВ, Газета "Коммерсантъ" №105/В(2944) от 15.06.04
- 158 МАЛИК САЙДУЛАЕВ: «МОСКВА МОЖЕТ ПОТЕРЯТЬ ЧЕЧНИЮ», Сергей Мигалин, http://www.ng.ru/regions/2004-05-12/4_saydulaev.html
- 159 ПРИКАЗ: "ЛИКВИДИРОВАТЬ!" Игорь Плугатарев, http://nvo.ng.ru/printed/spforces/2004-04-16/1_qatar.html
- СИТУАЦИЯ В ЧЕЧНЕ КАРДИНАЛЬНО НЕ ИЗМЕНИТСЯ, Вадим Соловьев, Владимир Иванов, http://nvo.ng.ru/concepts/2005-03-11/1_maskhadov.html
- 160 СИТУАЦИЯ В ЧЕЧНЕ КАРДИНАЛЬНО НЕ ИЗМЕНИТСЯ, Вадим Соловьев, Владимир Иванов, http://nvo.ng.ru/concepts/2005-03-11/1_maskhadov.html
- 161 ALMOST СНЕЧНЫЯ, Ivan Sukhov, Vremya Novostei, April 30, 2004, p. 4
- 162 Знакомьтесь: глава 'Кремль Инкорпорейтед', Ник Пэйтон Уолш, "The Guardian", (oversættelse fra www.inosmi.ru/stories/01/05/29/2996/220777.html, 6. juli 2005)
- 163 NTV d. 31. juli 2005 kl. 19.00.
- 164 The Military Balance 2004-2005, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press og International Institute for Strategic Studies s. 264, 275. Se også note 16 på www.fm.dk/1024/visPublikation.asp?artikkelID=5297
- 165 The Military Balance 2004-2005, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press og International Institute for Strategic Studies, 294, 297.
- 166 Golts, 168.
167 Golts, 174-76; Thornton, 460.
168 Golts. 169.

-
- 169 Golts, 171.
170 Jones, 56.
171 ВЕЧНЫЙ РЕКРУТСКИЙ НАЛОГ КРОВЬЮ, Novaya Gazeta, No 40, June 7 - 9, 2004, pp. 2 – 3.
172 Adomeit, 398; Locksley, 9.
173 ВЕЧНЫЙ РЕКРУТСКИЙ НАЛОГ КРОВЬЮ, Novaya Gazeta, No 40, June 7 - 9, 2004, pp. 2 – 3.
174 Jones, 32.
175 Golts, 172.
176 Армия победила министра обороны, Ксения Солянская, http://www.gazeta.ru/2005/02/02/oa_147067.shtml
177 Adomeit, 403.
178 ВЕЧНЫЙ РЕКРУТСКИЙ НАЛОГ КРОВЬЮ, Pavel Felgengauer, Novaya Gazeta, No 40, June 7 - 9, 2004, pp. 2 - 3
179 Golts, 173
180 Vlast' d. 19.april 2004: Военных до денег допускать нельзя
181 Golts, 173
182 The Russian Military in the Wake of the Kursk Tragedy, Walter Parchomenko, The Journal of Slavic Studies, Volume 14, December 2001, number 4, s. 35-56, s. 44
183 Umbach, 92
- 184 ПРОКУРАТУРА НАШЛА КРАЙНЕГО, Александр Бабакин, Виктор Мясников, http://www.ng.ru/events/2005-08-16/9_prokuratura.html; СУПЕРТЕХНИКОЙ НА МОРЕ НЕ МОЖЕТ УПРАВЛЯТЬ БОЦМАН, Татьяна Батенова, Известия, 12.08.05
- 185 МИНИСТР ОБОРОНЫ ТЕРЯЕТ ДОВЕРИЕ КРЕМЛЯ, Вадим Соловьев, Олег Еленский, http://nvo.ng.ru/concepts/2004-06-11/1_kremlintrust.html
- 186 IMPOSSIBLE TO CALCULATE THE LOSSES, Ivan Yegorov, Arina Sharipova, Gazeta, May 31, 2004, p. 3
187 IMPOSSIBLE TO CALCULATE THE LOSSES, Ivan Yegorov, Arina Sharipova, Gazeta, May 31, 2004, p. 3
188 ЛЮБОВЬ КУДЕЛИНА: "Я НЕ СТРОЮ ГЕНЕРАЛОВ. Я ПРОСТО С НИХ СТРОГО СПРАШИВАЮ" Светлана БАБАЕВА, Известия 12.03.04, <http://www.izvestia.ru/army/article45012>
189 Parchomenko, 48
190 Billions Down the Drain, Pavel Felgenhauer, Moscow Times, June 1, 2004. Page 11
- 191 Вадим Соловьев, Олег Еленский, МИНИСТР ОБОРОНЫ ТЕРЯЕТ ДОВЕРИЕ КРЕМЛЯ, Nezavisimaja voennoe obozrenie, 11.06.04 http://nvo.ng.ru/concepts/2004-06-11/1_kremlintrust.html
192 Военная тайна, Минобороны умело камуфлирует доходы от коммерческой деятельности, Vremya Novostey 04.06.2004
193 Военная тайна, Минобороны умело камуфлирует доходы от коммерческой деятельности, Vremya Novostey 04.06.2004

194 РЕВИЗОРЫ НЕДОВОЛЬНЫ ТЫЛОВОЙ ОТЧЕТНОСТЬЮ, Виктор Барсуков,
http://nvo.ng.ru/wars/2004-05-28/1_revisory.html

195 NO SETTLEMENT IS OBTAINED WITH THE WAR, Vitaly Strugovets Russkii
Kurier, April 2, 2004, p. 2.

196 ПОЧЕМУ НЕ ПЛАТЯТ "БОЕВЫЕ", Хаким Ибрагимов,
http://nvo.ng.ru/forces/2004-07-16/3_money.html

197 ПОДЧИНИЮСЬ ТОЛЬКО ПРИКАЗУ ПРЕЗИДЕНТА, Елена МИЛАШИНА,
<http://2004.novayagazeta.ru/nomer/2004/35n/n35n-s06.shtml>

198 ПОДЛОДКА «АКУЛА» ПАЛА ЖЕРТВОЙ БОЛЬШОГО БИЗНЕСА, Александр
Бабакин, http://www.ng.ru/economics/2004-05-26/1_flot.html

199 ГЛАВКОМЫ-ТИТАНИКИ, Елена МИЛАШИНА, Novaya Gazeta, № 256, 12
апреля 2004, THE FORMER COMMANDER OF THE NORTHERN FLEET IS A
CRIMINAL, WPS ANALYSIS, No. 56, May 21, 2004.

200 В МИНОБОРОНЫ КАЗНОКРАДЫ НЕ ПЕРЕВОДЯТСЯ, Виктор Мясников,
http://nvo.ng.ru/forces/2005-10-07/1_minoborony.html

201 MILITARY SLAVE-OWNERS, Sergei Ishkov, Russkij Kuryer, April 8, 2004, p. 2;
К 2 годам тюрьмы приговорен в Ростове-на-Дону офицер, который незаконно
отправлял солдат на строительство гражданских объектов, Ekho Moskvу, 01.11.2005

202 МИНИСТЕРСТВО СЧЕТНОЙ ОБОРОНЫ, Владимир Мухин,

http://www.ng.ru/politics/2005-10-13/2_kartblansh.html

203 МИНИСТЕРСТВО СЧЕТНОЙ ОБОРОНЫ, Владимир Мухин,

http://www.ng.ru/politics/2005-10-13/2_kartblansh.html

204 Parchomenko, 47; Военное строительство и модернизация Вооруженных Сил
России (краткий вариант доклада), Совет по внешней и оборонной политике
(СВОП), 4, 6; СЕРГЕЙ ИВАНОВ УБРАЛ КВАШНИНА ТОЛЬКО НА БУМАГЕ,
Игорь Плугатарёв, http://www.ng.ru/politics/2004-06-21/1_kvashnin.html

205 Blank, 6.

206 ПУТИН ПАРАДОКСАМ НЕ ДРУГ, Наталья Меликова, Владимир Мухин

http://www.ng.ru/politics/2004-03-24/3_putin.html

207 ПУТИН ПАРАДОКСАМ НЕ ДРУГ, Наталья Меликова, Владимир Мухин,
WILL THE MORTGAGE LENDING RESOLVE THE HOUSING PROBLEM
FOR SERVICEMEN IN RUSSIA? DEFENSE and SECURITY, No. 73, July 2, 2004;
ИПОТЕКА КОНКУРИРУЕТ С ЖИЛИЩНЫМИ СЕРТИФИКАТАМИ, Александр
Бабакин, http://nvo.ng.ru/forces/2004-06-04/1_ipoteka.html

208 Golts, 114

209 Military Organizations and Change: The "Professionalization" of the 76th Airborne
Division, Rod Thornton, Journal of Slavic Military Studies 17(3): 449-474, 2004, s. 457;
Golts, 98.

-
- 210 Blank, 19.
- 211 Umbach, 93, Blank, s. 22; Moran, 200, 209.
- 212 Adomeit, 406. En militærperson, nemlig helten fra Den store Fædrelandskrig, general Zjukov har dog ved to lejligheder spillet en rolle: da han arresterede Berija (chefen for KGB) efter Stalins død og da han i 1956 satte Khrusjtjovs rivaler ud af spillet. Golts, 149.
- 213 Golts, 150, 151.
- 214 Golts, 114, 152
- 215 Golts, 153
- 216 Golts, 154.
- 217 Golts, 155.
- 218 Golts, 156
- 219 Golts, 157
- 220 Golts, 159
- 221 Golts, 160
- 222 Golts, 162.
- 223 Simonsen, Sven Gunnar, Russlands militære som et politisk mikrokosmos: Verdiorientering og valgfærd, 1995-2000, PRIO
- 224 Режим Путина, идеи и практика, Голосов, Г. В., Бляхер, Л. Е., Коктыш, К. Е., Королев, С. А., Воронов, В. В., Панеях, Э. Л.; Комитет-2008: свободный выбор, Москва: В. Секачев, 2005, s. 243, 304.
- 225 СОЛДАТЫ ВОЗМЕЗДИЯ, Владимир Иванов, Игорь Плугатарёв, http://www.ng.ru/politics/2005-04-13/1_soldiers.html
- 226 Baev i McDermott og Aldis, 190.
- 227 Baev i McDermott og Aldis, 193.
- 228 Mathers, 161
- 229 Mathers, 167
- 230 Mathers, 162
- 231 Mathers, 163-4
- 232 Mathers, 170-171.
- 233 Adomeit, 398, 399, 407.
- 234 Mathers, 172-3
- 235 Odom, 390
- 236 Mathers, 175
- 237 Parchomenko, 40
- 238 Parchomenko, 49
- 239 Parchomenko, 45, 50.
- 240 Betz og Volkov, 51
- 241 Betz og Volkov, 53, 53
- 242 Golts, 15-16
- 243 Russian Military: Concept, Algorithm, Indecision: Why Military Reform has failed in Russia Since 1992, Christopher Locksley, The Journal of Slavic Military Studies, Volume 14, March 2001, Number 1, s. 1-26, s. 5
- 244 Moran, 192

-
- 245 Blank, 10, Golts, 30
246 Betz og Volkov, 41
247 Betz og Volkov, 41
248 Golts, 155, Moran, 199-200
249 Golts, 82
250 Adomeit, s. 405, 406.
251 Moran, 101, 102
252 Moran, 193, 195
253 Tjetjensk gidseltagning på et hospital i byen Budjonnovsk. Moran, 99
254 Moran, 135.
255 Moran, 136
256 Moran, 154
257 Moran, 200
258 Moran, 191
259 Thornton, 458.
260 ИВАН САФРОНОВ, Пацифистам не удалось сорвать военный призыв, Газета "Коммерсантъ" №59(2898) 02.04.04)
- 261
- Приняты поправки, дающие право на отсрочку от призыва в армию, 16 мар - РИА "Новости", <http://www.rian.ru/politics/parlament/20050316/39527194.html>,
- В.Путин отменил отсрочки от армии сотрудникам МВД, РосБизнесКонсалтинг 5. апреля 2005,
http://top.rbc.ru/index.shtml?/news/society/2005/04/05/05142650_bod.shtml
- 262 Moran, 28, 41.
263 (зато бутылку выпьет и не упадет). Golts, 21, 63
264 Golts, 146
265 Blank, 2; Umbach, 93; Christopher Donnelly, Russian military reform 1992-2002, Aldis McDermott, Frank Cass 2003, XXI - XXII.
266 E-mail fra forfatteren, 11.10.04
267 Die NATO und Russland zwischen Kooperation und Konfrontation, Martin Malek, Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik 3/2003, s. 14.
268 Морская доктрина Российской Федерации на период до 2020 года, 27 июля 2001
269 СЕРГЕЙ ИВАНОВ УБРАЛ КВАШНИНА ТОЛЬКО НА БУМАГЕ, Игорь Плугатарёв, http://www.ng.ru/politics/2004-06-21/1_kvashnin.html
270 The Kosovo Air Campaign's Impact on Russian Military Thinking, Irina Isakova, RUSI Journal, august 2000, s. 53-57; Golts, 127, 128.
271 Rudderless in a Storm: The Russian Navy, 1992-2002 Mikhail Tsypkin, 172.
272 Gidseltagningen fandt sted 1. september omtrent to måneder efter øvelsen Mobilnost²-2004. Om øvelsen: ТАКТИЧЕСКАЯ ПУТаницА В ОПЕРАТИВНО-СТРАТЕГИЧЕСКИХ УМАХ, Анатолий Цыганок, Игорь Плугатарев, http://nvo.ng.ru/maneuvers/2004-07-02/1_mobil.html

273 "АРМИИ РОССИИ И КИТАЯ МОГУТ ВЫПОЛНЯТЬ ЗАДАЧИ ПО РЕШЕНИЮ ШОС", Андрей ЛЕБЕДЕВ, Известия, 11:01 10.08.05; China, Russia to Play "Peace Mission 2005", Sergei Karamayev, Moscow News, 18. aug. 2005.

274 http://www.kremlin.ru/appears/2004/02/22/1804_type63374_60961.shtml

275 Не ждали? Еженедельный журнал, №125, 21.6.2004.

276 Den danske ambassade i Moskva, d. 3. oktober 2004

277 Golts, 80.

278 Orr, 131

279 Main, s. 111

280 Moran, 59; Umbach, s. 93.

281 Golts, 181-182

282 Golts, 186, 187

283 Golts, 188-190

284 Golts, 191

285 Golts, 192, 193

286 Golts, 178

287 Golts, 179, 180, 181.

288 МИНОБОРОНЫ: ВОЗВРАЩЕНИЕ В "1984", Вадим Соловьев

http://nvo.ng.ru/forces/2004-04-02/1_return.html, Ivanov is calling, Ivan Yegorov,

Gazeta d. 10. januar 2005, s. 1, 5;

http://www.mil.ru/releases/2005/02/111633_8878.shtml

289 ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОГРАММА "ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ НА 2006 - 2010 ГОДЫ",

http://www.government.ru/data/news_print.html?he_id=103&news_id=18041

290 Патриотизм за 17 млн. долларов, Татьяна Кособокова, Взгляд, 31 июля 2005; Возшла "Звезда" Минобороны, Юрий Гаврилов, Российская Газета, 22 февраля 2005 г, <http://www.rg.ru/2005/02/22/zvezda.html>

291 <http://www.strana.ru/stories/02/02/18/2512/208221.html>

292 Hønneland, Geir og Jørgensen, Anne-Kristin: Integration vs. Autonomy: Civil-Military Relations on the Kola Peninsula, Ashgate, 1999, 72-73

293 Jones, 153

294 Пять дней на сборы, АЛЕКСЕЙ ТЕРЕХОВ, «Новые Известия», 20 апреля 2004

295 ВМЕСТО ДЕПУТАТСКОЙ РАБОТЫ - ВОЕННЫЕ СБОРЫ, Владимир Мухин, http://nvo.ng.ru/forces/2004-04-23/2_sbory.html

296 ВСЕХ ШКОЛЬНИКОВ ПОСТАВЯТ ПОД РУЖЬЕ,

Владимир Мухин http://www.ng.ru/politics/2004-04-22/2_sbory.html

297 (LETTERS FROM AFAR, Victor Semenov, Russkii Kuryer, July 14, 2004, p. 2

298 Nikolai Poroskov Vremya Novostei, July 9, 2004, p. 4

-
- 299 ГЕНШТАБ РЕЗКО – В 2–2,5 РАЗА УВЕЛИЧИВАЕТ КОЛИЧЕСТВО ПРИЗЫВНИКОВ, Владимир Мухин, http://www.ng.ru/politics/2004-07-22/1_genshtab.html, Пацифистам не удалось сорвать военный призыв, "КоммерсантЪ" №59(2898) 02.04.04
- 300 РОССИЯН ГОТОВЯТ К ЛИКВИДАЦИИ ОТСРОЧЕК Александра Самарина, Иван Родин, http://www.ng.ru/politics/2004-07-13/2_army.html; 100 % в армию: вопрос завис, Текст: Марина Лемуткина. Фото: Константин Куцылло, Gazeta, 31 МАРТА 2004 22:23; (http://www.gazeta.ru/education/2004/03/18_n_96748.shtml 18 МАРТА 12:51)
- 301 http://www.kremlin.ru/appears/2004/05/26/2003_type63372_71501.shtml
- 302 Ivanov is calling, Ivan Yegorov, Gazeta, January 10, 2005, pp. 1, 5.
- 303 Ekho Moskvу d. 19.01.2005.
- 304 Locksley, 20-21. Forfatterens egen kursiv.
- 305 Golts, 7
- 306 Adomeit, 405.
- 307 Golts, 95; (Призыв навсегда, №119, 11.5.2004, Александр Гольц.
- 308 В РОССИИ ТЕПЕРЬ ДВЕ АРМИИ, Александр Григорьев, NVO d. 4. juni 2004
- 309 Призыв навсегда, Александр Гольц, №119, 11.5.2004 , <http://www.ej.ru/119/tema/army01/index.html>
- 310 Adomeit, 396, Den Russiske Føderations Grundlov, §59, stykke 3, <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-4.htm#503>.
- 311 В РОССИИ ТЕПЕРЬ ДВЕ АРМИИ, Александр Григорьев, Nvo d. 4. juni 2004; Служить бы рад. Альтернативно, Юрий Гаврилов Дата публикации 2 июня 2004 г.
- 312 http://nvo.ng.ru/wars/2004-01-23/2_korotko.html, Samme sum nævnes i Разведка призывом, Александр Гольц, Еженедельный журнал №150, 13.01.2005: <http://www.e-jurnal.ru/113/life/detail/01//index.html>
- 313 Начальник направления призыва ГОМУ ГШ генерал-майор Виктор Кожушко, Служить бы рад. Альтернативно, af Юрий Гаврилов, Российская Газета 2 июня 2004 г., De 800 militærnægtere, der nævnes er alene fra Lipetsk-regionen.
- 314 Radioavisen, P1, 10. november 2004, kl. 12.00.
- 315 Golts, 9. Det gør der ifølge direktør for Andrej Sakharov Museet, Jurij Samodurov, også. Interview med Samodurov, 27. april 2005.
- 316 СОЛДАТСКИЕ МАТЕРИ ОБРАЗОВАЛИ ПОЛИТПАРТИЮ, Игорь Плугатарев, Вадим Соловьев, http://nvo.ng.ru/forces/2004-05-21/1_mothers.html; Минобороны сыграло на материнском инстинкте, ЮЛИЯ ТАРАТУТА, Газета "КоммерсантЪ" №86/П(2925) от 17.05.04; Им бы только заполнить казарму, Александр Рылкин, <http://www.ej.ru/106/tema/02/index.html>
- 317 Blank, 4
- 318 Baev, 203

-
- 319 Løgnen om at kun ti procent aftjener værnepligt
ETERNAL TAX IN BLOOD, Pavel Felgengauer, Novaya Gazeta, No 40, June 7 - 9,
2004, pp. 2 – 3.
- 320 Golts, Ezhenedelnyj Zhurnal nr. 22, 13.06.04, s. 4.
- 321 Golts, 83.
- 322 ПРЕЗИДЕНТ РФ ВЛАДИМИР ПУТИН ВЫСОКО ОЦЕНИЛ ИТОГИ ОСКШУ
"МОБИЛЬНОСТЬ-2004", Олег ФАЛИЧЕВ, Vpk №25 (42) 07 - 13 июля 2004 года
- 323 Mikhail Tsypkin i Russian military reform, 1992-2002, Anne C. Aldis, Roger N.
McDermott, Frank Cass, 2003, s. 169.
- 324 Mikhail Tsypkin i Russian military reform, 1992-2002, Anne C. Aldis, Roger N.
McDermott, Frank Cass, 2003, s. 169, 181-182; Golts, 121.
- 325 "В СУТКИ ВЫШЛО ПО ДВА СУХАРЯ НА ЧЕЛОВЕКА", Олег Жунусов,
Известия 10.08.05.
- 326 Pervyj Kanal, RTR og NTV d. 31. juli 2005 kl. 19.00, 20.00 og 21.00.
- 327 ТАКТИЧЕСКАЯ ПУТАНИЦА В ОПЕРАТИВНО-СТРАТЕГИЧЕСКИХ УМАХ,
Анатолий Цыганок, Игорь Плугатарев, http://nvo.ng.ru/maneuvers/2004-07-02/1_mobil.html, РОССИЯ СТРОИТ НОВУЮ АРМИЮ СТАРОГО ТИПА, Игорь
Плугатарев, Анатолий Цыганок, http://nvo.ng.ru/forces/2005-03-25/1_newarmy.html
- 328 РОССИЯ СТРОИТ НОВУЮ АРМИЮ СТАРОГО ТИПА, Игорь Плугатарев,
Анатолий Цыганок, http://nvo.ng.ru/forces/2005-03-25/1_newarmy.html
- 329 КОНТРАКТНИКА ПОМАТРОСИЛИ И БРОСИЛИ, Вадим Соловьев,
http://nvo.ng.ru/forces/2004-07-16/1_kontrakt.html
- 330 Thornton, 453, 454.**
- 331 MILITARY SLAVE-OWNERS, Sergei Ishkov, Russkij Kuryer, April 8, 2004, p. 2;
К 2 годам тюрьмы приговорен в Ростове-на-Дону офицер, который незаконно
отправлял солдат на строительство гражданских объектов, Ekho Moskvy, 01.11.2005
- 332 FSB Chief: NGOs a Cover for Spying, Simon Saradzhyan and Carl Schreck,
Moscow Times, Friday, May 13, 2005; Деньги от дьявола, Наталья ГАЛИМОВА,
Московский Комсомолец 21.07.2005.
- 333 Знакомьтесь: глава 'Кремль Инкорпорейтед', "The Guardian", Ник Пэйтон
Уолш, 06 июля 2005 (oversættelse fra
www.inosmi.ru/stories/01/05/29/2996/220777.html)
- 334 Indtil den russiske havarikommission fremlagde resultaterne af sin undersøgelse.
Konklusionen var, at en øvelsestorpedo eksploderede i affyringsrøret. Årsagen til forliset

blev dog så sent som april 2004 beskrevet som ”ukendt” i Krasnaja Zvezda. (http://www.redstar.ru/2005/04/07_04/3_01.html). Das Ende der Kursk, Martin Malek, Österreichische Militärische Zeitschrift, November/Dezember 2000, 799, 801; Malek, Martin, Die NATO und Russland – zwischen Kooperation und Konfrontation, Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik, 3/2003, Büro für Sicherheitspolitik des Bundesministerium für Landesverteidigung, s. 35. Golts, 82.

335 СУПЕРТЕХНИКОЙ НА МОРЕ НЕ МОЖЕТ УПРАВЛЯТЬ БОЦМАН, Татьяна Батенова, Известия, 12.08.05

336 "В СУТКИ ВЫШЛО ПО ДВА СУХАРЯ НА ЧЕЛОВЕКА", Олег Жунусов, Известия 10.08.05.

337 Parchomenko, 51; Billions Down the Drain, Pavel Felgenhauer, Tuesday, June 1, 2004. pp 11; http://www.kremlin.ru/appears/2004/05/26/2003_type63372_71501.shtml; i Radioavisen d. 21.12.04 fremgik det, at Rusland i det uafhængige institut Freedom Houses seneste rapport er rykket op i kategorien ufrit land. Udviklingen blev i indslaget kædet sammen med, at Putin søger at udnytte gidseltagningen i Beslan til at indskrænke demokratiet.

338 Parchomenko, 48

339 Parchomenko, 47; Военное строительство и модернизация Вооруженных Сил России (краткий вариант доклада), Совет по внешней и оборонной политики (СВОП), 4, 6.

340 Генштаб в контракте, Михаил Фишман, http://www.gazeta.ru/comments/2004/04/a_105190.shtml

341 Betz og Volkov i McDermott og Aldis, s. 54, 55.

342 ГРАЖДАНСКИЙ КОНТРОЛЬ НАД АРМИЕЙ В РОССИИ ДЕКОРАТИВЕН, Александр Храмчихин http://www.ng.ru/nvo/2004-06-11/9_control.html

343 Военное строительство и модернизация Вооруженных ил России (краткий вариант доклада), Совет по внешней и оборонной политики (СВОП), 6; The Military Balance 2004-2005, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press og International Institute for Strategic Studies, 295.

344 Golts, 110.

345 Golts, 112-113.

346 Parchomenko, 48.

347 THE DEFENSE MINISTRY'S STRATEGIC INITIATIVE, Ilya Bulavinov, Kommersant, June 23, 2004, pp. 1-2.

348 МИНОБОРОНЫ И ГЕНШТАБ РАЗВОДЯТ ПО РАЗНЫМ УГЛАМ, Владимир Георгиев, Виктор Мясников, (http://www.ng.ru/politics/2004-07-22/1_genshtab.html)

-
- 349 THE DEFENSE MINISTRY'S STRATEGIC INITIATIVE, Ilya Bulavinov,
Kommersant, June 23, 2004, pp. 1-2
- 350 09.09.2004 ved præsidentielt dekret nummer 1162,
<http://www.kremlin.ru/text/assignments/2004/09/09/76606.shtml>.
- 351 Дума урезала полномочия Минобороны РФ, ОЛЕГ КАШИН, Kommersant d. 14.
maj 2005.
- 352 В строй под знаком перемен, Елена Задорожникова,
<http://www.kuzpress.ru/index.php?n=showsta&id=680> 13.10.2005. Дума урезала
полномочия Минобороны РФ, ОЛЕГ КАШИН, Kommersant d. 14. maj 2005.